

**POWIATOWY PROGRAM PRZECIWDZIAŁANIA
PRZEMOCY W RODZINIE I OCHRONY OFIAR
PRZEMOCY W RODZINIE,
NA LATA 2018-2023**

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	3
1. PRZEMOC W RODZINIE - PODSTAWY TEORETYCZNE.....	5
1.1 Definicja	5
1.2 Cykle w przemocy domowej	6
1.3 Rodzaje przemocy w rodzinie.....	7
1.4 Mity i stereotypy dotyczące przemocy w rodzinie.....	8
1.5 Skutki przemocy w rodzinie.....	10
2. PRZEMOC W RODZINIE W WYBRANYCH DOKUMENTACH MIĘDZYNARODOWYCH I KRAJOWYCH	12
2.1 Dokumenty międzynarodowe.....	12
2.2 Prawo polskie wobec problemu przemocy w rodzinie	14
3. PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY W RODZINIE - DZIAŁANIA ORGANÓW ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ I SAMORZĄDOWEJ.	17
3.1 Zadania organów administracji rządowej.....	18
3.2 Zadania organów administracji samorządowej.....	19
3.3 Zakres działań instytucji pomocy społecznej, policji, ochrony zdrowia, oświaty, sądów, prokuratury, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych	20
4. DIAGNOZA PROBLEMU PRZEMOCY W RODZINIE	28
4.1 Poziom ogólnopolski	28
5. PRAKTYKI POMOCY OFIAROM PRZEMOCY W RODZINIE W POWIECIE PRUSZKOWSKIM.....	31
5.1. Diagnoza społeczna na temat przemocy w rodzinie i wsparcia dla ofiar przemocy oraz edukacja społeczna.....	31

5.2. Analiza dokumentów zastanych w Powiecie Pruszkowskim oraz informacji prasowych i wpisów internetowych.....	34
5.3. Wyniki sondażu diagnostycznego z ankiety skierowanej do pracowników placówek oświaty, pomocowych, samorządowych i organizacji pozarządowych.....	45
5.4. Relacje między instytucjami.....	55
5.5. Wyniki ankiet skierowanych do policji i prokuratury.....	62
5.6. Analiza ankiet skierowanych do pracowników specjalistycznych ośrodków i urzędników samorządowych.....	79
5.7. Analiza ankiet skierowanych do pracowników ochrony zdrowia.....	94
5.8. Wnioski i rekomendacje.....	94
5.9. Przemoc i rozpad rodzin na tle zmian ról rodzinnych kobiet i mężczyzn.....	100
5.10. Zjawisko przemocy spotykane wśród dzieci.....	104
6. ODDZIAŁYWANIA KOREKCYJNO-EDUKACYJNE WOBEC OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC W RODZINIE	109
6.1 Geneza	109
6.2 Założenia	110
6.3 Cele i rezultaty oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych.....	111
7. CELE PROGRAMU.....	112
7.1. Analiza SWOT przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Powiecie Pruszkowskim.....	112
7.2. Wnioski i rekomendacje.....	119
7.3. Cele programu.....	123
7.4. Harmonogram.....	124
8. SPOSÓB REALIZACJI PROGRAMU, MONITOROWANIE I EWALUACJA PROGRAMU NA LATA 2018-2023.....	135

9. BIBLIOGRAFIA.....	136
-----------------------------	------------

WPROWADZENIE

Ustawą z dnia 10.06.2010 roku o Zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w art. 6 ust. 3 pkt 1 nałożono na powiaty obowiązek opracowania i realizacji Powiatowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie (Dz.U. nr 125, poz. 842). Koordynację działań w ramach tych prac Zarząd Powiatu Pruszkowskiego powierzył Zespołowi Ośrodków Wsparcia w Piastowie.

Zasadniczym celem Powiatowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy, zwany dalej programem jest ograniczenie zjawiska przemocy w rodzinie i skuteczna pomoc osobom jej doznającym.

Art. 6, ust. 3 pkt 1 Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie ustala, że do zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowanych przez zobowiązane podmioty - administrację rządową (gmina, powiat) mają zastosowanie zasady określone w Ustawie z dnia 12 marca 2004 r.o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz.U. z 2009 r. nr 175, poz. 1362 ze zm.) i w ustawie z 26 października 1982 o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jednolity Dz.U. z 2007 r., nr 70, poz. 473 z późn. zm.).

Pracę nad opracowaniem programu rozpoczął Zespół do spraw Wdrażania Powiatowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy, powołany Uchwałą Zarządu Powiatu Pruszkowskiego nr 140/2581/2013 z dnia 13.02.2013 roku z późn. zm., w skład którego weszli przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego oraz kluczowych instytucji i organizacji pozarządowych zaangażowanych w realizację zadań na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Powiecie Pruszkowskim.

Program zakłada podejmowanie kompleksowych działań nakierowanych zarówno na osobę doznającą przemocy, jak i na edukację oraz korygowanie agresywnych postaw i zachowań osób stosujących przemoc. Zaplanowano w nim realizację zadań dla poszczególnych instytucji

i organizacji pozarządowych z terenu Powiatu.

Część opisowa zawiera podstawowe informacje dotyczące zjawiska przemocy. Przytoczone zostały także międzynarodowe i krajowe dokumenty prawne odnoszące się do problemu przemocy, a także zadania organów administracji rządowej i samorządowej w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie i ochrony ofiar przemocy.

Przeprowadzono także diagnozę zjawiska przemocy w rodzinie. Na podstawie, której opracowano listę priorytetowych potrzeb i kierunków działania. Analiza ilościowa i jakościowa materiałów zgromadzonych podczas badania społecznego pozwoliła na wyznaczenie celów i zadań programu.

Realizację zadań wyznaczono w harmonogramie działań programu w formie ciągłej, wskazano źródła finansowania. Zarządzanie realizacją programu powierzono Zespołowi +ds. Wdrażania Powiatowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy, który powstanie w wyniku przekształcenia Powiatowego Zespołu Do Spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Wymieniony Zespół będzie czuwał nad planowaną realizacją zadań wyznaczonych na dany rok.

Zakładając, że program będzie stanowił strategiczny plan działań opracowany we współpracy z przedstawicielami instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy na terenie powiatu oczekuje się, że przyczyni się on do wypracowania skoordynowanego interdyscyplinarnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w powiecie pruszkowskim, co niewątpliwie może pomóc, a nade wszystko ograniczyć zjawisko przemocy i towarzyszących mu skutków patologicznych oraz poprawy życia pruszkowskich rodzin.

1. PRZEMOC W RODZINIE - PODSTAWY TEORETYCZNE

1.1. Definicja

Zjawisko przemocy domowej sięga swymi korzeniami czasów prehistorycznych, jednakże przez uwarunkowania kulturowe nie wychodziło ono poza cztery ściany ogniska domowego. Sytuacja ta trwała niezmiennie przez lata i dopiero w latach 70 XX wieku nastąpił przełom głównie za sprawą organizacji kobiecych w Ameryce Północnej i ich szeroko pojętych działań na rzecz zniesienia nierówności społecznych ze względu na płeć. To głównie za ich przyczyną, zaczęto głośno mówić o zjawisku przemocy wobec kobiet i wyraźnie piętnować je.

Według definicji” przemoc to wywieranie wpływu na proces myślowy, zachowanie lub stan fizyczny osoby pomimo braku przyzwolenia tej osoby na taki wpływ, przy czym wyróżnia się dwa zjawiska: przemoc fizyczną i przemoc psychiczną. Według WHO, o uznaniu danego przypadku użycia siły lub władzy, lub groźby takiego użycia, za przemoc, decyduje negatywny cel i wysokie prawdopodobieństwo negatywnych skutków takiego działania.

Definicja WHO, przyjęta w roku 1996 i obowiązująca do tej pory, określa przemoc jako "Celowe użycie siły fizycznej lub władzy, sformułowane jako groźba lub rzeczywiście użyte, skierowane przeciwko samemu sobie, innej osobie, grupie lub społeczności, które albo prowadzi do albo z którym wiąże się wysokie prawdopodobieństwo spowodowania obrażeń cielesnych, śmierci, szkód psychologicznych, wad rozwoju lub braku elementów niezbędnych do normalnego życia i zdrowia ¹".

Ważnym elementem definicji WHO jest uznanie celu za składnik definicji przemocy, niezależnie od wyniku działania. To wyklucza z definicji niezamierzone zdarzenia, takie jak na przykład większość wypadków. Z kolei włączenie słowa "władza" (w oryginale "power") w dodatku do siły fizycznej rozszerza definicję na różne aspekty zależności między rządzonymi a rządzącymi, w tym na przekroczenie granic prawnie dozwolonego użycia siły, ale także na zastraszanie i różnego rodzaju zaniedbania.

Użycie siły w dobrym celu nie jest według tej definicji WHO uważane za przemoc. Z kolei przemoc nie jest automatycznie tożsama z przymusem, stosowanym w celu zapewnienia przestrzegania prawa.”

---

¹ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Przemoc>

Reasumując, abyśmy mogli stwierdzić, że mamy do czynienia z przemocą w ujęciu definicyjnym muszą zaistnieć trzy czynniki:

1. Przewaga (może być fizyczna, psychiczna, bądź ekonomiczna)
2. Intencja (osoba stosująca przemoc, stosuje ją w sposób intencjonalny)
3. Pozbawienie godności

1.2. Cykle w przemocy domowej

Zjawisko przemocy domowej charakteryzuje się swoją dynamiką, a także cyklicznością. Obecnie wyróżniamy trzy cykle tego zjawiska:

Faza narastającego napięcia – charakteryzują ją pojawianie się coraz większej liczby sytuacji konfliktowych, które prowadzą do narastania napięcia w związku. Osoba stosująca przemoc staje się coraz bardziej drażliwa, a osoba doznająca przemocy stara się opanować sytuację. Odbywa się to w oparciu o zjawisko sprzężenia zwrotnego za sprawą którego nie wiadomo, gdzie rodzi się owa dynamika. Para po prostu „sprzęga się” w sposób prowadzący do opisanego wyżej wymienionej sytuacji.

Faza ostrej przemocy – najczęściej następuje eskalacja (uwolnienie gromadzonego napięcia), w czasie której osoba stosująca przemoc staje się gwałtowna, często wpada w szał. Dochodzi do zachowań agresywnych i stosowania przemocy.

Faza miodowego miesiąca – po eskalacji następuje trzecia faza, która przyczynia się do podtrzymania całego układu, charakteryzująca się najczęściej tym, że osoba stosująca przemoc przeprosza osobę, która przemocy doznała za swój wybuch. Towarzyszą temu liczne racjonalizacje w postaci znajdowania zewnętrznych powodów swojego zachowania. Dbają o osobę doznającą przemocy, spędza z nią czas, utrzymuje satysfakcjonujące kontakty seksualne, w wyniku czego u tej osoby następują również procesy racjonalizacyjne, które nakazują wierzyć, że osoba stosująca przemoc się zmieniła.

Cykliczność wyżej wspomnianego zjawiska jest powtarzalna wielokrotnie, często latami. Jeśli to błędne koło przemocy nie zostanie przerwane, prowadzi to do powstania licznych zranień psychicznych u osoby doznającej przemocy, które w rezultacie doprowadzają do domknięcia się kolejnego zjawiska, a mianowicie procesu wiktyimizacji, czyli procesu stawania się ofiarą.

Jednym z wielu czynników charakteryzujących ów proces jest syndrom wyuczonej bezradności, który w znacznym stopniu ogranicza samodzielność i sprawczość osoby doznającej przemocy i uzależnia ją od osoby stosującej przemoc

W wielu przypadkach może to doprowadzić do tzw. **syndromu sztokholmskiego** charakteryzującego się poczuciem sympatii i solidarności osoby doznającej przemocy z osobą przemoc stosującą, które jest skutkiem silnej reakcji na stres. Zarówno mechanizm działania faz przemocy, jak wyuczona bezradność oraz syndrom sztokholmski silnie wiążą osobę doznającą przemocy z osobą ją stosującą, stabilizując tym samym przemocowy związek. Świadomość tych zjawisk jest niezbędna do skutecznego postępowania ze zjawiskiem przemocy w rodzinie.

1.3. Rodzaje przemocy w rodzinie

Współcześnie wyróżniamy kilka rodzajów przemocy w rodzinie. Oto one:

Przemoc fizyczna – naruszenie nietykalności fizycznej (bicie, popychanie, szarpanie, policzkowanie, obezwładnianie, duszenie, parzenie, polewanie substancjami żrącymi, użycie broni, gaszenie papierosa na osobie, szczypanie, kopanie);

Przemoc psychiczna – naruszenie godności osobistej (wyśmiewanie poglądów, religii, pochodzenia, narzucanie własnych poglądów, wmawianie choroby psychicznej, izolacja społeczna, karanie przez odebranie uczuć, poniżanie, stała krytyka, ograniczenie snu);

Przemoc ekonomiczna – naruszenie własności (odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwianie podjęcia pracy zarobkowej, nie zaspakajanie podstawowych potrzeb, wynoszenie z domu wspólnej własności, odmawianie płacenia alimentów, nie opłacanie wspólnych opłat i rat, nie oddawanie pożyczek);

Przemoc seksualna – naruszenie intymności (wymuszanie współżycia, wymuszanie nieakceptowanych pieszczot i praktyk seksualnych, epatowanie pornografią);

1.4. Mity i stereotypy dotyczące przemocy w rodzinie

Wokół zjawiska przemocy domowej narosło mnóstwo szkodliwych mitów i stereotypów, które od lat skutecznie przyczyniają się do braku skutecznego przeciwdziałania temu zjawisku. Są one najczęściej wynikiem nieświadomości, zakorzenionych szkodliwych wzorców kulturowych, jak i procesów racjonalizacyjnych tłumaczących zjawisko przemocy. Poniżej znajduje się lista niektórych z nich:

- w sprawy rodziny nie należy się wtrącać,
- przemoc dotyczy rodzin patologicznych, czyli „marginesu”,
- przemoc jest wtedy, gdy widoczne są ślady na ciele ofiar,
- najczęstszą formą przemocy jest bicie,
- jeśli ktoś jest bity to znaczy, że sobie na to zasłużył,
- dla dobra dzieci powinno się znosić wszystko ze strony współmałżonka,
- policja nie powinna interweniować w sprawach rodzinnych,
- to był jednorazowy incydent, który się nigdy nie powtórzy,
- gwałt w małżeństwie nie istnieje,
- osoby używające przemocy muszą być chore psychicznie,
- nie ujawnia się tajemnic rodzinnych,
- ofiara sama sobie winna,
- jeśli przestanie pić, wszystko będzie dobrze, warto czekać, może kiedyś zrozumie i przestanie pić i bić.

Badania, wiedza naukowa, ale też kampanie społeczne i działalność wielu instytucji zajmujących się pomocą i wsparciem osób doznających przemocy obalają stereotypy i dowodzą, że:

- przemoc, wykorzystywanie, bicie, krzywdzenie osób bliskich jest przestępstwem, tak samo groźnym i podlegającym karze jak przemoc wobec obcych osób; bycie

małżeństwem czy mieszkanie razem pod jednym dachem w wolnym związku nie daje nikomu prawa do stosowania przemocy, nie zwalnia z odpowiedzialności prawnej, każdy ma prawo a nawet obowiązek reagować na przestępstwo,

- przemoc w rodzinie występuje we wszystkich grupach społecznych, niezależnie od poziomu wykształcenia lub statusu społecznego czy materialnego, zdarza się, że lepiej wykształceni sprawcy stosują często bardziej wyszukane formy przemocy.
- nikt nie zasługuje na bicie, krzywdzenie, maltretowanie, niezależnie od tego, co zrobił lub powiedział, nie wolno poniżać, bić innych ani się nad nimi znęcać,
- przemoc domowa niemal nigdy nie jest wyjątkowym, pojedynczym wydarzeniem, ma tendencje do powtarzania się, niezatrzymana eskaluje i przybiera na sile,
- nawet uzależnienie od alkoholu nie zwalnia od odpowiedzialności za działania dokonywane pod jego wpływem, alkohol może nasilać przemoc i ułatwia jej stosowanie, stanem nietrzeźwości sprawcy próbują usprawiedliwić fakt znęcania się nad rodziną,
- nie tylko siniaki, złamania czy oparzenia świadczą o przemocy, przemoc ma „wiele twarzy”
  - to także poniżanie, obelgi, zmuszanie do określonych zachowań, zastraszanie, groźenie,
- osoby doznające przemocy nie chcą być źle traktowane przez swoich bliskich, starają się bronić siebie i innych zagrożonych przemocą członków rodzin, chcą przerwać przemoc, ale pozostając w osamotnieniu, często nie potrafią tego zrobić - będąc w opresji działają często nieracjonalnie, co prowadzi do nasilenia przemocy,
- przemoc domowa to przestępstwo ścigane przez prawo, a nie sprawa rodzinna, Policja jest powołana do ochrony bezpieczeństwa osób, zapobiegania popełnianiu przestępstw i ściganiu sprawców, niezależnie od tego czy osoba doznająca przemocy należy do rodziny, czy nie,
- przemoc jest dążeniem do przejęcia władzy i kontroli nad innymi osobami, nie ma żadnych danych wskazujących na istnienie bezpośredniego związku pomiędzy przemocą a chorobą psychiczną,

- każda osoba niezależnie, czy żyje w związku formalnym, czy nieformalnym, czy jest wolna, ma prawo decydować o swoim życiu intymnym i zachowaniach seksualnych. Małżeństwo nie zmienia definicji gwałtu, który polega na doprowadzeniu innej osoby do poddania się czynowi nierządному lub wykonania tego czynu, stosując przemoc, groźbę bezprawną lub podstęp, definicja ta nie wyklucza małżonków ani innych osób z rodziny sprawcy.

1.5. Skutki przemocy w rodzinie

Bez wątpliwości każdy człowiek, który doświadczył przemocy w rodzinie, będzie borykał się konsekwencjami. Mogą to być problemy zdrowotne natury zarówno fizycznej jak i psychicznej. Osoby, które doświadczyły przemocy mogą wskazywać na następujące konsekwencje:

- obrażenia ciała,
- podwyższone występowanie chorób związanych ze stresem,
- trudności w budowaniu bliskich relacji,
- niestabilność nastroju, obwinianie się.

Do najczęstszych zaburzeń psychicznych spowodowanych przez przemoc w rodzinie należą:

- zespół stresu pourazowego (PTSD),
- inne zaburzenia lękowe (m. in. zaburzenie lęku uogólnionego, zaburzenia adaptacyjne, zaburzenia pod postaciami somatyzacji),
- zaburzenia afektywne (depresja).

Częstą konsekwencją doświadczania przemocy jest zmaganie się z problemami psychicznymi. Konieczna wówczas staje się długotrwała pomoc terapeutyczna.

Zachowanie osób doznających przemocy za sprawą procesu wiktyimizacji może wydawać się niespójne, ponieważ osoby te bardzo często zmieniają zdanie, w wielu przypadkach wycofują zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa czy wręcz zaczynają bronić osoby z rąk której doznały przemocy. Takie zachowania mogą wynikać z przekonania o bezskuteczności działań

mających na celu zmianę sytuacji. Bierność i rezygnacja wynikają najczęściej z wcześniejszych doświadczeń osób doznających przemocy i stanowią poważny problem w procesie pomagania.

2. PRZEMOC W RODZINIE W WYBRANYCH DOKUMENTACH MIĘDZYNARODOWYCH I KRAJOWYCH

W życiu społecznym bardzo często można spotkać się ze zjawiskiem przemocy, ale należy też zauważyć ogromne zaangażowanie w działania na rzecz jego powstrzymania. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, a przede wszystkim wobec kobiet znalazło wyraz w licznych umowach, konwencjach i paktach prawa międzynarodowego, a także zaleceniach i deklaracjach organizacji międzynarodowych. Temat przeciwdziałania przemocy w rodzinie w znaczący sposób został podjęty w dokumentach powstałych w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych, Rady Europy i Unii Europejskiej a także w innych aktach międzynarodowych.

2.1. Dokumenty międzynarodowe.

Najważniejszymi dokumentami międzynarodowymi są:

- ***Powszechna Deklaracja Praw Człowieka*** przyjęta 10 grudnia 1948 roku
- ***Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*** sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 roku (ratyfikowana przez Polskę w 1992 r.). ***Konwencja*** gwarantuje każdemu prawo do życia, zdrowia i wolności. Zakazuje także tortur oraz innych form niehumanitarnego i poniżającego zachowania. Ten kluczowy dokument nakłada na swoich sygnatariuszy obowiązek podjęcia działań na rzecz likwidacji przemocy i ochrony kobiet przed wszelkimi formami przemocy.
- ***Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych*** z 16 grudnia 1966 roku
- ***Konwencja w Sprawie Likwidacji wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet***, dokument ustalający procedury składania i rozpatrywania zawiadomień o dyskryminacji kobiet, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 18 grudnia 1979 roku
- ***Konwencja o prawach dziecka*** przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 listopada 1989 roku - gwarantuje ochronę dzieci przed przemocą. Uznano w niej wrodzoną godność oraz równe i niezbywalne prawa wszystkich członków rodziny ludzkiej oraz podkreślono, że dziecko do pełnego i harmonijnego rozwoju powinno wychowywać się w środowisku rodzinnym, w atmosferze szczęścia,

miłości i zrozumienia. Stąd też art. 19 *Konwencji o prawach dziecka* nakłada na państwa zobowiązanie do podejmowania działań w dziedzinie ustawodawczej, administracyjnej, społecznej oraz wychowawczej w celu ochrony dziecka pozostającego pod opieką rodziców i opiekunów przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku, w tym wykorzystywania w celach seksualnych.

- ***Deklaracja Wiedeńska*** przyjęta przez ONZ na Światowej Konferencji Praw Człowieka w Wiedniu 20 grudnia 1993 roku, w myśl której przemoc wobec kobiet stanowi naruszenie praw człowieka, nawet gdy dochodzi do niej w tak zwanej sferze prywatnej,
- ***Platforma Działania***, dokument przyjęty na IV Światowej Konferencji w Sprawie Kobiet w Pekinie w 1995 roku, określający szczegółowo, jakie środki przeciwko stosowaniu przemocy wobec kobiet powinny podjąć państwa członkowskie,

W ostatnich latach Rada Europy wydała dużą liczbę zaleceń dotyczących przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i przemocy w rodzinie. Działania Rady Europy oraz Unii Europejskiej znajdują odzwierciedlenie m. in. w:

- **Rekomendacji Komitetu Ministrów w sprawie przemocy w rodzinie** z 26 marca 1985 roku („Recommendation No.R (85) 4 on Violence In the Family”)
- **Rekomendacji Komitetu Ministrów w sprawie reakcji społecznych na przemoc w rodzinie** z 15 stycznia 1990 roku („Recommendation No.R (90) 2 on Social Measure Concerning Violence within Family”)
- **Rekomendacji Komitetu Ministrów w sprawie wykorzystania seksualnego dzieci i młodzieży, pornografii i prostytucji dziecięcej oraz handlu dziećmi** z 9 września 1991 roku („Recommendation No.R 1/1991/11)
- **Rekomendacji Komitetu Ministrów w sprawie ochrony dzieci przed wykorzystaniem seksualnym** z 31 października 2001 roku (R (2001)/6
- **Rekomendacji Komitetu Ministrów w sprawie ochrony kobiet przed przemocą** z 30 kwietnia 2002 roku (R (2002)/5

- **Rekomendacji Zgromadzenia Parlamentarnego 1666(2004)1 w sprawie ogólnoeuropejskiego zakazu stosowania kar cielesnych wobec dzieci z dnia 23 czerwca 2004 roku**
- **Rezolucja Zgromadzenia Parlamentarnego 1624 (2008) w sprawie zapobiegania pierwszej formie przemocy wobec dzieci: porzucenia noworodka z 27 czerwca 2008 roku**
- **Decyzję Rady w sprawie zwalczania pornografii dziecięcej w Internecie (2000/375/WS i SW z 29 maja 2000 roku**
- **Decyzję Rady 2004/68/WS i SW dotyczącą zwalczania seksualnego wykorzystywania dzieci i pornografii dziecięcej z dnia 22 grudnia 2003 roku**
- **Rezolucja Rady Unii Europejskiej z 10 czerwca 2011 w sprawie harmonogramu działań na rzecz zwiększenia praw i ochrony ofiar, zwłaszcza w postępowaniu karnym (Dz.U. UE 2011C187/1) stwierdzająca m.in. że konieczne są konkretne działania, aby zapewnić, wspólną minimalną normę Ochrony ofiar przestępstw, a także ich ochrony w postępowaniu karnym w całej Unii.**

Od 1997 roku programem realizowanym przez Unię Europejską jest **Program Daphne**, mający na celu wsparcie projektów na rzecz likwidacji przemocy wobec kobiet i dzieci. Kontynuacją tych działań jest program **Daphne II** (w latach 2004-2008) oraz **Daphne III** (2007-2013). Z inicjatywy działającego w Parlamencie Europejskim Komitetu ds. Praw Kobiet w latach 1999-2000 w państwach UE przeprowadzono kampanię przeciwko przemocy wobec kobiet. Jej akcentem końcowym była konferencja, która odbyła się w Portugalii w 2000 roku².

2.2. Prawo polskie wobec problemu przemocy w rodzinie

- **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. 1997r., nr 78, poz. 483, z 2001r. nr 28, poz. 319 nr 200, poz.1471, z 2009r. nr 114 poz. 946)**

---

² J. Różyńska: Przemoc wobec kobiet w rodzinie, [w:] Niezbędnik pracownika socjalnego. Warszawa 2007, s. 8.

- **Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie** (Dz. U. z 2005r. nr 180 poz. 1493, Dz. U. z 2015r. poz. 1390)
- **Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks karny** (Dz. U. z 2017r. poz. 2204)
- **Ustawa dnia 6 czerwca 1997r. kodeks postępowania karnego** (Dz. U. z 2017r. poz. 1904)
- **Ustawa z dnia 6 czerwca 1997r. Kodeks Karny wykonawczy** (Dz. U. z 2017r. poz. 665, 666, 768, 1452, 2217)
- **Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003r.** (Dz. U. z 2016r. poz. 239, 395)
- **Ustawa z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny zastępczej i wolontariatu** (Dz. U. z 2017r. poz. 697, 1292)

Definiują one pojęcie przemocy w rodzinie, określają zadania organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej, zasady postępowania wobec osób doznających przemocy w rodzinie oraz zasady postępowania wobec sprawców przemocy. Na samorząd województwa ustawa nakłada obowiązek inspirowania i promowania nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, organizowania szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy domowej, a także opracowywania programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

- **Ustawa z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi** (Dz. U. z 2016 r. poz. 487)). Jako jeden ze sposobów przeciwdziałania alkoholizmowi przedstawia przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Nakłada ona na samorząd gminny obowiązek udzielania rodzinom, w których występują problemy alkoholowe – pomocy psychospołecznej i prawnej oraz ochrony przed przemocą w rodzinie.
- **Ustawa z dnia 12 marca 2004 rok o pomocy społecznej** (Dz. U. z 2016 r. poz. 930) także określa kompetencje jednostek pracowników pomocy społecznej, których

zadaniem jest udzielanie wszelkiej pomocy osobom i rodzinom dotkniętym problemem przemocy domowej.

Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy będzie ponadto realizowany w oparciu o następujące akty prawne:

- Ustawę z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2017r. poz. 682)
- Ustawę z dnia 8 marca 1990 r. - o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2017r. poz. 1875, 2232)
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998r. - o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2017r. poz. 1868)
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990r. - o Policji (Dz. U. z 2017r. poz. 2067)
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016r. - prawo oświatowe (Dz. U. z 2017r. poz. 549, 2203)
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998r. – o samorządzie województwa (Dz. U. z 2017r. poz. 2096)
- Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011r. - o działalności leczniczej (Dz. U. z 2016r. poz. 1638, 1948, 2260, z 2017r, poz. 2110)
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994r. - o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2017r. poz. 882)

3. PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY W RODZINIE - DZIAŁANIA ORGANÓW ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ I SAMORZĄDOWEJ

Zgodnie z ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005r. (Dz. U z 2015r poz. 1390) należy uznać, że przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej, a władze publiczne mają obowiązek zapewnić wszystkim obywatelom równe traktowanie i poszanowanie ich praw i wolności, a także zwiększenia skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Pomoc udzielana rodzinom przez organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego winna być kompleksowa i wielowymiarowa. Wsparcie oraz pomoc psychologiczną, socjalną, prawną, materialną często medyczną powinna otrzymać cała rodzina. Zgodnie z ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie osobie dotkniętej przemocą w rodzinie udziela się bezpłatnej pomocy, w szczególności w formie:

- 1) poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego;
- 2) interwencji kryzysowej i wsparcia;
- 3) ochrony przed dalszym krzywdzeniem, przez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazanie kontaktowania się i zbliżania się do osoby pokrzywdzonej;
- 4) zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie;
- 5) badania lekarskiego w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie oraz wydania zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie;
- 6) zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie, która nie ma tytułu prawnego do zajmowanego wspólnie ze sprawcą przemocy lokalu, pomocy w uzyskaniu mieszkania.

Ogromną rolę wówczas odgrywa policjant, pracownik socjalny, członek gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, psycholog, pedagog, lekarz, pielęgniarka, jak również przedstawiciel działającej na danym terenie organizacji pozarządowej.

Podjmując decyzje o współpracy jest szansa na zwiększenie efektywności działań na bardziej skuteczne i twórcze rozwiązywanie problemów³.

3.1. Zadania organów administracji rządowej

Do zadań wojewody w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie należy:

- 1) opracowywanie materiałów instruktażowych, zaleceń i procedur postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych związanych z przemocą w rodzinie,
- 2) monitorowanie zjawiska przemocy w rodzinie,
- 3) powoływanie i odwoływanie Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
- 4) monitorowanie realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przy pomocy Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
- 5) monitorowanie realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przy pomocy Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
- 6) monitorowanie realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przy pomocy Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
- 7) cykliczne badanie infrastruktury instytucji pomagających ofiarom przemocy w rodzinie,
- 8) przekazywanie środków na zadania z zakresu administracji rządowej realizowane przez powiat (programy korekcyjno-edukacyjne dla sprawców przemocy oraz prowadzenie specjalistycznego ośrodka wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie), a także dofinansowywanie zadania własnego samorządu województwa (szkolenia),
- 9) monitorowanie zjawiska przemocy w rodzinie,
- 10) monitorowanie realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przy pomocy Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,

---

³ Zob. K. Michalska, D. Jaszczak-Kuźmińska: Przemoc w rodzinie. Wydawnictwo Edukacyjne PARPA, Warszawa 2007 r.

Zadania w imieniu Wojewody Mazowieckiego realizuje Wojewódzki Koordynator ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

3.2. Zadania organów administracji samorządowej

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie określa dla organów samorządu gminnego, powiatowego oraz województwa następujące zadania:

Samorząd gminny:

- 1) opracowywanie i realizacja gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie,
- 2) prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie,
- 3) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia,
- 4) tworzenie zespołów interdyscyplinarnych
- 5) tworzenie gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- 6) prowadzenie gminnych ośrodków wsparcia,

Samorząd powiatowy:

1. Zadania własne powiatu

- 1) opracowanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania, przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie,
- 2) opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie,
- 3) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia,

- 4) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowej,

2. Zadania z zakresu administracji rządowej realizowane przez powiat

- 1) tworzenie i prowadzenie ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- 2) prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej,
- 3) opracowywanie i realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,

Samorząd województwa:

- 1) opracowanie i realizacja wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- 2) inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- 3) opracowywanie ramowych programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,
- 4) organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

3.3. Zakres działań instytucji pomocy społecznej, policji, ochrony zdrowia, oświaty, sądów, prokuratury, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, organizacji pozarządowych

Pomoc Społeczna

W ramach swoich kompetencji i zadań jednostki pomocy społecznej:

- 1) przeprowadzają wywiad środowiskowy umożliwiający diagnozę sytuacji rodziny lub osoby (*Niebieska Karta* – załącznik do wywiadu),

- 2) przygotowują wszechstronny plan pomocy,
- 3) monitorują efekty podjętych działań,
- 4) pomagają w załatwianiu spraw urzędowych i innych ważnych spraw bytowych,
- 5) udzielają szeroko rozumianego poradnictwa, np. prawnego, psychologicznego lub wskazuje miejsca gdzie można uzyskać taką pomoc,
- 6) udzielają informacji o przysługujących świadczeniach i formach pomocy, w uzasadnionych przypadkach: udziela pomocy finansowej w formie zasiłków stałych, okresowych, celowych, udziela pomocy rzeczowej np. przekazanie odzieży, żywności, udzielają zasiłków i pożyczek na ekonomiczne usamodzielnienie się,
- 7) informują o możliwościach uzyskania pomocy w środowisku lokalnym, wskazują miejsca zajmujące się pomaganiem ofiarom przemocy domowej, w tym możliwości otrzymania schronienia np. w schroniskach, hostelach, ośrodkach,
- 8) w razie potrzeby bądź na życzenie zainteresowanych zwracają się do policji o podjęcie działań prewencyjnych wobec sprawcy, zgodnie z kompetencjami policji,
- 9) w przypadku stwierdzenia bądź podejrzenia popełnienia przestępstwa powiadamiają organy ścigania,
- 10) w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie pracownik socjalny wykonujący obowiązki służbowe ma prawo odebrać dziecko z rodziny i umieścić je u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub w całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej zgodnie z ustaloną procedurą. Powyższą decyzję, pracownik socjalny podejmuje wspólnie z funkcjonariuszem Policji, a także z lekarzem, lub ratownikiem medycznym, lub pielęgniarką.
- 11) mogą organizować i prowadzić np. punkty informacyjne, ośrodki pomocy, grupy wsparcia dla ofiar przemocy domowej, świetlice dla dzieci, współpracują z innymi instytucjami i organizacjami.

Policja

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2017r. poz. 2067) w art. 1 ust.2 pkt 1 określa, iż podstawowym zadaniem policji jest ochrona życia i zdrowia obywateli oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra. Policja zobligowana jest także do organizowania działań zapobiegających popełnianiu przestępstw oraz wykrywanie przestępstw i ściganie ich sprawców i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami pozarządowymi.

Policja zwykle jest pierwsza na miejscu zdarzenia i to policjanci jako pierwsi mają kontakt z ofiarą a przemocą, jak i sprawcą. Policjanci przybywający na interwencję w wypadku przemocy domowej są zobowiązani do:

- 1) podjęcia czynności mających na celu przerwanie ataków agresji,
- 2) ustalenia tożsamości uczestników zajścia,
- 3) rozpoznania sytuacji i ustalenia jej przyczyny,
- 4) pouczenia sprawcy, a w razie potrzeby odizolowania go,
- 5) poinformowania rodziny o przysługujących jej prawach (do zapewnienia o doraźnym bezpieczeństwie, uzyskania informacji, kto przyjechał na wezwanie tj. nr identyfikacyjny policjantów, nazwa i siedziba jednostki i możliwości otrzymania pomocy,
- 6) sporządzenia notatki urzędowej opisującej zdarzenie
- 7) wypełnienie druku Niebieskiej Karty⁴

Ochrona zdrowia

Głównym zadaniem służby zdrowia jest ochrona zdrowia pacjenta. Ofiary przemocy często korzystają z placówek służby zdrowia, choć niechętnie mówią o przyczynach obrażeń w nadziei, że uda się ukryć ten „wstydlivy” problem.

Jak podaje Ewa Bliska⁵, rozpoznanie zjawiska przemocy zobowiązuje lekarza do:

- 1) poinformowania pacjenta o zagrożeniach wynikających z pozostawania pod wpływem przemocy,

---

⁴ E. Bilka, T.Bulenda, I.Pospiszył: „Razem przeciw przemocy”. Wydawnictwo Akademickie Żak. Warszawa 1999r.

⁵ E. Bilka, T.Bulenda, I.Pospiszył: „Razem przeciw przemocy”. Wydawnictwo Akademickie Żak. Warszawa 1999r.

- 2) poinformowanie go o źródłach szukania pomocy,
- 3) wystawienia obdukcji na życzenie pacjenta lub orzeczenia lekarskiego o stanie zdrowia,
- 4) powiadomienie stosownych służb społecznych o występowaniu przemocy w rodzinie pacjenta,
- 5) powiadomienie organów ścigania o wystąpieniu przemocy w sytuacji wyjątkowo ciężkich uszkodzeń ciała, zwłaszcza jeśli poszkodowane są dzieci (art. 14 ustawy o zawodzie lekarza zwalnia lekarzy od zachowania tajemnicy zawodowej, jeśli zachowanie jej mogłoby zagrażać życiu pacjenta lub innych osób),
- 6) prowadzenie bardzo dokładnej dokumentacji (opisy, fotografie, schematyczne rysunki obrażeń), która może zostać wykorzystana jako dowód w ewentualnym postępowaniu sądowym

Oświata

Placówki oświatowe powołane są do realizowania funkcji dydaktycznej i wychowawczo-opiekuńczej, w tym zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom (podopiecznym) w czasie organizowanych w tych placówkach zajęć. Z chwilą powzięcia informacji o popełnionym wobec dziecka przestępstwie, zgodnie z art. 12 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie są zobowiązani powiadomić policję lub prokuraturę. Pracownicy tychże placówek najczęściej mogą zaobserwować zmiany w zachowaniu dziecka/ucznia, sugerujące istnienie sytuacji kryzysowych w rodzinie lub widoczne ślady stosowania przemocy wobec niego. W oparciu o art. 304 *Kodeksu postępowania karnego* muszą także przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa, gdyż w przeciwnym wypadku podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej zgodnie z art. 75 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 Karta Nauczyciela. (Dz. U. z 2017r. poz. 1189 oraz Karna na podstawie art. 304§2 Kodeksu Karnego)

W przypadku, niemożności powiadomienia osób sprawujących prawną opiekę nad dzieckiem (w przypadku bezpośredniego zagrożenia zdrowia lub życia z ich strony) pracownicy zatrudnieni w placówce oświatowej informują sąd rodzinny i odpowiednie instytucje w celu

ustanowienia opiekuna zastępczego. Działania te mają na celu przede wszystkim zminimalizowanie szkód psychicznych i zwiększenie poczucia bezpieczeństwa dziecka.

Sądy rodzinne i opiekuńcze

Sądy rodzinne i opiekuńcze zobowiązane są do reagowania na każdą informację dotyczącą wszelkich nieprawidłowości w opiece nad dzieckiem oraz naruszenia jego dóbr. Zostały powołane w szczególności do rozpoznawania spraw z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, postępowania w sprawach nieletnich oraz w stosunku do osób uzależnionych od alkoholu. Przyjmują każde zawiadomienie o przemocy nad małoletnim, jak również prowadzą postępowanie opiekuńcze, którego celem jest zabezpieczenie dzieci oraz resocjalizacja rodziny.

Na podstawie art. 109 ustawy z dnia 25 lutego 1964r. Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (Dz. U. z 2015r. poz. 2082).W sytuacji wystąpienia przemocy wobec dzieci sądy rodzinne i opiekuńcze mają możliwość zastosowania takich środków, jak:

- 1) zobowiązanie rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń, np. podjęcie terapii odwykowej, uczęszczanie na zajęcia typu „Szkoła dla rodziców i wychowawców”, powstrzymanie się od spożycia alkoholu, poddanie się badaniom psychologicznym, psychiatrycznym,
- 2) poddanie wykonywania władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego,
- 3) skierowanie małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego albo do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi,
- 4) zarządzenie umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo – wychowawczej,
- 5) zakazanie rodzicom pozbawionym władzy rodzicielskiej osobistej styczności z dzieckiem.

Powyżej wymienione środki mogą być tymczasowo zastosowane jeszcze przed prawomocnym zakończeniem postępowania, włączając w to nawet zakaz osobistej styczności z dzieckiem w sytuacji, gdy rodzice pozbawieni są władzy rodzicielskiej. W swojej

właściwości sądy opiekuńcze mogą zastosować jako środek końcowy pozbawienie władzy rodzicielskiej.

Ustawa z dnia 26 października 1982r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2016r. poz. 1654 oraz z 2017r. poz. 773) w art. 6 zawiera katalog środków stosowanych przez sądy opiekuńcze wobec nieletnich dopuszczających się czynów karalnych.

- 1) udzielenie upomnienia,
- 2) zobowiązanie do określonego postępowania, a zwłaszcza do naprawienia wyrządzonej szkody, do wykonania określonych prac lub świadczeń na rzecz pokrzywdzonego lub społeczności lokalnej, do przeproszenia pokrzywdzonego, do podjęcia nauki lub pracy, do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, do powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach albo do zaniechania używania alkoholu lub innego środka w celu wprowadzania się w stan odurzenia,
- 3) ustanowienie nadzoru odpowiedzialnego rodziców lub opiekuna, ustanowienie nadzoru organizacji młodzieżowej lub innej organizacji społecznej, zakładu pracy albo osoby godnej zaufania – udzielających poręczenia za nieletniego,
- 4) zastosowanie nadzoru kuratora,
- 5) skierowanie do ośrodka kuratorskiego, a także do organizacji społecznej lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, po uprzednim porozumieniu się z tą organizacją lub instytucją,
- 6) orzeczenie o umieszczeniu w rodzinie zastępczej, w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, w młodzieżowym ośrodku socjoterapii albo w ośrodku szkolno-wychowawczym, orzeczenie o umieszczeniu w zakładzie poprawczym.

Prokuratura

Prokuratura jest organem państwa powołanym do ścigania przestępstw. Prokurator wydaje wytyczne policji i ma wpływ na jej działania oraz właściwe ukierunkowanie postępowania przygotowawczego. Wiedza w zakresie specyfiki zjawiska przemocy posiadana przez prokuratora ma ogromne znaczenie, aby w trakcie postępowania przygotowawczego

oraz sądowego naczelną zasadą mu przyświecającą było zapewnienie bezpieczeństwa osobom doznającym przemocy i pociągnięcia do odpowiedzialności osób stosujących przemoc. Osoby poszkodowane na skutek przemocy w rodzinie, a także świadkowie mogą złożyć w prokuraturze bądź na policji zawiadomienie o przestępstwie ściganym w trybie publiczno-skargowym lub wnioszek o ściganie przestępstwa. W ciągu 30 dni od daty wpłynięcia wniosku prokuratura rejonowa wydaje postanowienie o wszczęciu lub odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego, które ma na celu przygotowanie sprawy do rozpatrzenia przez sąd karny. Następnie prokurator zleca policji przeprowadzenie dochodzenia, które wyjaśnia okoliczności czynu, zebranie dowodów, a w razie konieczności ujęcie sprawcy lub zastosowanie wobec niego dozoru policyjnego lub aresztu tymczasowego⁶.

Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

Przy urzędach gminy działają gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, które mają za zadanie pomóc ofiarom, które są członkami rodzin osób uzależnionych od alkoholu.

Do zadań komisji należy przeprowadzanie rozmów ostrzegawczych ze sprawcami oraz przeprowadzanie wywiadów środowiskowych w celu poznania sytuacji rodzinnej uzależnionego. Komisje informują członków rodzin o możliwościach otrzymania pomocy, w razie stwierdzenia przestępstwa powiadamiają organy ścigania, zlecają przeprowadzenie badań diagnostycznych osoby uzależnionej. Członkowie komisji mogą także wchodzić w skład zespołu odwiedzającego rodzinę po przeprowadzonej przez policję interwencji domowej⁷.

Organizacje pozarządowe

W środowiskach lokalnych działają organizacje pozarządowe, które specjalizują się w pomaganiu osobom doznającym przemocy. Najczęściej oferują następujące formy pomocy:

- 1) psychologiczną
- 2) prawną,

---

⁶ E. Bilka, T. Bulenda, I. Pospiszyl: „Razem przeciw przemocy”. Wydawnictwo Akademickie Żak. Warszawa 1999r.

⁷ E. Bilka, T. Bulenda, I. Pospiszyl: „Razem przeciw przemocy”. Wydawnictwo Akademickie Żak. Warszawa 1999r.

- 3) socjoterapeutyczną dla dzieci,
- 4) socjalną,
- 5) grupy wsparcia i samopomocowe,
- 6) w pracach zespołów np. przy gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych czy ośrodkach pomocy społecznej. Prowadzą także ośrodki z miejscami schronienia dla osób doznających przemocy. Nie zawsze samorządy gminne czy powiatowe mają możliwości prowadzenia na swoim terenie takich miejsc.

4. DIAGNOZA PROBLEMU PRZEMOCY W RODZINIE

4.1. Poziom ogólnopolski

Niniejsza analiza stanowi jeden z elementów diagnozy zasobów województwa mazowieckiego w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie i została przygotowana w związku z opracowywaniem przez Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej „Wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie na lata 2011-2016”.

Dane zawarte w tym opracowaniu stanowią analizę wtórną takich dokumentów, jak:

„Sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (za I-XII. 2009r.)” dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz „Informacje z rocznego sprawozdania gmin w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie” dla Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. W materiale tym odzwierciedlenie znajdują tylko te kwestie, które podlegają sprawozdawczości w wymienionych powyżej dokumentach, składanych przez burmistrzów miast i wójtów gmin oraz ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, w związku z czym nie stanowią całościowego obrazu zjawiska przemocy domowej w województwie mazowieckim lecz są jego integralną częścią.

Zebrane informacje przedstawiono w tabelach zbiorczych - według powiatów, aby możliwe było ich szybkie porównywanie w odniesieniu do danych cząstkowych, obrazujących sytuację w zakresie przemocy rejestrowanej przez wskazane instytucje w wymienionych źródłach.

Z danych wynika, że w województwie mazowieckim **liczbę osób dotkniętych zjawiskiem przemocy domowej szacuje się na 8 553 osoby w tym: 4 257 to ofiary przemocy, 3 008 sprawcy przemocy, a 1 288 to świadkowie przemocy.**

W związku z doświadczaniem przemocy, w 2009r. **różnymi formami pomocy ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie objęły 25 052 osoby.**

Ze sprawozdań wynika, iż w 2009r. pomoc w formie interwencji kryzysowej otrzymało 4 744 rodzin, obejmując 7 478 osób w tych rodzinach. Pracownicy ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie wypełnili 1 215 Niebieskich Kart, wobec 1 265 osób - sprawców przemocy, podjęto działania interwencyjne.

Zasoby instytucjonalne i kadrowe wyspecjalizowane w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w województwie mazowieckim stanowią ponad to:

1. Punkty Informacyjno – Konsultacyjne działające w strukturach urzędów miast i gmin, a w m. st. Warszawa w urzędach dzielnic, z których porad w 2009r. skorzystało 9 168 osób z terenu województwa mazowieckiego.

2. Siedem Ośrodków Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie – Domy dla Matek z Małoletnimi Dziećmi i Kobiet w Cięży i trzy Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie udzieliły pomocy 882 osobom.

3. Ośrodki Interwencji Kryzysowej (17 placówek), z których pomocy skorzystało 3 730 osób.

4. Schroniska i Hotele dla Ofiar Przemocy w Rodzinie (łącznie 8 placówek) w powiatach: lipskim, mławskim, płońskim, pruszkowskim, wołomińskim, żyrardowskim oraz mieście Ostrołęka i m. st. Warszawa.

5. Zespoły interdyscyplinarne - w 2009r funkcjonowało 48 takich stałych zespołów, z czego 17 zostało powołanych w celu przeciwdziałania przemocy wobec dzieci.

6. Inne:

a. grupy wsparcia, grupy terapeutyczne i socjoterapeutyczne, których w 2009r. funkcjonowało w województwie mazowieckim 668,

b. telefony zaufania, które funkcjonują w 25 powiatach udzielając pomocy zarówno ofiarom przemocy (39 punktów obsługujących telefon zaufania), jak i jej sprawcom (23 punkty obsługujące telefon zaufania).

c. 51 specjalistów, którzy uzyskali Certyfikat Specjalisty/ konsultanta w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie wydany przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w ramach *Programu potwierdzania kwalifikacji osób pracujących w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinach w szczególności z problemem alkoholowym*, co stanowi prawie 30% w stosunku do całego kraju (154 osoby).

Z analizy danych wynika, że zdecydowanie najwięcej przypadków przemocy domowej wykazało miasto stołeczne Warszawa, 2 104 osoby dotknięte przemocą. Miasto to wyróżnia się najbardziej rozbudowaną infrastrukturą instytucji i innych zasobów przeciwdziałania zjawisku przemocy w rodzinie oraz posiada zdecydowanie większą liczbę instrumentów wsparcia.

W 2009r. w m. st. Warszawa interwencją kryzysową objęto 3 071 osób, a pracownicy ośrodków pomocy społecznej i warszawskiego centrum pomocy rodzinie wypełnili 405 Niebieskich Kart. Także tutaj jest najwięcej, 90% certyfikowanych specjalistów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie (46 osób wśród 51 z terenu całego województwa).

Kolejnym pod względem skali występowania tego zjawiska jest miasto Radom, które wykazało 1 550 osób dotkniętych przemocą. Wartości wykazane przez miasto Radom są mniejsze niż w m. st. Warszawie, jednak liczby te zdecydowanie odbiegają od pozostałych powiatów województwa. Na terenie tego miasta interwencją kryzysową objęto 1 228 osób, wystawiono 109 Niebieskich Kart.

Na tle pozostałych 40 powiatów, dużą liczbę osób dotkniętych przemocą w rodzinie wykazały odpowiednio powiaty: ciechanowski - 306 osób, legionowski – 352 osoby, pruszkowski – 229 osób, sochaczewski – 305 osób i wołomiński – 315 osób. Powiaty te, wyłączając m. st. Warszawę oraz miasto Radom, wyraźnie odznaczają się na tle reszty województwa wykazując znacząco wyższe wartości dotyczące przemocy w rodzinie na ich terenie i bardziej rozbudowaną infrastrukturę przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Pomimo dość wysokiej liczby osób dotkniętych zjawiskiem przemocy domowej, powiaty; garwoliński – 304 osoby i szydlowiecki – 355 osób, wykazały brak infrastruktury przeciwdziałania zjawisku przemocy w rodzinie. Podobnie w mieście Ostrołęka i powiecie otwockim, choć te powiaty wykazały relatywnie małą liczbę osób dotkniętych przemocą.

Najmniejszą liczbę osób dotkniętych przemocą wykazały powiaty: białobrzegi, lipski, łosicki, i przysuski. Powiaty te charakteryzuje najgorzej wykształcony aparat przeciwdziałania przemocy i wsparcia, nieliczne formy lokalnych zasobów przeciwdziałania przemocy i całkowity brak zasobów instytucjonalnych. Województwo mazowieckie jest regionem o dużych zróżnicowaniach wewnętrznych. Rozbieżności dotyczą przede wszystkim różnic w poziomie rozwoju gospodarki oraz warunkach i jakości życia ludności. Analizując problem przemocy w rodzinie również możemy dopatrzeć się takich rozbieżności pomiędzy poszczególnymi obszarami w województwie. Regiony bardziej rozwinięte gospodarczo, o wyższym standardzie życia, wykazują większe wartości dotyczące zjawiska przemocy, a także bogatsze zasoby jej przeciwdziałania i wyspecjalizowane instrumenty pomocy jej ofiarom.

Biorąc pod uwagę, że zjawisko przemocy w rodzinie jest problemem społecznym w województwie mazowieckim wskazane jest dalsze rozwijanie sieci usług mających na celu wypracowanie interdyscyplinarnego podejścia do zjawiska przemocy poprzez wyspecjalizowane kadry, rozszerzenie edukacji społeczeństwa i zwiększenie dostępności informacji w zakresie zjawiska przemocy w rodzinie wśród mieszkańców. Może zapisy nowelizacji ustawy pozwolią na stworzenie sprawnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w środowisku lokalnym.⁸

---

⁸ <http://www.mcps.com.pl/images/docs/raporty/RAPORTmaz.pdf>

5. PRAKTYKI POMOCY OFIAROM PRZEMOCY W RODZINIE W POWIECIE PRUSZKOWSKIM

5.1. Diagnoza społeczna na temat przemocy w rodzinie i wsparcia dla ofiar przemocy oraz edukacja społeczna

Celem nadrzędnym diagnozy było określenie „Grup ryzyka” w związku z realizacją projektu *Kopiuj – Wklej*. Poddano badaniom dorosłych, mieszkańców powiatu pruszkowskiego. Dążyliśmy do uzyskania informacji służących do diagnozy pozwalającej m.in. poznać poziom wiedzy na temat występowania skali przemocy manifestującej się w jej zróżnicowanych formach. Ponieważ przemoc najczęściej występuje w sferze domowej oraz w środowisku szkolnym ważnym stało się dążenie do poznania sposobów reagowania na to zjawisko m.in. w placówkach oświaty, ale i w specjalistycznych placówkach m.in. stykających się z ofiarami przemocy. Jednocześnie dążono do sprawdzenia stopnia współpracy zróżnicowanych instytucji, których celem jest nie tylko przeciwdziałanie skutkom przemocy, ale i pomoc ofiarom jej doświadczającym, jak również zbadanie czy te instytucje są otwarte i przygotowane na możliwości objęcia sprawców przemocy programami korekcyjno-edukacyjnymi. Chcieliśmy również sprawdzić na ile pracownicy zaangażowani w zróżnicowanych instytucjach związanych z przeciwdziałaniem nie tylko skutkom przemocy, ale i z profilaktyką prospołeczną są w swych działaniach zintegrowani. Pośrednio uzyskaliśmy także informacje na temat postaw w stosunku do zróżnicowanych form przemocy, jak i stereotypowych przekonań z nią związanych.

Z tych powodów w diagnozie społecznej poświęconej zjawisku przemocy w powiecie pruszkowskim podjęto kilkietapowe prace badawcze przeprowadzone wśród zróżnicowanych grup respondentów, ale i bazujące na zróżnicowanych źródłach.

Pierwszy poziom analiz dotyczył dokumentów powiązanych z tą tematyką (analiza dokumentów zastanych) związanych zarówno z dotychczas sporządzonymi diagnozami, jak i innymi danymi m.in. statystycznymi z powiatu pruszkowskiego, tak by móc je zestawić z wynikami badań przeprowadzonych w ramach tej diagnozy. Na tym etapie wykorzystane zostały następujące źródła traktowane jako materiały badawcze: opracowania sporządzone przez powiatowe instytucje; opublikowane i udostępnione na potrzeby sporządzenia m.in. tej diagnozy wyniki badań dotyczące powiatu. Szczególnie cennym jest dokument: Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy sporządzony przez miejscowych specjalistów wyznaczający zakres prac i działań planowanych w powiecie, ale i zawierający wnikliwą diagnozę poświęconą zjawisku przemocy. Pomocnym

w toku powstania tego opracowania była też o diagnoza społeczna poświęcona tej tematyce, a sporządzona w gminie Michałowice (Diagnoza lokalnych zagrożeń społecznych - Gmina Michałowice 2016 r.), za której udostępnienie składamy serdeczne podziękowania. Szczególne podziękowania kierujemy również do Marcina Skowrońskiego za udostępnienie sprawozdań podjętych przez policję działań wobec przemocy w rodzinie dotyczących procedury „Niebieskiej Karty” w latach 2015-2016. Uwzględniono także informacje przedstawione podczas Debaty społecznej w grudniu 2016 roku. W analizie uwzględniono również wybrane informacje prasowe, ale i wypowiedzi mieszkańców powiatu pruszkowskiego opublikowane w Internecie.

Kolejnym poziomem badań było przeprowadzenie sondażu diagnostycznego związanego z realizacją projektu „Kopiuj – Wklej”, wśród zróżnicowanych grup respondentów. Skierowano specjalistyczną ankietę zarówno do placówek oświaty, jak i do przedstawicieli specjalistycznych ośrodków stykających się w swojej pracy zawodowej z ofiarami przemocy, bądź pracujących na rzecz przeciwdziałania oraz zapobiegania jej skutkom m.in. w sferze domowej.

Badania miały charakter jakościowy oraz ilościowy. W tym celu wykorzystano trzy ankiety zawierające pytania zamknięte oraz otwarte. Zostały one opracowane przez autora diagnozy w oparciu o narzędzia badawcze stosowane powszechnie w badaniach dotyczących problematyki przemocy w rodzinie oraz diagnozy innych zagrożeń społecznych. Wyniki zostały zgromadzone dzięki pomocy Katarzyny Wiśniewskiej – dyrektora ZOW – Piastów i pracownikom zatrudnionym w tej placówce. Badanie przeprowadzono w 2016 roku .

Kolejna ankieta najbardziej rozbudowana, bo składająca się z pięciu bloków tematycznych została skierowana do pracowników tych organizacji i instytucji, które bezpośrednio lub pośrednio związane są z profilaktyką prospołeczną, dążąc do przeciwdziałania występowaniu zjawiska przemocy bądź zaradzenia jej skutkom. (trzecia ankieta była skróconą wersją drugiej ankiet, dodatkowo wzbogaconą m.in. o pytania na temat sposobu definiowania zjawiska i form przemocy).

Pośrednim celem ankiet (II i III) było również zbadanie stopnia przygotowania i stanu wiedzy pracowników, ale i określenie jak rozwija się ich międzyinstytucjonalna współpraca oraz z jakimi problemami borykają się z nimi pracownicy. Z ponad 40 rozesłanych ankiet odpowiedziało na ankietę 16 ośrodków (z Gminnych Komisji d/s Rozwiązywania

Problemów; z jednej placówki szpitalnej oraz z przychodni m.in. z SPZOZ ; z Poradni Zdrowia Psychicznego; z MOPS-ów; z GOPS-ów; z Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych; z ZOW; oraz z policji i Prokuratury Rejonowej. Uzyskano także ankiety od urzędników państwowych zatrudnionych w samorządowych instytucjach).

Zebrane źródła poddano wielostopniowej analizie zarówno jakościowej, jak i ilościowej. To pozwoliło na wyszczególnienie grup ryzyka osób zagrożonych zjawiskiem przemocy we współczesnych rodzinach.

Uzyskane dane zostały także porównane z wynikami wcześniejszej analizy SWOT przeprowadzonej w powiecie pruszkowskim. To pozwoliło odnieść współczesną diagnozę do wyników wcześniejszych prac, jak i na tym tle opracowanych rekomendacji.

W opracowaniu uwzględniono kolejne, własne wnioski, co do możliwych przyszłych działań mogących wpłynąć na zwiększenie stanu świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy, jak rozwoju dróg dla poprawienia współpracy międzyinstytucjonalnej.

5.2. Analiza dokumentów zastanych w Powiecie Pruszkowskim oraz informacje prasowe i wpisów internetowych

Powiat pruszkowski zajmuje powierzchnie 246 km² i obejmuje sześć gmin: Miasto Pruszków, Miasto Piastów, Gminę Brwinów, Gminę Michałowice, Gminę Nadarzyn i Gminę Raszyn. W 2015 roku badania GUS wykazały, że mieszkało w nim 161 319 osób, co oznacza, że na 1 km² przypadało 648 jednostek. Pomiędzy 2002-2016 r. liczba mieszkańców wzrosła o 13,6%. Średni wiek mieszkańców wynosił 40,8 lat⁹. Udostępnione dane przez GUS wnoszą wiele istotnych treści dotyczących m.in. kondycji rodzin z których wynika, że w powiecie pruszkowskim: w 2015 roku zmalała liczba zawieranych małżeństw w stosunku zarówno do wskaźników z woj. mazowieckiego, jak i względem danych ogólnopolskich. Na 1000 mieszkańców śluby wyniosły 4,3 %, jednocześnie odnotowano 2,4 % rozwodów, co także przekracza statystyki mazowieckie, jak i ogólne rejestrowane w kraju. 58,2% żyje w związkach małżeńskich, a 6,4% mieszkańców jest po rozwodzie.

---

⁹ Dane statystyczne zawarte na: http://www.polskawliczbach.pl/powiat_pruszkowski#dane_demograficzne#ixzz4SdMDzIVy

Warto podkreślić, że w skali powiatu rośnie też stopniowo poczucie bezpieczeństwa mieszkańców, ale i świadomość na temat zjawiska i stosowanych form oraz skutków przemocy. Duże znaczenie w podnoszeniu wiedzy na temat zjawiska przemocy ma realizacja programu i zadań wyznaczonych przez Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy

w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy. Również w gminach pow. pruszkowskiego powstały programy do przeciwdziałania i zwiększenia profilaktyki zapobiegającej zjawisku przemocy. Powołany został również do realizacji ich zadań: Zespół Interdyscyplinarny. W jego skład weszła grupa specjalistów ściśle współpracujących ze sobą na rzecz przeciwdziałania zjawisku przemocy w rodzinie, ale i na rzecz podejmowania skuteczniejszych działań udzielania pomocy osobom, rodzinom poszkodowanym.

W analizie dokumentów odnieśliśmy się do wyników przeprowadzonych badań na rzecz powstania Powiatowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy (w ramach programu zrzeszono przedstawicieli instytucji związanych z przeciwdziałaniem zjawisku przemocy, jak i zwalczaniem jej skutków). Badaniami objęto w ankietowym sondażu 87 respondentów (59 kobiet i 28 mężczyzn).

W świetle ich wyników badani byli świadomi istnienia zróżnicowanych form przemocy, a 60 osób jako typową określało przemoc fizyczną, a 72 osoby zetknęły się z przemocą psychiczną. Pojawiły się jednak trudności dotyczące m.in. oszacowania przemocy seksualnej oraz ekonomicznej. W opracowaniu podkreślono, że tylko 8 osób opisuje jako typową przemoc seksualną. Tylko 4 osoby zetknęło się z przemocą seksualną w rodzinie. Może to świadczyć o dużym niedoszacowaniu zjawiska przemocy seksualnej w rodzinie. Fakt ten nie powinien jednak dziwić, wzięwszy pod uwagę to, że przemoc seksualna bywa trudno ujawniana (wstyd ofiar przemocy, niedowierzanie, tabu społeczne). Zdecydowanie więcej osób (29) opisuje jako typową przemoc ekonomiczną, 20 osób ostatnio zetknęło się z przemocą ekonomiczną. Wydaje się, że przemoc ekonomiczna jest lepiej rozpoznawalna od przemocy seksualnej. Jednak i w tym wypadku ta forma przemocy jest zapewne niedoszacowana przez respondentów. Wynikać to może z faktu, że przemoc ekonomiczna jest często trudna do zdiagnozowania i bywa bagatelizowana przez profesjonalistów¹⁰.

Większość respondentów, bo aż 73 osoby uważały, że przemoc ma charakter powtarzalny. Podkreślono również, iż często nie jest ona tylko związana z jedną z form stosowanej przez sprawcę przemocy.

---

¹⁰ Powiatowy program przeciwdziałania przemocy w rodzinie i ochrony..., s. 37

W badaniach określono również typową rodzinę dotkniętą zjawiskiem przemocy. Według respondentów, aż 56 % wskazało na rodziny obciążone problemem alkoholowym. Dostrzegano także korelację przemocy w związku z bezrobociem (22%), złą sytuacją mieszkaniową (21%), chorobą w rodzinie (17%), z ubóstwem (16%), choć wskazano na grupy ryzyka dodatkowo podkreślając nieprzystosowanie członków rodziny do pełnionych ról – zbyt młody wiek rodziców, odmienność narodowa, religijna, nałogi, wcześniejsza karalność członka rodziny, jednocześnie podkreślono, że przemoc zdarza się również w rodzinach dobrze funkcjonujących – 11%, ale i o przeciętnym dochodzie 52%, a nawet dobrze sytuowanych – 20%.

Ponadto na podstawie wypowiedzi respondentów wskazano, że ofiarami przemocy w 75 % wskazań były kobiety w wieku średnim. Sprawcami przemocy według ankietowanych najczęściej byli mężczyźni (75%) w wieku średnim. Nie wykazano natomiast szacunków, co do skali przemocy wobec dzieci w wieku od 0-13 r.ż., choć w badaniach ogólnopolskich są one traktowane jako druga grupa zagrożona przemocą w rodzinie. W opracowanej diagnozie z tych powodów odniesiono się tylko do wyników badań ogólnopolskich wskazując, że częściej matki stosują przemoc wobec podopiecznych.

Na potrzeby Powiatowego Programu opracowano również dane dotyczące realizacji procedury „Niebieskiej Karty” w gminach Powiatu Pruszkowskiego dla danych z 2011 roku, pojawiły się następujące wskazania:

- Najwięcej zgłoszeń odnotowała Policja w Pruszkowie. Na 109 zgłoszeń wszczęli 107 procedur „Niebieskich Kart”. Odpowiednio mniej zgłoszeń (8) odnotowała Policja w Piastowie i Michałowicach. Na wszystkie zgłoszenia, poza jednym, została uruchomiona procedura „Niebieskie Karty”.
- Ośrodki Pomocy Społecznej w Pruszkowie i Raszynie wykazały uruchomienie procedury „Niebieskich Kart” na każde zgłoszenie przemocy w rodzinie. Ośrodki w Michałowicach i Brwinowie nie wszczęły procedury pomimo odnotowanych zgłoszeń przemocy w rodzinie.
- Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Pruszkowie, Piastowie, Nadarzynie i Brwinowie nie uruchomiły żadnej procedury „Niebieskiej Karty”. W Raszynie na 33 zgłoszenia rozpoczęto 3 procedury „Niebieskie Karty” a w Michałowicach na 12 zgłoszeń przemocy w rodzinie rozpoczęto 9 procedur.

W świetle wyników diagnozy lokalnych zagrożeń sporządzonej przez gminę Michałowice w 2016 roku:

- W 2014 roku miało miejsce 25 interwencji policji wobec przemocy w rodzinie. Przemoc dotknęła 33 osoby. Sprawcami przemocy w rodzinie było łącznie 26 osób (24 mężczyźni, 2 kobiety). Liczba sprawców będących pod wpływem alkoholu -14.
- W 2015 roku w tej gminie miało miejsce 21 interwencji policji wobec przemocy w rodzinie. Przemoc dotknęła 24 osoby. Sprawcami przemocy w rodzinie było łącznie 21 osób (19 mężczyzn, 2 kobiety).

Liczba dzieci obecnych podczas interwencji -18. Liczba sprawców będących pod wpływem alkoholu -18.

Natomiast z badań mieszkańców tej gminy wynika, że 75,9 % nie zna osób, które doświadczałyby w swoich rodzinnych sferach zjawiska przemocy fizycznej (podobne wskaźniki dotyczyły opinii na temat znajomości osób doświadczających przemocy psychicznej). Jednak, aż 24, 1 % badanych zna osoby doświadczające przemocy fizycznej. Respondenci wskazali, że ofiarą tej formy przemocy są ludzie w przedziale wieku:

- ofiary w wieku: 20-29 lat – (w opinii 15 ankietowanych);
- ofiary w wieku: 40-49 lat - (w opinii 20 ankietowanych);
- ofiary w wieku: 50-59 lat – (w opinii 11 ankietowanych)

W opinii badanych występowała w sferach domowych również przemoc psychiczna. Badani wskazali, że znają jej ofiary w następujących przedziałach wieku:

- 10-19 lat (11 ankietowanych)
- 30-39 lat (22 ankietowanych)
- 40-59 lat (9 ankietowanych)

18,2% respondentów znało osoby, które ulegały przemocy ekonomicznej wskazując, że doznawali jej ludzie w średnim wieku:

- ofiary w przedziale wieku: 20-29 lat (27 wskazań respondentów)
- ofiary w przedziale wieku: 40- 49 lat (10 wskazań respondentów),

Ponadto 4,4% badanych znało osoby które doświadczyły przemocy seksualnej. Były to ofiary w wieku średnim w przedziale: 30-39 lat (9 wskazań respondentów).

W grupie szczególnego ryzyka: „zdaniem respondentów na przemoc domową najbardziej narażone są kobiety, dzieci w wieku przedszkolnym oraz dzieci w wieku szkolnym od 6 do 13 lat. Według ankietowanych, najmniej zagrożoną grupą są mężczyźni”¹¹.

---

¹¹ Diagnoza lokalnych zagrożeń społecznych – Gmina Michałowice 2016, s.36-37

Badani w zdecydowanej większości nie są skłoni do usprawiedliwiania stosowania przemocy, na tym tle wskaźniki z wcześniej przeprowadzonych badań znacznie się poprawiły (skłonnych do usprawiedliwienia stosowania przemocy zmalała od 2012 roku z 8,6% do 3,6% w 2016 r.).

Średnio 10% ankietowanych w gminie Michałowice uznawało, że stosowanie kar fizycznych stosowanych względem dzieci jest dopuszczalne. Zdecydowanie mężczyźni (20,7%) byli zwolennikami kar cielesnych (3,3% kobiet deklarowało takie stanowisko). Ponad 40% badanych spotkało się ze zjawiskiem bicia dzieci, a 33,6% było świadkiem przemocy wymierzonej w nieletnich.

Zapytano również uczniów z klas I- III o zjawisko doświadczania przez nich przemocy. 25,9% dzieci doświadczyło przemocy fizycznej, co oznacza, że co czwarty uczeń w ramach kary stosowanej w sferze rodzinnej od opiekunów dostaje klapsy. W uogólnionej statystyce do stosowania przez rodziców kar fizycznych w postaci bicia przyznało się 3,5% uczniów szkoły podstawowej, ale i 2,3% uczniów szkół gimnazjalnych.

Dzieci również doświadczają przemocy w szkole i aż 72,5% uczniów przyznało, że przynajmniej raz ktoś w szkole im dokuczał. Blisko też 60% uczniów boi się kogoś w szkole, a najczęściej jednostek ze starszych klas. W diagnozie na podstawie analiz danych przeprowadzonych wśród uczniów stwierdzono, że na terenie szkoły zjawisko przemocy było obserwowane bardzo często i często: - 20,1% uczniów szkoły podstawowej, 12,9% uczniów szkół gimnazjalnych oraz 6,7% uczniów szkoły ponadgimnazjalnej. Prawie 40% uczniów z tych szkół wskazywało, że rzadko obserwowali zjawisko przemocy w środowisku szkolnym.

W badaniu uczniów uchwycono również świadectwa występowania wśród nastolatków przemocy seksualnej. Niechcianych kontaktów seksualnych doświadczyło 11 uczniów szkół licealnych (doświadczając jej: przynajmniej raz - 5 uczniów; kilka razy - 3 uczniów; wiele razy (10 lub więcej) - 3 uczniów).

Uczniowie padali również, choć sporadycznie ofiarą *cyberprzemocy* (6,9% uczniów szkoły podstawowej, 16,7% uczniów szkół gimnazjalnych oraz 10% uczniów szkoły ponadgimnazjalnej)¹².

Ofiarą przemocy rówieśniczej padają zarówno dziewczęta, jak i chłopcy, choć w stereotypie zbiorowym zazwyczaj wskazywano na sprawców płci męskiej.

---

¹² „Co dziesiąty uczeń z analizowanej grupy obawia się kolegów z klasy, natomiast 6% uczniów boi się pani wychowawczynie” - za: Diagnoza lokalnych zagrożeń społecznych - Gmina Michałowice 2016, s.48, s. 69, 73, 79.

Na marginesie podkreślę, że wbrew stereotypom w Internecie pojawiają się coraz częściej opinie weryfikujące ten stereotyp:

„Ty myślisz [...], że dziewczynki są takie święte. Nie są. Koleżanki syn (17 lat) był oskarżony przez koleżankę o obsceniczne smsy. Sprawa poszła na policję. Ona powiedziała, że smsy już skasowała. Operator udostępnił treści wysyłane z telefonu syna koleżanki i takowych smsów nie było. Mała pękła i okazało się, że była zazdrosna, że Tomek wybrał jej koleżankę. Dziewczynki nie są święte. [...] Jak widać ty jesteś bardzo ograniczony światopoglądowo i myślisz, że tylko chłopcy są winni. Chłopcy zwykle nękają innych chłopców. Dziewczynki rzadziej”¹³.

Wciąż w wielu szkołach istnieje problem dzieci marginalizowanych w klasach. Często wykluczenie dziecka ma związek ze stosowaniem przez „rówieśniczego sprawcę/ów” praktyk mobbingowych. Dzieci padające ich ofiarą mogą doświadczać zróżnicowanych form przemocy, a przy braku wsparcia ze strony rówieśników, a już zwłaszcza nauczycieli, rodziców mogą przeżywać traumę, a wraz z nią uszczerbek na zdrowiu.

W opinii specjalistów związanych z gminą Michałowice: „w przypadku większości rodzajów przemocy, liczba incydentów z nimi związana pozostała bez zmian. Największy wzrost incydentów zaobserwowano w przypadku przemocy fizycznej, psychicznej, rówieśniczej oraz ekonomicznej”¹⁴.

Jednocześnie z danych przedstawionych podczas Debaty społecznej dotyczącej bezpieczeństwa na terenie powiatu pruszkowskiego, która odbyła się w grudniu 2016 roku, jak i z policyjnych sprawozdań wynika, że minimalnie spada skala przestępczości (porównując 2015 rok do 2016 roku). Z bezpośrednich informacji wskazanych przez Komendę Stołeczną Policji w 2015 roku zarejestrowano 3072 przypadków natomiast w 2016 – 2906. Jednakże tendencja ta nie dotyczy przestępstw związanych z obrażeniem ciała, których frekwencja w powiecie wzrosła. W 2015 roku miało miejsce 24 takich wykroczeń, a w 2016 do listopada tego roku stwierdzono już 30. Spada za to wskaźnik kradzieży, uszkodzenia rzeczy, kradzieże pojazdów, jak i rozbój. Na identycznym poziomie występuje wciąż przestępstwa związane z kradzieżą i z włamaniem (256 przypadków).

Niepokojące są wciąż wskazania na wnioski kierowane do sądu w sprawach nieletnich. W sprawach o demoralizację, opiekuńcze oraz czyny karalne w 2015 roku podjęto 298 działań, natomiast w 2016 liczba ta wyniosła do listopada już 314. Spada jednakże

---

¹³ Internauta anonimowy: Dedi do ~pietia, wpis z 2013 roku: <http://wiadomosci.onet.pl/forum/pruszkow-zaatakowal-9-letniego-uczni-i-dyrektorke,923723,2,czytaj-popularne.html>

¹⁴ Diagnoza lokalnych zagrożeń społecznych – Gmina Michałowice 2016, s.12

liczba spraw za czyny karalne, aż o połowę (w 2015 r.– 30; w 2016 – 15). W anonimowych wypowiedziach rozmówców pracujących w policji wiele spraw przez Prokuraturę Rejonową z różnych przyczyn jest umarzana. Najważniejsze wnioski dla tej diagnozy płyną z analiz przedstawionych przez Policję w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie. W 2015 roku podjęto 2423 interwencji, w 2016 ich liczba wyniosła 2317. Dodatkowo podejrzanych o stosowanie przemocy w rodzinie w 2015 roku było 139 osób. Ta liczba potencjalnych sprawców przemocy wyraźnie w 2016 roku uległa zmniejszeniu. Podejrzanych o przemoc w 2016 roku było już 88 osób. W związku z przemocą domową zatrzymano w 2015 roku - 20, natomiast w 2016 tylko 9 osób. Wśród sprawców przemocy znajdowały się osoby będące pod wpływem alkoholu. W 2015 roku doprowadzono do wytrzeźwienia 45 osób. Również w tym przypadku liczba takich sprawców spadła w 2016 roku do 29 zatrzymanych w izbach wytrzeźwień. Zwiększa się również kontrola, jak i częstotliwość spotkań ze społeczeństwem Policjantów Dzielnicowych¹⁵.

Ogółem za rok	Liczba kobiet – podejrzanych ofiar przemocy	Liczba mężczyzn – podejrzanych ofiar przemocy	Liczba małoletnich – podejrzanych ofiar przemocy	Liczba kobiet możliwych sprawców przemocy	Liczba mężczyzn możliwych sprawców przemocy	Liczba nieletnich możliwych sprawców przemocy
2015 rok: 2423 interwencji; 2016 rok: 2317 interwencji						
2015 rok: KPP Pruszków (NK -68)	- do 65 lat: 56 osób -powyżej 66: 4 osoby	- do 65 lat: 4 osoby powyżej 66: 3 osoby	Dziewczęta: 18 Chłopców: 21	2 kobiety	10 mężczyzn	-
Podejrzani o przemoc po alkoholu					42 mężczyzn	
Ogółem stwierdzono w 2015 r: - 45 przypadków przemocy fizycznej; - 68 przypadków przemocy psychicznej -37 przypadków przemocy ekonomicznej						

¹⁵ Informacje przedstawione ze statystyk policyjnych pow. pruszkowskiego w debacie społecznej z grudnia 2016 r.

- 1 przypadek przemocy seksualnej						
- 52 przypadki przemocy innego rodzaju						
2016 rok: KPP Pruszków „NK” -35 (nowych 33)	- do 65 lat: 30 osób	powyżej 66: 1 osoba	Dziewczęta: 15		35 mężczyzn	
	-powyżej 66: 2 osoby		Chłopców: 15			
Podejrzani o przemoc po alkoholu					Mężczyźni: 25	
Ogółem stwierdzono w 2016 r:						
- 22 przypadków przemocy fizycznej; - 35 przypadków przemocy psychicznej - 16 przypadków przemocy ekonomicznej - 35 przypadki przemocy innego rodzaju						
Za 2015 rok: Komisariat w Brwinowie ; „NK”- 9	- do 65 lat: 9 osób	0	0	35	9 mężczyzn	
Podejrzani o przemoc po alkoholu					9	
Ogółem stwierdzono w 2015 r:						
- 7 przypadków przemocy fizycznej; - 8 przypadków przemocy psychicznej - 1 przypadki przemocy innego rodzaju						
Za 2015 rok: Komisariat w Brwinowie ;	- do 65 lat: 7 osób	do 65 lat: 1 osoba			8 mężczyzn	

„NK”- 8 (nowych 7)						
Podjezrzani o przemoc po alkoholu					Mężczyzn: 4	
Ogółem stwierdzono w 2016 r: - 6 przypadków przemocy fizycznej; - 7 przypadków przemocy psychicznej						
2015 rok; Komisariat w Michałowi cach „NK”- 21	- do 65 lat: 16 osób -powyżej 66: 2 osoby	- do 65 lat: 1 osoba	Dziewczęta: 4 Chłopców: 1	Kobiet: 2	Mężczyzn: 19	
Podjezrzani o przemoc po alkoholu				2	16	
Ogółem stwierdzono w 2015 r: - 15 przypadków przemocy fizycznej; - 18 przypadków przemocy psychicznej; - 1 przypadek przemocy ekonomicznej - 3 przypadki przemocy innego rodzaju						
2016 rok; Komisariat w Michałowi cach „NK”-13 (nowych 13)	- do 65 lat: 10 osób	- do 65 lat: 3 osoba				
Podjezrzani o przemoc po alkoholu				Kobiet: 2	Mężczyzn: 4	
Brak wskazań w 2016 roku na formy stosowanej przemocy						

2015 rok Komisariat w Nadarzyni e „NK”-11	- do 65 lat: 9 osób -powyżej 66: 1 osoba	- powyżej 66 : 1 osoba	Chłopców: 4		3 mężczyzn	
Podejrzani o przemoc po alkoholu					8 mężczyzn	
Ogółem stwierdzono w 2015 r: - 6 przypadków przemocy fizycznej; - 8 przypadków przemocy psychicznej						
2016 rok Komisariat w Nadarzyni e „NK”-14 (nowych 14)	- do 65 lat: 16 osób	- do 65 lat: 1 osoba	Chłopców: 2		Mężczyzn: 5	
Podejrzani o przemoc po alkoholu				0	13	
Ogółem stwierdzono w 2016 r: - 5 przypadków przemocy fizycznej; - 15 przypadków przemocy psychicznej - 2 przypadki przemocy innego rodzaju						
Rok 2015 Komisariat w Piastowie „NK”-14 (nowych 13)	- do 65 lat: 13 osób -powyżej 66: 1 osoba	- do 65 lat : 1 osoba	Dziewczynek: 3 Chłopców: 1	Kobiet: 1	13 mężczyzn	
Podejrzani o przemoc po alkoholu					Mężczyzn: 9	

Ogółem stwierdzono w 2015 r:						
-	15	przypadków	przemocy	fizycznej;		
-	14	przypadków	przemocy	psychicznej		
-	2	przypadki	przemocy	ekonomicznej		
-2		przypadki	przemocy	seksualnej		
-	3 przypadki przemocy innego rodzaju					
Rok 2016 Komisariat w Piastowie „NK”-14 (nowych 11)	- do 65 lat: 9 osób	- do 65 lat : 4 osób	Dziewczynek: 2 Chłopców: 3	Kobiet: 2	Mężczyzn: 9	
Podejrzani o przemoc po alkoholu				Kobiet: 2	Mężczyzn: 8	
Ogółem stwierdzono w 2016 r:						
-	14	przypadków	przemocy	fizycznej;		
-	15	przypadków	przemocy	psychicznej		
-	5	przypadki	przemocy	ekonomicznej		
-	2	przypadki	przemocy	seksualnej		
-	7 przypadki przemocy innego rodzaju					
Rok 2015 Komisariat w Raszynie „NK”-28 (nowych 23)	- do 65 lat: 19 osób -powyżej 66: 7 osób	- do 65 lat : 2 osoby		Kobiet: 2	Mężczyzn: 26	
Podejrzani o przemoc po alkoholu				Kobiet: 1	Mężczyzn: 20	
Ogółem stwierdzono w 2015 r:						
-	25	przypadków	przemocy	fizycznej;		
-	25 przypadków przemocy psychicznej					
Rok 2016 Komisariat w Raszynie	- do 65 lat: 8 osób	- do 65 lat: 1 osób	Dziewczynek: 2			

„NK”-9 (nowych 5)						
Podejrzani o przemoc po alkoholu					Kobiet: 1 Mężczyzn: 8	
Ogółem stwierdzono w 2016 r:						
- 8 przypadków przemocy fizycznej;						
- 8 przypadków przemocy psychicznej						

5.3. Wyniki sondażu diagnostycznego z ankiety skierowanej do pracowników placówek oświaty, pomocowych, samorządowych i organizacji pozarządowych

Zespół Ośrodków Wsparcia w Piastowie w 2017 roku przeprowadził badanie, które było skierowane do ośrodków oświatowych, ośrodków pomocy społecznej, instytucji samorządowych, organizacji pozarządowych oraz służby zdrowia na terenie powiatu pruszkowskiego. Badanie to było przeprowadzone w celach naukowo-badawczych oraz jest narzędziem mającym doprowadzić do wypracowania lepszych programów pomocy jednostkom doświadczającym przemocy w rodzinie.

Cel pracy:

Celem pracy jest diagnoza skuteczności podejmowanych dotychczasowych działań i współpracy instytucji związanych z tą problematyką.

Zakres badania:

Badaniem zostało objęte łącznie 28 placówek oświatowych, pomocowych, samorządowych i organizacji pozarządowych znajdujących się na terenie powiatu pruszkowskiego.

Badanie składało się z dwóch bloków tematycznych:

Blok I dotyczył wyszukiwania narzędzi dla lepszej edukacji społeczeństwa na temat przemocy.

Blok II został przygotowany dla osób związanych w pracy zawodowej z tematyką przemocy bądź z ofiarami przemocy. Dotyczył diagnozy współpracy pomiędzy instytucjami wsparcia i przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Metodologia:

W celu zgromadzenia danych umożliwiających udzielenie odpowiedzi na sformułowane cele, skonstruowano ankietę dotyczącą przeciwdziałania przemocy w rodzinie i wsparcia dla ofiar przemocy oraz diagnozę edukacji społecznej w tym zakresie. Głównym tematem tego, badania, było jak najdokładniejsze przeanalizowanie zakresu świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy w rodzinie. Ankieta, została przeprowadzona wśród:

- pracowników placówek oświatowych: wychowawców, nauczycieli, kierowników, pedagogów;
- pracowników placówek pomocy społecznej: pracowników socjalnych;
- pracowników placówek samorządowych: pracowników samorządowych, urzędników państwowych;
- pracowników placówek służby zdrowia: lekarzy
- przedstawicieli organizacji pozarządowych.

W badaniu wzięło udział 28 osób w tym 23 kobiety w przedziale wiekowym 25 lat - 58 lat oraz 4 mężczyzn w przedziale wiekowym 29 - 58 lat. Jedna osoba biorąca udział w badaniu nie podała swojej płci i wieku. Opracowane ankiety zostały wypełnione przez każdą badaną osobę osobno. Ankieta składała się z dwóch bloków tematycznych. Pierwszy blok tematyczny dotyczył wyszukiwania narzędzi dla lepszej edukacji społeczeństwa na temat przemocy i składał się z 22 pytań: 5 pytań zamkniętych i 17 pytań otwartych. Drugi blok tematyczny został przygotowany dla osób związanych w pracy zawodowej z tematyką przemocy bądź z ofiarami przemocy i składał się z 15 pytań: 3 pytań zamkniętych i 12 pytań otwartych.

Opis prowadzenia badań:

Badanie skierowane było do:

- placówek oświatowych: Integracyjne Miejskie Przedszkole, Szkoły Podstawowe;
- placówek pomocy społecznej: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej;
- placówek prowadzonych przez organizacje pozarządowe: Stowarzyszenie Abstynenckie;
- placówek służby zdrowia: MSCZ
- placówki bezpieczeństwa publicznego: Policja

Badanie zostało przeprowadzone w miesiącu wrześniu 2017 r. Przed przystąpieniem do wypełniania ankiet badani zostali poinformowani o zasadach i formach „ankietowania”, czyli o anonimowości, jej celach. Poproszeni zostali również o wiarygodność i wybór odpowiedzi prawdziwych. Czas wypełniania ankiety był nieograniczony. Nikt z badanych nie zgłaszał problemów ze zrozumieniem pytań.

Spodziewane efekty:

Przedstawiciele placówek oświatowych, placówek pomocy społecznej, placówki samorządowe, placówki służby zdrowia, placówki bezpieczeństwa publicznego i organizacji pozarządowych posiadają ogólną wiedzę z zakresu przeciwdziałania przemocy – potrafią zdefiniować i wymienić podstawowe czynniki występujące przy zjawisku przemocy. Posiadają doświadczenie w zakresie pracy z osobą doznającą przemocy, jak i osobą stosującą przemoc oraz wdrażają programy anty-przemocowe w swoich placówkach w celu zwiększenia świadomości społecznej i zwiększenia efektywności pracy. Spodziewanym efektem jest opisanie działań innowacyjnych, które zwiększą świadomość społeczną i zmniejszą poziom występowania zjawiska przemocy w rodzinie.

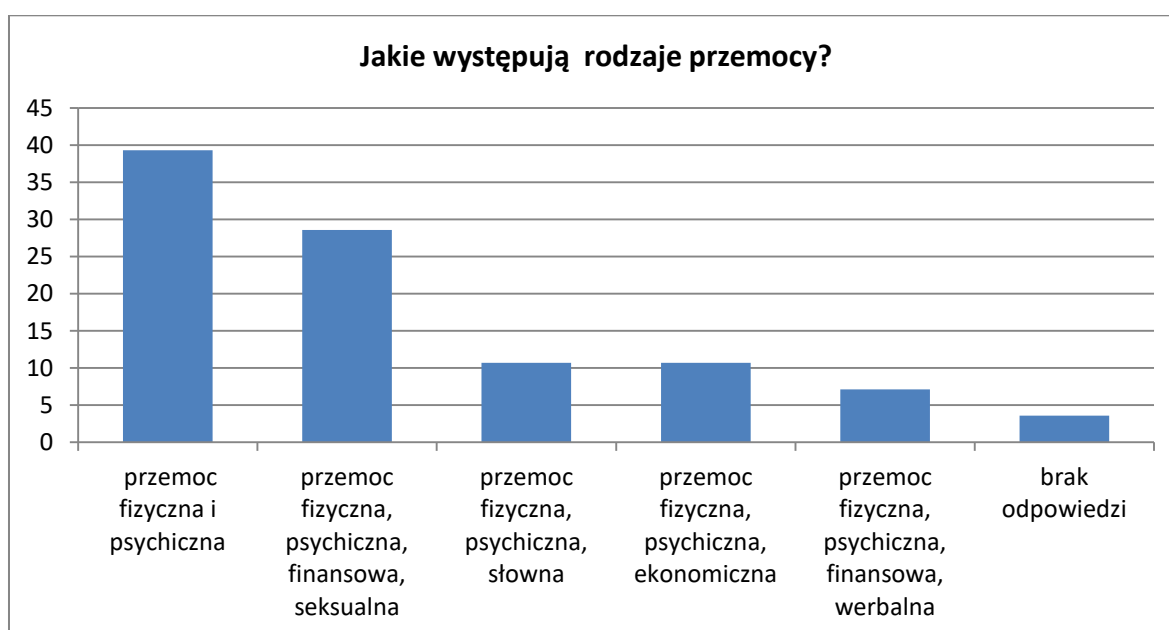
Analiza wyników badań i wnioski:

W odpowiedzi na pytanie pierwsze z pierwszego bloku tematycznego: Jak Pan/i definiuje przemoc?, **ankietowani w 96,43%** potrafili prawidłowo zdefiniować pojęcie przemocy

i wymienić przynajmniej dwa podstawowe czynniki, które to zjawisko charakteryzują. 3,57 % ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi.

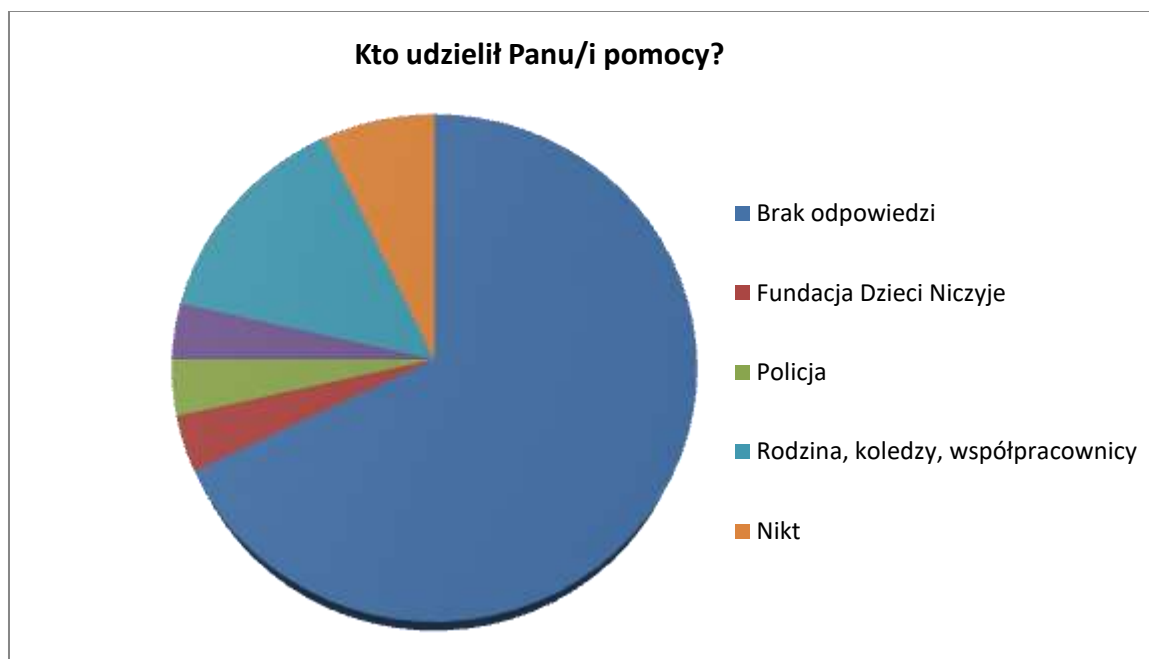
Natomiast na drugie pytanie: Jakie występują rodzaje przemocy?, 28,57% ankietowanych udzieliło poprawnej odpowiedzi: przemoc fizyczna, psychiczna, seksualna i finansowa; 39,28% badanych odpowiedziało: przemoc fizyczna i psychiczna; 10,72% udzieliło odpowiedzi: przemoc fizyczna, psychiczna, słowna; 10,72% odpowiedziało: przemoc fizyczna, psychiczna, ekonomiczna. Natomiast 7,142% badanych stwierdziła, że istnieje przemoc fizyczna, psychiczna, werbalna i finansowa. 3,571% badanych nie udzieliło odpowiedzi.

Kolejne pytanie sprawdzało, w jakich okolicznościach ankietowany doświadczał przemocy. Tu ankietowani w 42,853% odpowiedzieli, że nie doświadczyli przemocy. 7,143% doświadczyło przemocy w swojej rodzinie. Natomiast 3,571% badanych doświadczyła przemocy w pracy i w domu; 3,571% w szkole i w pracy; 3,571% doświadcza przemocy ze strony społeczeństwa i mediów; 3,571% na imprezach okolicznościowych; 10,714% doświadcza tego zjawiska w pracy. 25,006% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie.

W odpowiedzi na kolejne pytanie – czy ktoś był świadkiem tych zdarzeń? – 39,287% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi. 21,426% odpowiedziało TAK. NIE odpowiedziało 39,287% badanych.

Na kolejne pytanie 67,849% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi. Pytanie dotyczyło tego, kto udzielił ankietowanemu pomocy w przypadku doświadczenia przemocy. Tylko 3,571% ankietowanych uzyskało pomoc z Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę. Pozostała część ankietowanych: 3,571% uzyskało pomoc od policji, 3,571% uzyskało pomoc od dyrektora placówki, 14,284% uzyskało pomoc od rodziny, kolegów i współpracowników. Nikt nie udzielił pomocy dla 7,154% ankietowanych.

Na pytanie: Jaka była reakcja świadków przemocy?, aż 85,716% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi, 3,571% udzieliła odpowiedzi nie dotyczącej pytania, 7,142% odpowiedziało – upominając osobę, która stosowała przemoc, 3,571% odpowiedziało, że czasem interweniowały a czasem ignorowały.

Jak reagowali na przemoc świadkowie? - na to pytanie ankietowani w 71,42% nie udzielili odpowiedzi. Wzburzeniem i wycofaniem odpowiedziało 3,571%, tyle samo ankietowanych – 3,571% odpowiedziało, że upominali osobę. 10,713% udzieliło odpowiedzi, że świadkowie nie reagowali. 7,142% ankietowanych udzieliło odpowiedzi, że przez interwencje słowną. 3,571% udzieliło odpowiedzi nie dotyczącej pytania.

78,562% osób badanych odpowiedziało na pytanie: Jak powinni ludzie reagować będąc świadkami przemocy? Najczęściej pojawiającymi się odpowiedziami były:

- Wyrażając sprzeciw, brać czynny udział w pomocy;
- Powiadamiając odpowiednie służby np. Policję, MOPS;

- Zachęcać ofiarę do złożenia zeznań;
- Wspierać ofiarę;

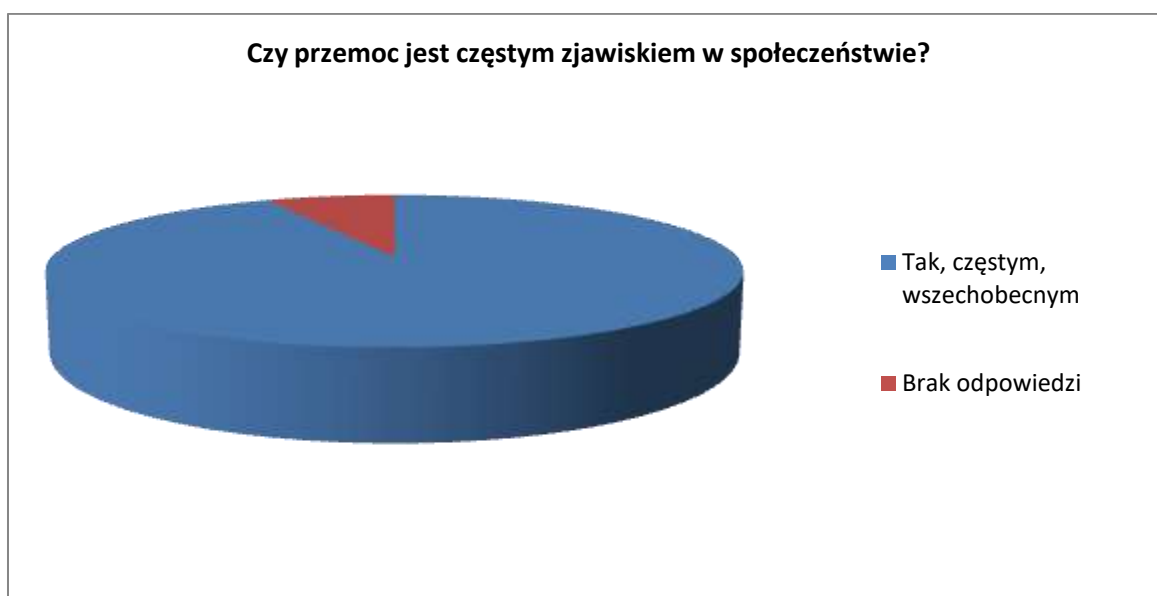
21,438% osób ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie.

Kogo można powiadomić doświadczając przemocy? 92,858% osób badanych odpowiedziało:

- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Ośrodek Interwencji Kryzysowej, Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych;
- Policję, Straż Miejską, Prokuraturę, Sąd Rodzinny;
- Opiekunów;
- Szkołę, Przedszkola, Żłobki;
- Służbę zdrowia;
- GKRPA;
- Organizacje Pozarządowe;

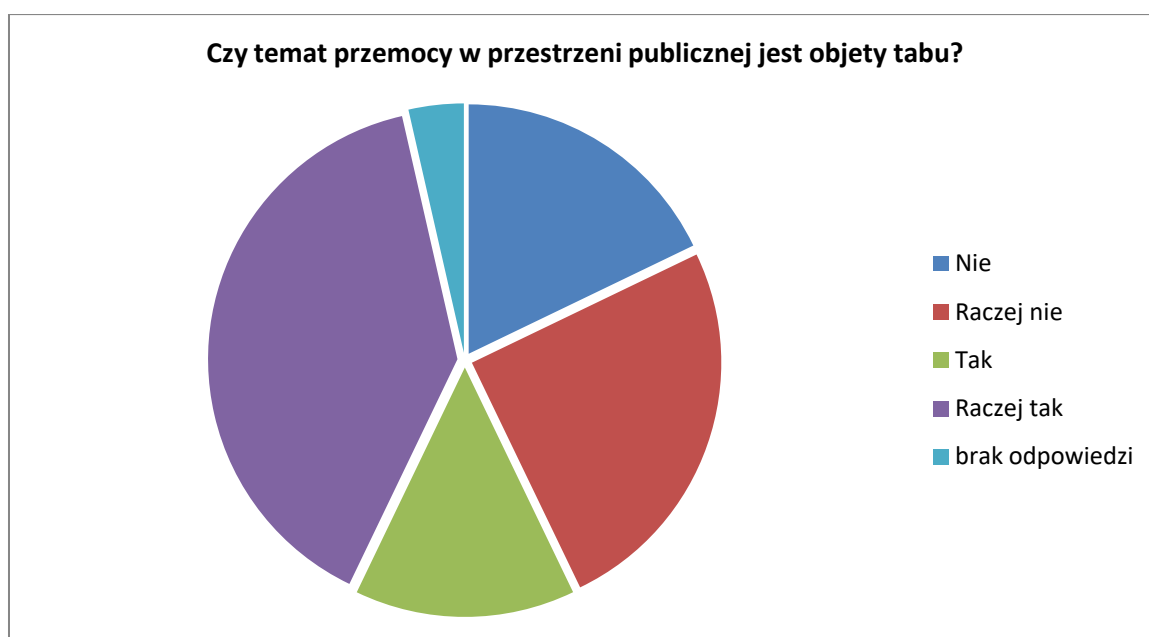
7,142% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi.

Na pytanie, czy przemoc jest częstym zjawiskiem w naszym społeczeństwie? 92,858% osób badanych odpowiedziało: tak, coraz częstszym, wszechobecnym. 7,142% osób nie odpowiedziało na to pytanie.

Kolejne pytanie dotyczyło tego, kto najczęściej doświadcza przemocy? 96,429% ankietowanych odpowiedziało: dzieci, kobiety, osoby starsze, osoby niepełnosprawne. W odpowiedziach ankietowanych pojawiła się też taka odpowiedź jak, rodzina z problemem alkoholowym oraz rodzina z problemem choroby psychicznej.

Czy temat przemocy w przestrzeni publicznej jest objęty tabu? Odpowiedzi NIE udzieliło 17,855% ankietowanych, odpowiedzi RACZEJ NIE udzieliło 24,997%, odpowiedź TAK zaznaczyło 14,284% ankietowanych. 39,293% badanych odpowiedziało RACZEJ TAK. 3,571% nie udzieliło odpowiedzi.

82,145% ankietowanych udzieliło odpowiedzi na pytanie: z jakich powodów tematyka przemocy może być objęta tabu? Osoby te odpowiadały najczęściej, że z powodu:

- zależności finansowych,
- strachu i lęku,
- braku reakcji społecznej na krzywdę drugiego człowieka,
- wstydu przed przeżywanym doświadczeniem, niechęcią do wpuszczania innych w przestrzeń prywatną,
- niskiej świadomości ludzi na temat prawa w tej materii,
- braku szybkiej reakcji organów w sprawie zatrzymania sprawcy przemocy,

- stereotypów „własne brudy pierze się u siebie”.

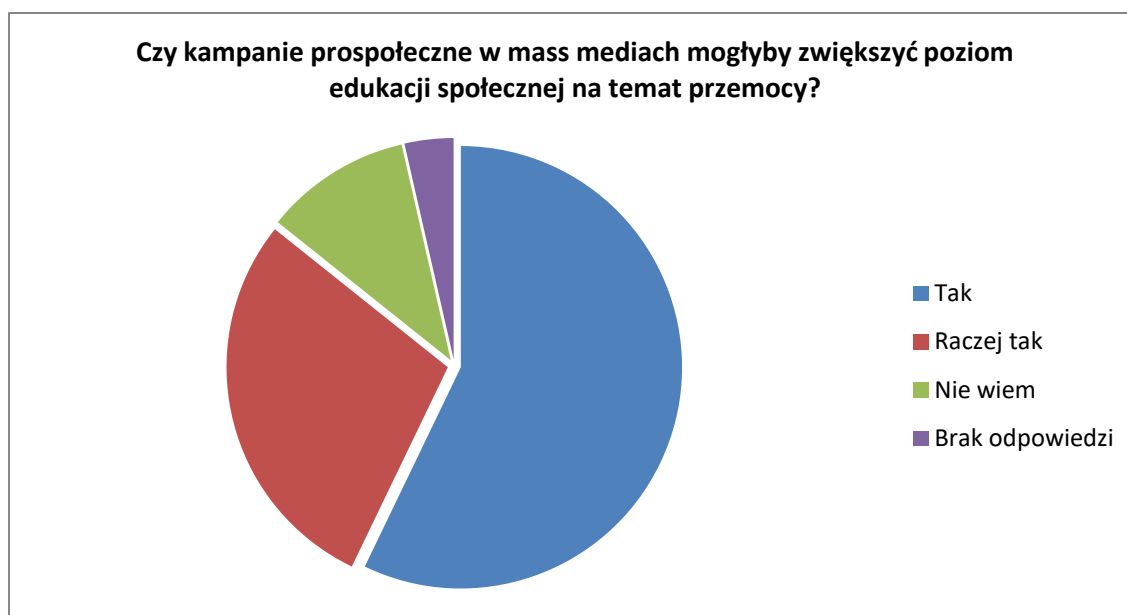
17,855% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie.

Na pytanie: Jak można w Pana/i opinii przełamać zakaz mówienia o przemy? 14,284% osób badanych nie udzieliło odpowiedzi. 3,571% udzieliło odpowiedzi – nie wiem. Pozostałe osoby 82,145% udzieliło podobnych odpowiedzi. Ich zdaniem należy nagłasniać w mediach jakie są możliwości pomocy rodzinom, w których występuje przemoc. Stosować szeroką profilaktykę społeczną, akcje społeczne (obowiązkowo w szkołach), jak najwięcej kampanii społecznych w mediach, prowadzić edukację w tym zakresie już na poziomie szkoły podstawowej. Usprawniać system przeciwdziałania przemy, tak aby działał efektywnie i szybko.

W odpowiedzi na pytanie: skąd ludzie czerpią wiedzę na temat zjawiska przemy?, ankietowani odpowiadali w 92,858%, że z mediów: TV, Internetu, prasy, kampanii społecznych oraz własnego doświadczenia, z literatury psychologiczno-pedagogicznej, konferencji poświęconej tej tematyce. 7,142% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi.

Ankietowani w większości byli zgodni co do tego, że mass media, gry komputerowe mają wpływ na wystąpienie przemy u dzieci i młodzieży. 46,423% osób badanych odpowiedziało TAK, natomiast 39,293% odpowiedziało RACZEJ TAK. Odpowiedzi NIE WIEM udzieliło 7,142% ankietowanych. 7,142% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi.

Na kolejne pytanie: czy kampanie prospołeczne w mass mediach mogłyby zwiększyć poziom edukacji społecznej na temat przemy?, 57,148% osób biorących udział w badaniu odpowiedziało TAK, 28,568% odpowiedziało RACZEJ TAK. 3,571% nie udzieliło odpowiedzi, natomiast 10,713% odpowiedziało NIE WIEM.

Na pytanie o to, czy społeczeństwo zbyt mało wie na temat przemocy?, odpowiedzi - TAK udzieliło 24,997% ankietowanych, odpowiedzi - RACZEJ TAK udzieliło 35,722% ankietowanych, natomiast odpowiedzi – NIE udzieliło 7,142% ankietowanych. Odpowiedzi – RACZEJ NIE udzieliło 10,713%. NIE WIEM odpowiedziało 17,855% osób badanych, 3,571% nie udzieliło żadnej odpowiedzi.

39,281% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi na pytanie: co jest powodem zbyt niskiej wiedzy społeczeństwa na temat przemocy? 60,719% odpowiedziało, że:

- ludzie nie chcą słyszeć o tej tematyce, unikają trudnych tematów;
- brak jest świadomości, wiedzy na ten temat;
- istnieje przyzwolenia na takie zachowania;
- istnieje ignorancja służb wobec przejawów przemocy;
- nadal w przekonaniach ludzi istnieją stereotypy: „mnie to nie dotyczy”, „brudy pierze się we własnym domu”;
- zbyt duże tempo życia.

W pytaniu o to, czy poprzez lepszą edukację społeczeństwa, mogłaby się zmniejszyć skala występowania przemocy?, ankietowani odpowiedzieli – NIE w 14,284%, 85,716% odpowiedziało – TAK.

Na pytanie – w jaki sposób powinno się edukować społeczeństwo na temat zjawiska przemocy? – ankietowani odpowiedzieli:

- powinna być edukacja prawna połączona z olbrzymią edukacją obywatelską,
- powinna być edukacja poprzez mass media, spotkania ze specjalistami, kampanie prospołeczne, informacje o konsekwencjach stosowania przemocy
- spotkania dla dzieci w przedszkolu, w szkole na temat przemocy;
- dodatki prawne np. do czasopisma, bilbordy, broszury, plakaty;
- od najmłodszych lat edukacja w szkołach;
- telefony zaufania dla młodzieży;
- pokazywanie studium przypadku jak przebiega pomoc i że jest możliwa;
- pikniki, festyny na temat przemocy;
- filmy, warsztaty, kursy asertywności;
- profilaktyka szeroko rozumiana u młodzieży.

7,142% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie.

85,716% osób biorących udział w badaniu odpowiedziało, że powinno się edukować społeczeństwo na temat zjawiska przemocy od najmłodszych lat, na każdym etapie życia i nieustannie. 14,284% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi na pytanie dotyczące czasu edukacji społeczeństwa na temat przemocy.

Jakie dodatkowe działania powinny być podjęte by zwiększyć świadomość społeczną na temat przemocy? badani w tym zakresie w 42,852% nie udzielili odpowiedzi, 3,571% odpowiedziało, że NIE WIE, natomiast 53,577% ankietowanych odpowiedziało zdecydowanie, że uczyć i edukować społeczeństwo i sprawców przemocy.

Ankietowani w 46,423% nie odpowiedzieli jak skutecznie edukować społeczeństwo na temat przemocy. 10,713% ankietowanych nie wie jak można byłoby edukować skutecznie społeczeństwo. 3,571% uważa, że nie ma skutecznej edukacji na ten temat. 39,293% ankietowanych odpowiedziało, że skuteczna edukacja to edukacja polegająca na opisywaniu eksperymentów społecznych. Należy podwyższać stopień atrakcyjności przekazu, prowadzić kursy, szkolenia i kampanie społeczne.

Ostatnie pytanie z I bloku tematycznego dotyczyło opisanie własnych spostrzeżeń związanych z tą tematyką. 21,426% ankietowanych odpowiedziało na to pytanie. Ta grupa osób stwierdziła, że bardzo mało osób potrafi profesjonalnie wesprzeć ofiary przemocy.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI Z PIERWSZEGO BLOKU TEMATYCZNEGO

Wyniki ankiet pokazują, że wzrasta poziom świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy. Przedstawiciele placówek oświatowych, placówek pomocy społecznej, placówek samorządowych, placówek służby zdrowia, placówek bezpieczeństwa publicznego i organizacji pozarządowych posiadają ogólną wiedzę z zakresu przeciwdziałania przemocy – potrafią zdefiniować i wymienić podstawowe czynniki występujące przy zjawisku przemocy. Posiadają doświadczenie w zakresie pracy z osobą doznającą przemocy, jak i osobą stosującą przemoc.

Z analizy ankiet wynika, że w placówkach biorące udział w badaniu wiedzą kogo należy powiadomić doświadczając przemocy. W odpowiedziach pojawiły się takie instytucje jak: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Ośrodek Interwencji Kryzysowej, Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych; Policję, Straż Miejską, Prokuraturę, Sąd Rodzinny; Powinno się powiadamiać również opiekunów, szkołę, przedszkola, żłobki, służbę zdrowia, GKRPA, Organizacje Pozarządowe.

Respondenci byli też zgodni, że zjawisko przemocy jest powszechnie występującym, coraz częstszym i wszechobecnym. Przemocy najczęściej doświadczają dzieci, kobiety, osoby starsze, osoby niepełnosprawne. W odpowiedziach ankietowanych pojawiła się też taka odpowiedź jak, rodzina z problemem alkoholowym oraz rodzina z problemem choroby psychicznej. W odpowiedziach nie pojawia się rodzina dobrze sytuowana o wysokim statusie społecznym.

Z przeprowadzonych badań można też wnioskować, że temat przemocy w przestrzeni publicznej nie do końca jest zjawiskiem tabu, choć pojawiły się odpowiedzi świadczące o tym, że może być tematem tabu. Przemoc może być tematem tabu, ponieważ wpływ na to mają pewne mechanizmy przemocy składające się z elementów, takich jak: stereotypy i mity: „własne brudy pierze się u siebie”, milczenie sąsiadów „brak reakcji społecznej na krzywdę drugiego człowieka”, zewnętrzne i wewnętrzne czynniki podtrzymujące osobę doznającą przemocy w sytuacji przemocy, wtórna wiktymizacja, wyuczona bezradność, której towarzyszą takie emocje jak: strach, lęk, wstyd przed przeżywanym doświadczeniem.

Jak wynika z analizy badań, ludzie czerpią wiedzę o zjawisku przemocy z mediów: TV, Internetu, prasy, kampanii społecznych oraz własnego doświadczenia, z literatury

psychologiczno-pedagogicznej, konferencji poświęconej tej tematyce. Ankietowani zauważyli, że mass media, gry komputerowe mają wpływ na wystąpienie przemocy u dzieci i młodzieży. Zwrócili uwagę, że należy zwiększać edukację społeczną w tematyce przeciwdziałania przemocy. Powinna być ona interdyscyplinarna a edukować powinny mass media, specjaliści podczas spotkań, kampanie prospołeczne. A co najważniejsze powinna być ona organizowana /prowadzona już od przedszkola. Być może dużą pomocą w rozwiązywaniu problemu przemocy byłoby uruchomienie telefonu zaufania dla młodzieży. W różnych czasopismach ogólnodostępnych powinny znajdować się dodatki, w których zamieszczane byłyby informacje dotyczące przemocy i jej przeciwdziałania.

Przedstawiciele instytucji posiadają wiedzę nt. profilaktyki I-rzędowej, że powinny one mieć charakter profilaktyczny, czyli pojawiać się przed wystąpieniem zjawiska. Należy zwiększyć zaangażowanie środków masowego przekazu tj. telewizji, Internetu w działania o charakterze profilaktycznym a nie jedynie informacyjnym. Edukacja społeczna powinna przebiegać kompleksowo. Musi być systemowa, płynąca z inicjatywy nie tylko środowisk lokalnych, ale programów rządowych. Musi docierać do każdego niezależnie od stopnia świadomości i wiedzy.

Pomimo to, że wzrasta świadomość społeczna na temat zjawiska przemocy, z analizy ankiet można stwierdzić, że zjawisko przemocy nadal występuje. Aby jeszcze skuteczniej przeciwdziałać przemocy należy w równym stopniu edukować zarówno ofiary, jak i sprawców przemocy, zmieniać stereotypy związane z występowaniem zjawiska, zwiększyć dostępność do instytucji pomocowych. Badani mają świadomość, że powinno kłaść się większy nacisk na wychowanie w szkołach, poprzez zwiększenie liczby godzin wychowawczych.

Media mają ogromną siłę przekazu i docierają do każdego obywatela, dlatego prezentowane przez nie programy nie powinny zawierać treści związanych z przemocą, a z wartościami odnoszącymi się do rodziny, historii, kultury, szacunku wobec innych.

Wnioski z analizy ankiet nie są reprezentatywne i nie można ich przedłożyć na ogół populacji ze względu na nieliczną grupę badawczą.

5.4. RELACJE MIĘDZY INSTYTUCJAMI

W dniu 13.09.2017 roku Zespół Ośrodków Wsparcia w Piastowie zorganizował spotkanie, na którym przeprowadzono analizę SWOT. Celem grup fokusowych było zebranie postulatów i propozycji odnośnie skutecznego działania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Powiecie Pruszkowskim, ze szczególnym uwzględnieniem współpracy między instytucjami zajmującymi się problematyką przemocy. Badaniem zostały objęte placówki oświatowe, pomocowe i samorządowe znajdujące się na terenie powiatu Pruszkowskiego.

Drugi blok tematyczny dotyczył diagnozy współpracy pomiędzy instytucjami wsparcia i przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Odpowiedzi na pytania udzieliło 16 ankietowanych, którzy w swej pracy związani są z tematyką przemocy bądź z ofiarami przemocy.

Pierwsze pytanie tego bloku dotyczyło wymienienia instytucji udzielających ofiarom pomocy krótkotrwałej. 87,5% ankietowanych odpowiedziało, że są to takie instytucje jak:

- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie,;
- Policja, Prokuratura, Sąd;
- Zespół Ośrodków Wsparcia;
- Ośrodek Zdrowia;
- Dom Samotnej Matki, Izba Dziecka;
- Szkoła, Świetlice Wsparcia Dziennego;
- Stowarzyszenia i Fundacje.

12,5% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi.

Większość ankietowanych, bo 93,75% odpowiedziało na pytanie: jakie instytucje udzielają ofiarom pomocy długotrwałej? Tu pojawiły się takie odpowiedzi jak:

- Ośrodek Interwencji Kryzysowej, Zespół Ośrodków Wsparcia
- Ośrodek Pomocy Społecznej, w tym Zespół Interdyscyplinarny
- Sąd, Kurator, Policja
- Świetlice socjoterapeutyczne
- Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne

- Organizacje Pozarządowe

6,25% ankietowanych udzieliło odpowiedzi – NIE WIEM.

Zapytano również, kogo standardowo powiadamia Pan/i mając kontakt z ofiarą przemocy? 100% ankietowanych udzieliło odpowiedzi na to pytanie. W odpowiedziach najczęściej pojawiały się takie instytucje jak Policja, Sąd, Ośrodek Pomocy Społecznej.

Na kolejne pytanie – z jakimi jednostkami gminy/powiatu/miasta na ogół Pan/i się kontaktuje w związku z potrzebą udzielania ofiarom przemocy wsparcia?. 6,25% ankietowanych udzieliło odpowiedzi, że się nie kontaktowało z żadną z instytucji oraz 6,25% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi. Natomiast 87,5% respondentów udzieliło odpowiedzi, że kontaktuje się z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej (w tym z Przewodniczącym Zespołu Interdyscyplinarnego), Policją. W odpowiedziach pojawiły się też takie instytucje, jak Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Ośrodek Interwencji Kryzysowej, Sąd i Prokuratura.

W kolejnym pytaniu poproszono ankietowanych o napisanie jak często i w jakim zakresie współpracuje ośrodek, w którym pracują z innymi instytucjami, działając na potrzeby ofiar przemocy? 75% respondentów odpowiedziało, że są to takie instytucje jak: Szkoła, Ośrodek Interwencji Kryzysowej, NL w zależności od potrzeb, Policja, Kurator, Sąd, Ośrodek Zdrowia (w tym Poradnia Zdrowia Psychicznego) oraz Zespół Ośrodków Wsparcia, Miejski Ośrodek pomocy Społecznej. 25% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi.

Ankietowani w 6,25% odpowiedzieli, że kilka razy w roku współpracują z takimi instytucjami. Pozostali respondenci nie udzielili odpowiedzi jak często współpracują z instytucjami pomocowymi.

W ankiecie respondenci zostali też zapytani, z którymi instytucjami/służbami ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie/organizacjami ich ośrodek współpracuje bez zastrzeżeń, a z kim współpraca wymaga poprawy?

Ankietowani w 62,5% odpowiedzieli na to pytanie. W odpowiedziach pojawiła się wzorowa ocena dla takich instytucji jak: Policja, Ośrodek Pomocy Społecznej i Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Zespół Ośrodków Wsparcia. Negatywną ocenę otrzymali kuratorzy i Służba Zdrowia.

W kolejnym pytaniu ankietowani zostali poproszeni o odpowiedź, skąd czerpią wiedzę o zjawisku przemocy w rodzinie.

- 68,75% ankietowanych odpowiedziało - z własnej wiedzy i doświadczenia, 31,25% nie udzieliło takiej odpowiedzi;
- 56,25% ankietowanych odpowiedziało - od innych współpracowników, 43,75% nie udzieliło takiej odpowiedzi;
- 56,25% ankietowanych odpowiedziało - od innych przedstawicieli instytucji związanych z takim profilem działania - 43,75% nie udzieliło takiej odpowiedzi;
- 81,25% ankietowanych odpowiedziało - z przepisów prawa i ustaw – 18,75% nie udzieliło takiej odpowiedzi;
- 37,5% ankietowanych odpowiedziało - z procedur obowiązujących i wypracowanych w ośrodku – 62,5% nie udzieliło takiej odpowiedzi;
- 93,75% ankietowanych odpowiedziało – ze szkoleń – 6,25% nie udzieliło takiej odpowiedzi;
- 56,25% ankietowanych odpowiedziało - z naukowych publikacji i wyników badań – 43,75% nie udzieliło takiej odpowiedzi;
- 18,75% ankietowanych odpowiedziało - z Internetu – 81,25% nie udzieliło takiej odpowiedzi;

W kolejnym pytaniu poproszono o napisanie odpowiedzi na pytanie, z kim w ośrodku konsultuje Pan/i podejmowane działania w związku z wykonywaną pracą, by pomóc ofierze przemocy? ankietowani w 81,25% udzielali podobnych odpowiedzi m.in.: z dyrektorem, kierownikiem, psychologiem, z członkiem grupy roboczej, pracownikiem socjalnym, Zespołem Interdyscyplinarnym. 18,75% nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie.

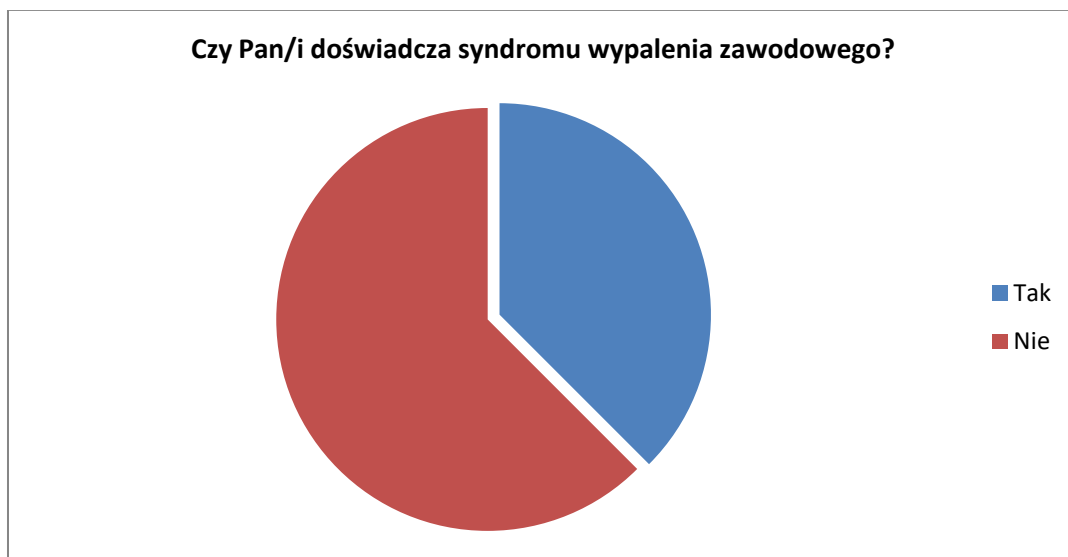
56,25% ankietowanych udzieliło odpowiedzi na kolejne pytanie – z kim Pan/i przeprowadziła konsultacje, co do podejmowanych działań poza ośrodkiem, w jakich spotkaniach tego typu Pan/i uczestniczył/a by zwiększyć efektywność pomocy ofierze przemocy?, ankietowani odpowiadali:

- z psychologiem, pedagogiem szkolnym,

- z pracownikiem z NL,
  - z Policją,
  - z Dyrektorem Zespołu Ośrodków Wsparcia w Piastowie,
  - z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w tym z Zespołem Interdyscyplinarnym,
- 43,75% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie.

Ankietowani byli co do większości zgodni (93,75%), że wykonywana praca może wpływać na syndrom wypalenia zawodowego. 6,25% ankietowanych odpowiedziało, że wykonywana praca nie wpływa na syndrom wypalenia zawodowego.

37,5% ankietowanych udzieliło w ankiecie odpowiedzi, że doświadcza syndromu wypalenia zawodowego, 62,5% odpowiedziało, że nie doświadcza syndromu wypalenia zawodowego.

Na pytanie – jakie działania podejmuje Pan/i by uniknąć wypalenia zawodowego – ankietowani w 68,5% odpowiedzieli na to pytanie. Najczęściej pojawiającą się odpowiedzią było: udział w szkoleniach, warsztatach i superwizjach, aktywność fizyczna, hobby. 31,25% nie udzieliło odpowiedzi.

Kolejne pytanie brzmiało – jakie powinny być podjęte działania we współpracy z innymi instytucjami/ organami pozarządowymi w celu lepszego przygotowania do samodzielnego życia osoby po traumie, doświadczającej w rodzinnych sferach przemocy? 68,75% ankietowanych udzieliło odpowiedzi tj.:

- szersza pomoc psychologiczna
- pomoc w znalezieniu np. pracy
- wyjazdy połączone ze szkoleniami
- przyznanie asystenta
- grupy wsparcia, terapie
- szybka reakcja
- stałe monitorowanie podjętych działań

31,25% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi.

Na pytanie – co zdaniem Pana/i powinny zawierać programy wsparcia dla jednostek doświadczających przemocy tak, by były bardziej skuteczne?

W 56,25% ankietowani odpowiadali:

- kursy asertywności, kursy o emocjach,
- zapewnienie natychmiastowej, kompleksowej opieki specjalistycznej

43,75% respondentów nie udzieliło odpowiedzi.

Ostatnie pytanie z tego bloku tematycznego dotyczyło podania sugestii względem tematów, które nie pojawiły się w ankiecie a powinny być uwzględnione w przyszłych programach przygotowywanych w celu wsparcia i ochrony ofiar przemocy?

31,25% ankietowanych odpowiedziało, że powinno pojawić się w tej ankiecie więcej przykładów z życia, nie tylko same przepisy. Powinno być więcej szkoleń z przewagą warsztatów, a mniej wykładów. 68,75% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi.

Podsumowanie i wnioski:

Wyniki badań wskazują, iż 90% ankietowanych posiada wiedzę dotyczącą instytucji, w których można uzyskać pomoc zarówno krótkotrwałą, jak i długotrwałą. Nieco poza 6% respondentów takiej wiedzy nie posiada.

100% ankietowanych odpowiedziało, że standardowo w przypadku kontaktu z ofiarą przemocy powiadamiają instytucje takie jak Sąd, Policja i Ośrodek Pomocy Społecznej. W przypadku potrzeby udzielania ofierze przemocy wsparcia prawie 90% respondentów udzieliło odpowiedzi, że kontaktuje się z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej (w tym z Przewodniczącym Zespołu Interdyscyplinarnego) oraz Policją. Pojawiła się także taka odpowiedź jak Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Ośrodek Interwencji Kryzysowej, Sąd i Prokuratura.

Wyniki badań określają, że bez zarzutu współpraca na terenie Powiatu przebiega z Policją, Ośrodkami Pomocy Społecznej, Powiatowym Centrum Pomocy w Rodzinie oraz Zespołem Ośrodków Wsparcia. Ankietowani negatywnie ocenili współpracę ze służbą zdrowia i kuratorami. Wskazane by było poczynić działania w celu polepszenia owej współpracy.

Pracownicy instytucji pracujący w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie Powiatu Pruszkowskiego najczęściej czerpią wiedzę o zjawisku przemocy w rodzinie ze szkoleń, z przepisów prawa i ustaw oraz z własnej wiedzy i doświadczeń.

Ankietowani zapytani z kim w placówce, w której są zatrudnieni najczęściej konsultują podejmowane działania w związku z wykonywaną pracą, aby pomóc ofierze przemocy odpowiedzieli, że z dyrektorem, kierownikiem, psychologiem, członkiem grupy roboczej, pracownikiem socjalnym oraz z Zespołem Interdyscyplinarnym. Natomiast poza swoim miejscem pracy konsultują podejmowane działania z psychologiem, pedagogiem szkolnym, Dyrektorem ZOW w Piastowie, z policją, pracownikiem Niebieskiej Linii, z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej, w tym z Zespołem Interdyscyplinarnym.

Przedstawiciele instytucji są zgodni co do tego, że praca z osobami doświadczającymi przemocy może znacząco wpływać na syndrom wypalenia zawodowego. Natomiast najczęściej podejmowaną aktywnością w celu uniknięcia syndromu wypalenia zawodowego jest udział w szkoleniach, warsztatach, superwizjach, aktywność fizyczna i hobby.

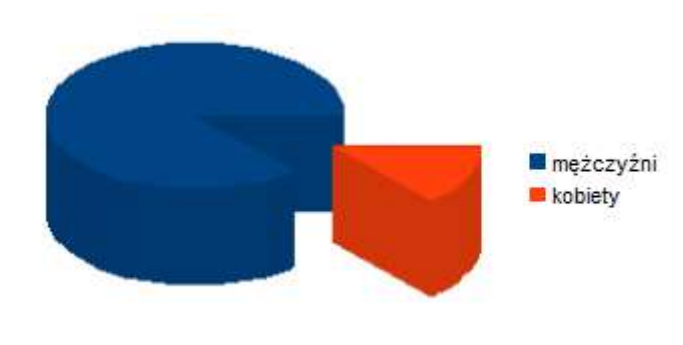
W celu lepszego przygotowania osób doświadczających przemocy do samodzielnego życia należałoby, we współpracy z innymi instytucjami zapewnić im: szerszą pomoc psychologiczną, pomoc w znalezieniu np. pracy, organizować wyjazdy połączone ze szkoleniami, grupy wsparcia, terapie. Dodatkowo pomocne byłoby przyznanie asystenta rodziny, szybkie reagowanie i stałe monitorowanie podjętych działań.

Ankietowani zgłosili również zapotrzebowanie na kursy asertywności, kursy o emocjach dla osób doświadczających przemocy oraz podkreślili wagę zapewniania im kompleksowej, natychmiastowej opieki specjalistycznej.

Podsumowując instytucje na terenie Powiatu zajmujące się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie i ochroną ofiar przemocy znają specyfikę pracy, znają specjalistów i wiedzą do kogo zwrócić się po pomoc. Ponadto pomagają sobie wzajemnie interwencyjnie, merytorycznie. Najbardziej układa się współpraca ze służbą zdrowia i kuratorami. Zwiększenie ilości szkoleń, wspólnych warsztatów, wymiana poglądów mogłaby pozytywnie wpłynąć w przyszłości na częstotliwość i jakość współpracy.

5.5. Wyniki ankiet skierowanych do policji i prokuratury

W związku z tą diagnozą ważnych informacji dostarczyły ankiety wypełnione przez funkcjonariuszy i innych pracowników zatrudnionych w policji (gminnych Komisariatach Policji, Policji Powiatowej oraz Stołecznej). Pozyskano dane z siedmiu instytucji w tym też jedynie jedną ankietę z prokuratury, którą na koniec tej części diagnozy omówione zostanie osobno. Ankietowani stanowili grupę 34 % z całości poddanych badaniom w tej diagnozie.

Ankietowani w podziale na płeć.

Udział w badaniu wzięły osoby zarówno ze stanowisk kierowniczych, specjaliści, jak i inni pracownicy - funkcjonariusze.

Rozkład ankietowanych w podziale na sprawowane funkcje

Ankietowani podkreśli, że udzielają możliwie kompleksowej pomocy wszystkim potrzebującym. Do obowiązków funkcjonariuszy należy podjęcie zróżnicowanej działalności w przypadku zgłoszenia przemocy zarówno w bezpośrednim – osobistym kontakcie z ofiarą przemocy, jak i w przypadku telefonicznego zgłoszenia. Najpierw przyjmowane jest zawiadomienie. W odpowiedziach na pytania jakościowe stwierdzano, że:

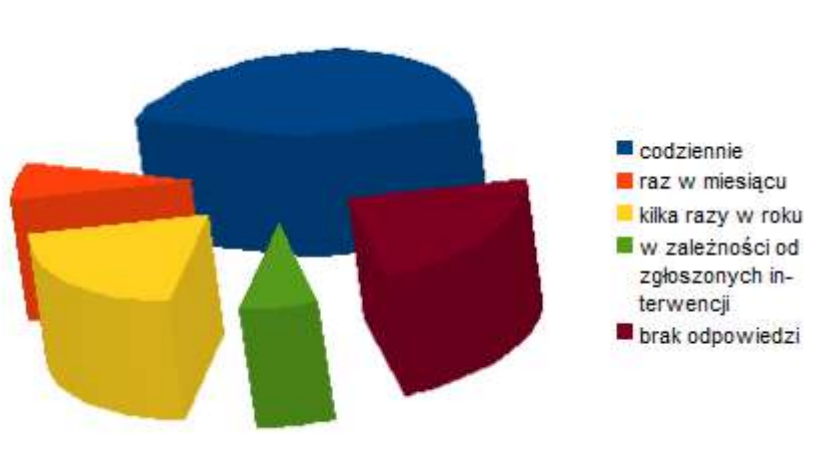
- od interesanta przyjmowane jest zawiadomienie o wykroczeniu, przestępstwie;
- sprawa jest rozpatrywana, a jeśli zostanie stwierdzone przestępstwo wówczas sporządzona jest dokumentacja o popełnieniu przestępstwa, jak i uruchamiana jest procedura „Niebieskiej Karty”.
- jeśli zgłoszono przemoc podejmuje interwencję w miejscu sprawstwa przemocy;
- podejmowane są interwencje zlecone i z urzędu;
- przyjmowanie zawiadomień, informowanie o innych możliwościach (pomocy)
- kierowanie również do innych instytucji pomocniczych.

W celu udzielania pomocy specjalistycznej, np. psychologicznej ankietowani odsyłali poszkodowanych do GOPS, ale i poszukiwano doraźnej specjalistycznej pomocy psychologa, w razie zaistnienia nagłej potrzeby.

Zadano także pytanie, czy w wywiadzie z ofiarami i sprawcami przemocy specjaliści z nimi pracujący próbują poznać negatywne wzorce jakie jednostka mogła obserwować dorastając w swoich rodzinach. Twierdzących odpowiedzi zarejestrowano 52,8 %; przeczących 6,6 %; na to pytanie nie odpowiedziało: 33 %.

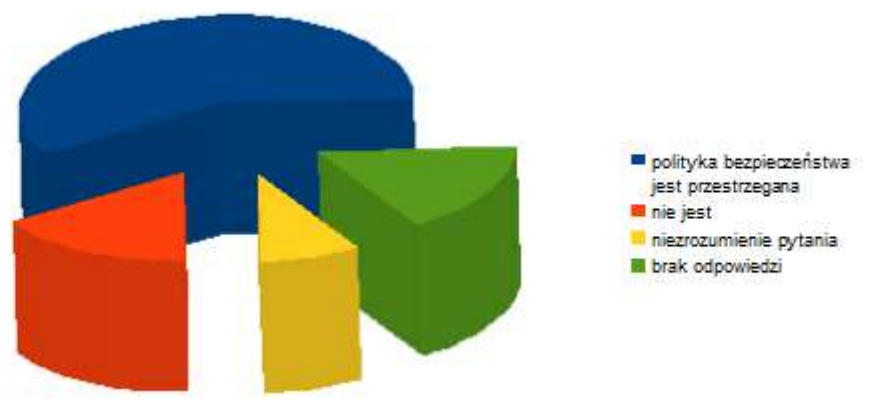
W 46,2 % ankietowani znali zasady polityki bezpieczeństwa, w 13,2 % nie udzielono żadnej odpowiedzi, w takim samym procencie udzielono odpowiedzi negatywnej. W jednym przypadku respondent zasygnalizował, że nie zrozumiał pytania.

W świetle wyników ankiety spotykano się ze zjawiskiem przemocy zazwyczaj codziennie -39,9 %; raz w miesiącu 6,6 %; kilka razy w roku: 19,8 %; w zależności od zgłoszonych interwencji – 6,6 %; brak odpowiedzi: 19,8 %. Te wskazania obrazuje poniższy wykres:

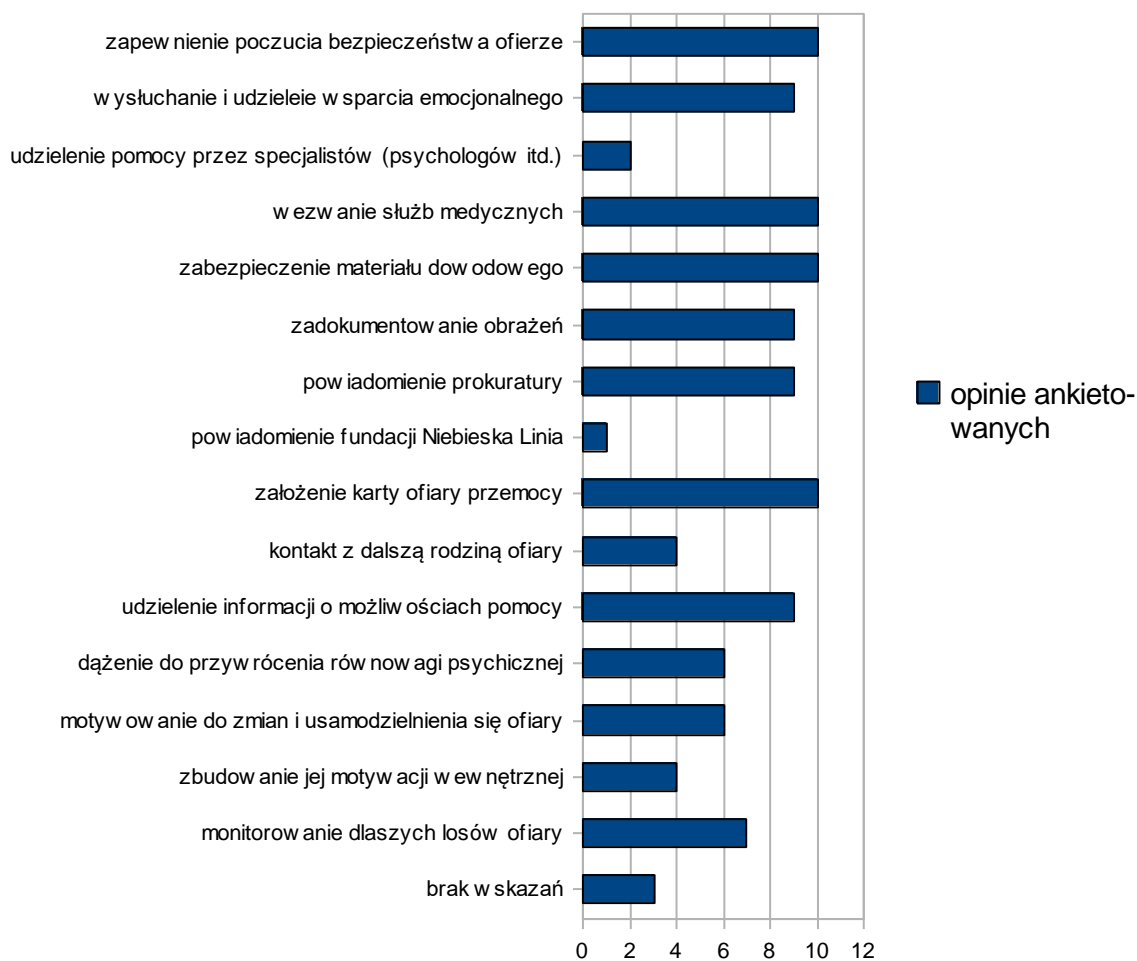

Celem działań funkcjonariuszy jest wedle ankietowanych udzielanie zróżnicowanej pomocy i wsparcia ofiarom przemocy. W pytaniu 1 bloku III można było zaznaczyć kilka odpowiedzi. Każdą z nich uwzględniono na poniżej zamieszczonym wykresie:

Ankietowanych zapytano czy w ich placówce funkcjonuje polityka bezpieczeństwa.

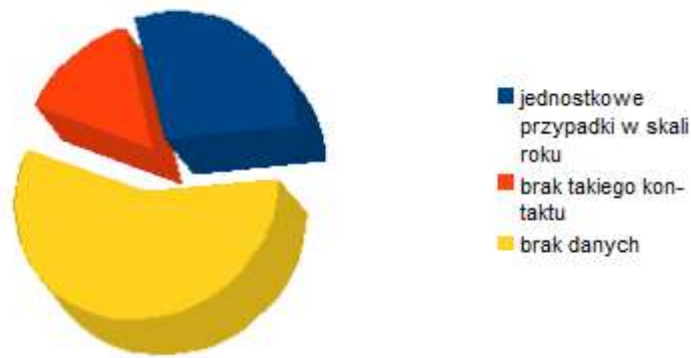

Wykres dotyczący pracy z zachowaniem reguł polityki bezpieczeństwa.

Wykres obrazujący opinie rozmówców na temat udzielanych form wsparcia i dróg postępowania w przypadku kontaktu z ofiarą przemocy.

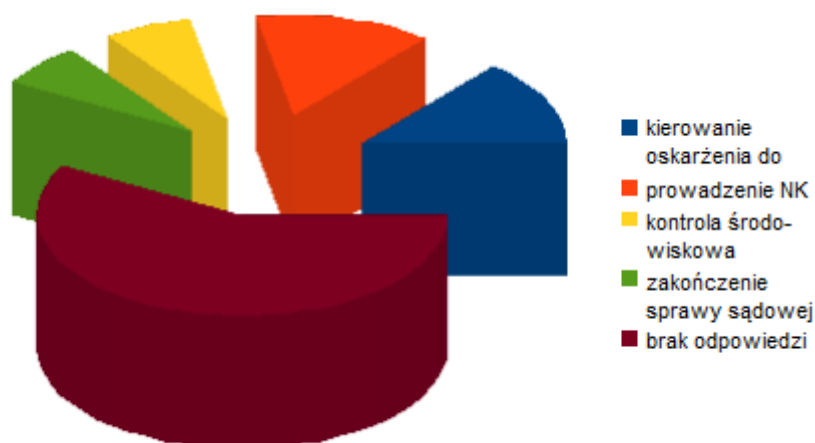
Zazwyczaj ankietowani nie spotykali się z ofiarami obcojęzycznymi. Dominowały wskazania na „brak danych”, bądź brak takiego przypadku. Jedynie w 26,4 % wskazano na jednostkowe kontakty z ofiarami przemocy obcojęzycznymi, co obrazuje poniższy wykres:

We wskazywanych bezpośrednich rezultatach podjętych działań podkreślano w odpowiedziach na pytanie otwarte, że:

- „w wielu przypadkach kierowane są akty oskarżenia do Sądu”;
- „nastąpiło zakończenie stosowania przemocy”;
- „prowadzenie procedury Niebieskiej Karty, kontrola środowiskowa, przyjęcie dokumentacji procesowej”;
- prowadzenie „Niebieskiej Karty” ;
- „izolacja sprawcy”;
- „zakończenie sprawy sądowej”;

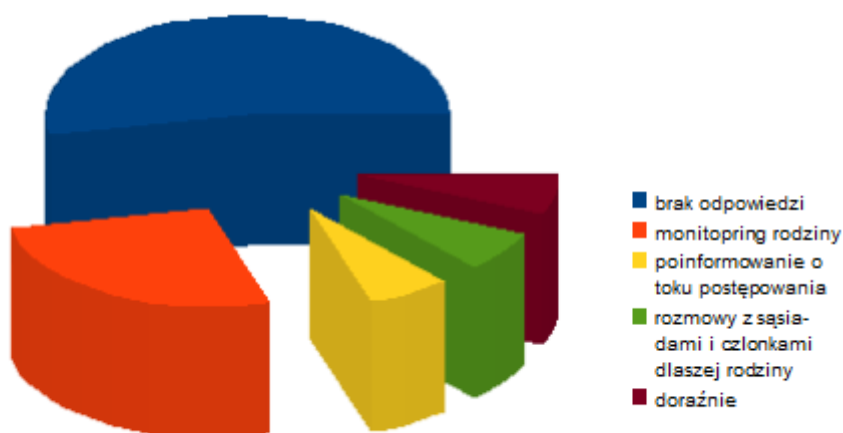
W większości na to pytanie jednak nie odpowiadano - 54,9 %.

Na pytanie, czy udzielona pomoc była skuteczna/konstruktywna respondenci zazwyczaj wskazywali, że nie posiadają takiej informacji: 59,4 %. pozostali, 26,4 % sądzili, że raczej była ona skuteczna. W 6,6 % - na pewno skuteczna.

Po stwierdzeniu przemocy w rodzinie, podejmowano według rozmówców najczęściej monitorowanie związanej z przemocą rodziny; jednocześnie na to pytanie nie udzieliło odpowiedzi 52,8 % badanych, a pozostałe odpowiadały następująco:

Monitorowanie rodziny wedle respondentów głównie odbywało się poprzez osobiste kontrole rodzinne będące udziałem Dzielnicowego. Niekiedy jednakże utrzymywano z rodziną łączoną ze środowiskiem przemocy kontakt telefoniczny.

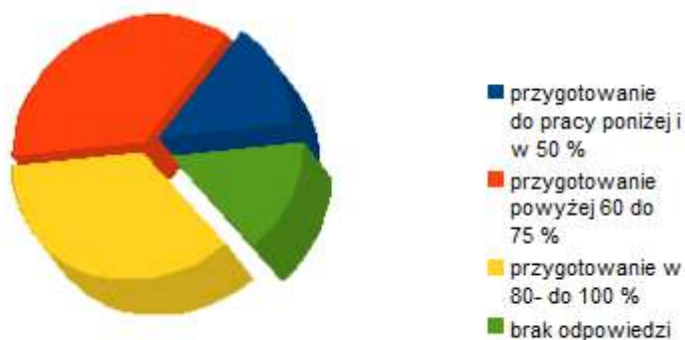
Badani podkreślali również, że podejmowane decyzje konsultują ze swoim przełożonym, rzadziej z innymi współpracownikami, bądź z pracownikami socjalnymi.

Ankietowani deklarowali, że w placówkach w większości wymieniano się doświadczeniami w pracy z ofiarami przemocy, jeśli mogło to poprawić efektywność pracy: tak-

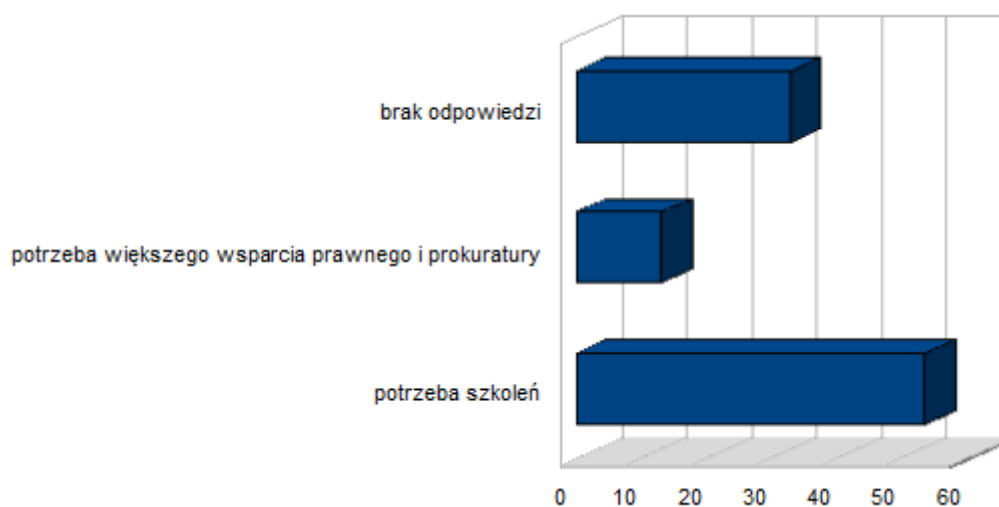
zadeklarowało: 66,6 % badanych; przeczącej odpowiedzi udzieliło 13,2 %; tyle samo ankietowanych nie odpowiedziało na to pytanie.

W kolejnym pytaniu poproszono ankietowanych o określenie na wykresie procentowym stopnia własnego przygotowania do pracy z ofiarami przemocy. Badani deklaruwali, że w większości posiadają wysoki stopień przygotowania do prac z ofiarami przemocy 66%. Tylko w 13,2 % podkreślono stopień przygotowania niższy (poniżej 50 %). Na to pytanie nie udzieliło odpowiedzi 13,2 % ankietowanych.

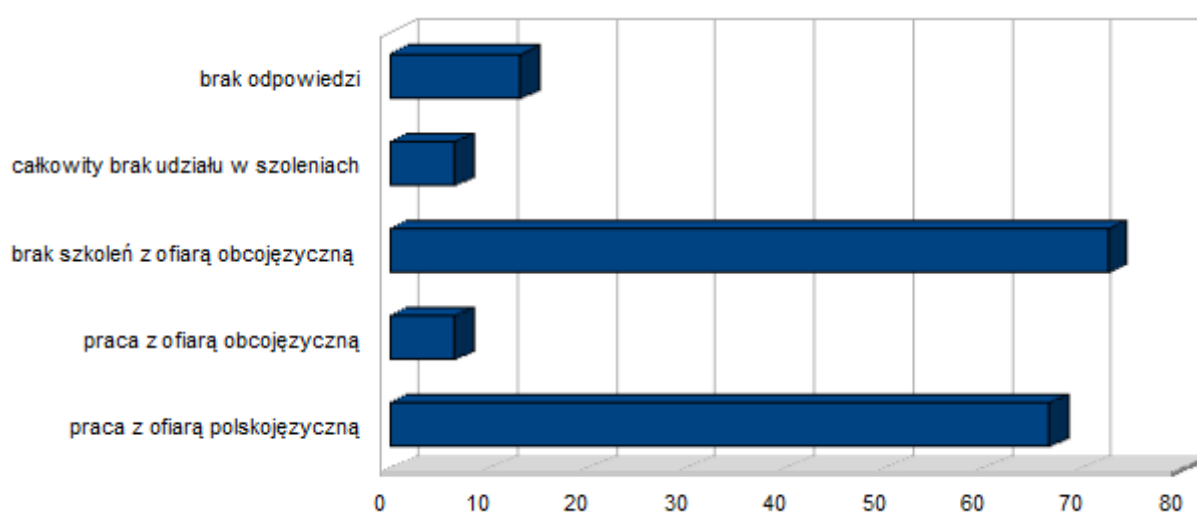

Respondenci w ogromnej większości zgłaszali potrzebę uczestnictwa w dalszych cyklicznych warsztatach szkoleniowych poświęconych zjawisku przeciwdziałania przemocy i jej skutkom. Taką potrzebę zadeklarowało: 46,2 %; zgłaszano również potrzebę zwiększenia wsparcia udzielanego funkcjonariuszom policji przez prokuraturę i prawników: 13,2 %; na pytanie związane z tą tematyką nie odpowiedziało: 33%.

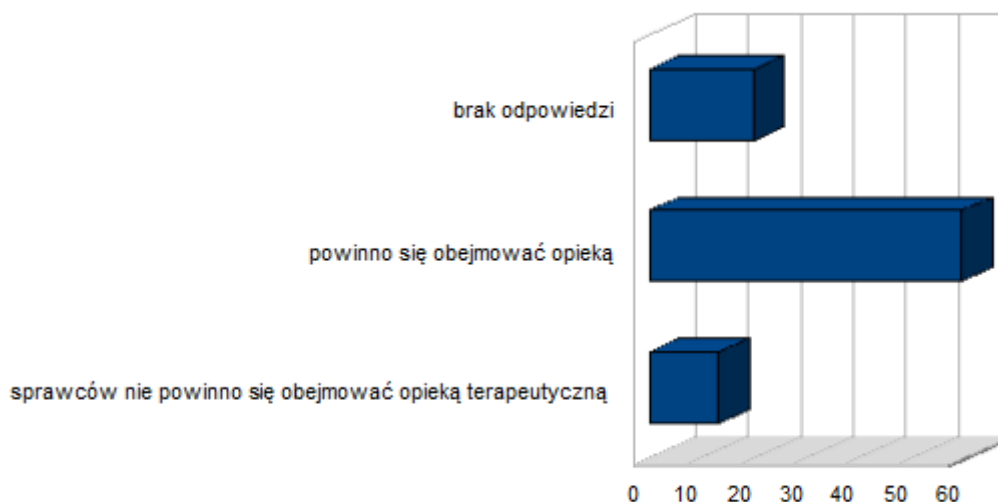

W większości badani uczestniczyli w szkoleniach poświęconych zjawisku występowania przemocy – 66,6 %; 6,6 % zadeklarowało brak udziału w takich szkoleniach. 13,2 % nie udzieliło na pytanie dotyczące uczestnictwa w szkoleniach odpowiedzi.

Ankietowani nie mieli w większości możliwości uczestnictwa w szkoleniach w pracy z obcojęzyczną ofiarą przemocy: 72,6 %. Tylko 6,6 % zadeklarowało udział w takich warsztatach; a 13,2 % badanych nie udzieliło żadnej odpowiedzi (co obrazuje poniższy wykres).

W odpowiedziach ankietowanych pojawiły się opinie na temat, czy opieką terapeutyczną powinno się obejmować sprawców przemocy zapewniając im udział w programach korekcyjno-edukacyjnych. Na to pytanie nie udzieliło odpowiedzi 19,8% respondentów; w większości odpowiadano twierdząco: 59,4 %; przeciwnikami takich programów było 13,2 % ankietowanych.

To pytanie miało charakter otwarty, a w przykładowych odpowiedziach stwierdzano, że wówczas sprawca może:

„uświadomić sobie błędy jakie popełniał i uczyć się poprawnego reagowania”;

„uświadomić sobie konsekwencje”.

Zapytano także badanych o opinię, czy ubóstwo, dorastanie w rodzinach dysfunkcyjnych może mieć wpływ na występowanie zjawiska przemocy w rodzinie. Na to pytanie twierdzących odpowiedzi uzyskano w 72,6%; nie odpowiedziało na nie 27,4 %. Jednocześnie w kolejnym pytaniu otwartym poproszono o opis skutków dorastania w takim środowisku. Na pytanie nie odpowiedziało: 39,6% ; inni stwierdzali np., że:

„bardzo duży”; „duży” ; „ogromny”; „znaczący”; „100 %”

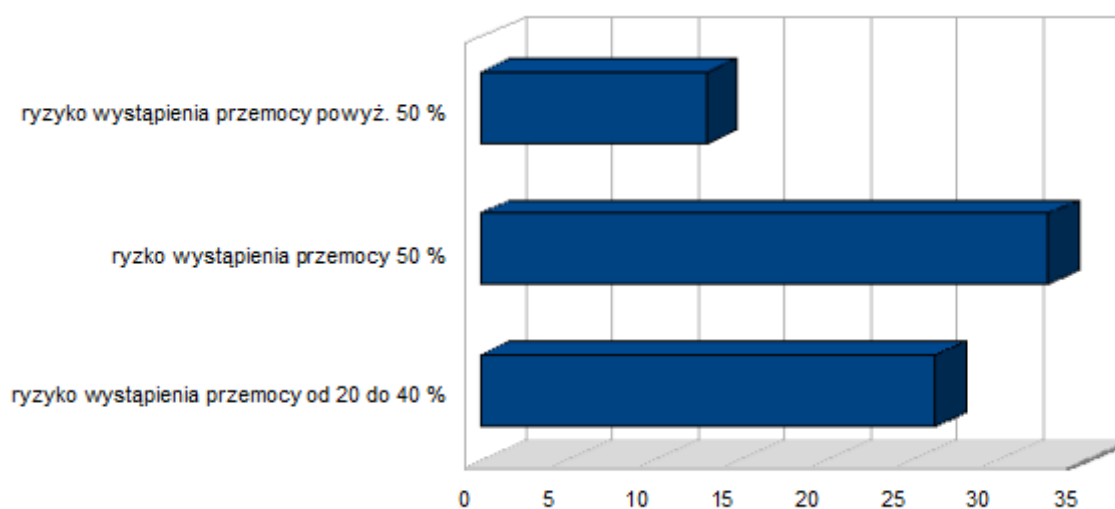
„powielanie zachowań, nawyków, wzorców”;

„upowszechnianie łamania prawa, znieczulenie na cudzą krzywdę poprzez doświadczenia własne”;

„nabyte doświadczenia dorastania w rodzinie dysfunkcyjnej mają swoje odzwierciedlenie w dorosłym życiu”.

Badanych poproszono również o wskazanie na wykresie procentowym częstotliwości występowania zjawiska przemocy w rodzinach znajdujących się w dobrej sytuacji finansowej. 33 % ankietowanych nie odpowiedziało na to pytanie. Pozostali wskazywali najczęściej na 50 % możliwości występowania w rodzinach dobrze sytuowanych zjawiska przemocy – tak odpowiedziało 33 % badanych; 26,4 % ankietowanych uważało, że takie rodziny zjawiska przemocy dotyka od 20 do 40 %; w 13,2 % ankietowani odpowiedzieli, że przekracza ryzyko występowania w takich rodzinach przemocy 50 %.

Wykres obrazujący opinie ankietowanych na temat występowania zjawiska przemocy w rodzinach dobrze sytuowanych finansowo.

Zapytano również badanych, czy poziom wykształcenia małżonków może mieć wpływ na zjawisko występowania przemocy. Odpowiedzi twierdzących uzyskano 46,2; przeczących: 33%; na to pytanie nie odpowiedziało 13,2 % ankietowanych. W kolejnym pytaniu poproszono o odpowiedź, czy ryzyko występowania zjawiska przemocy może się zwiększać jeśli kobieta zdobywa wyższe wykształcenie, niż jej partner/małżonek. Uzyskano następujące odpowiedzi: tak- 13,2 %; nie: 59,4%; bez odpowiedzi/nie wiem: 19,8% . Badani zdecydowanie też stwierdzili, że wyższe wykształcenie męża/partnera nie zmniejsza ryzyka występowania zjawiska przemocy w rodzinie: 72,6 %. Niektórzy jednakże dostrzegali, że wyższy status osiągniany przez kobiety w sferze społecznej zawodowej może mieć wpływ na zwiększenie ryzyka występowania przemocy w rodzinie. Taką korelację dostrzegają 19,8 % respondentów; w przeciwieństwie do 7 % - mających odmienne opinie; nie wyraziło jej 4 % badanych.

Wykres obrazujący stosunek badanych do poziomu wykształcenia małżonków/partnerów w korelacji do zjawiska występowania przemocy.

W pytaniu otwartym dotyczącym trudności pracy z ofiarą przemocy ankietowani odpowiadali najczęściej:

- „brak szczerego opowiedzenia o sytuacji, która doprowadziła do przemocy”;
- „brak zdecydowania w działaniu, konsekwencji, ich litość nad sprawcami”;
- „brak chęci zmian, brak wiary”; „brak chęci współpracy”;
- „brak kontaktu”; „obawy i strach pokrzywdzonego”;
- „egzekwowanie realizacji programów pomocowych”;
- „uzależnienie finansowe, brak możliwości odejścia gdzieś”

na to pytanie nie udzieliło odpowiedzi: 26,4 %.

W pracy z ofiarą przemocy obcojęzycznej obawiano się zarówno barier językowych 33%, jak i kulturowych (mentalności): 26,4 %, ale i na brak doświadczenia w tego typu interwencjach: 13,2 %. Nie odpowiedziało na to pytanie: 33% ankietowanych.

Wykres obrazujący opinie ankietowanych na temat trudności pracy z ofiarą obcojęzyczną

Ankietowanych poproszono również o opinię na temat dlaczego pomoc udzielana ofierze może być mało skuteczna. W odpowiedziach najczęściej podkreślano, że ofiara zazwyczaj nie ma możliwości oddzielenia się od sprawcy (zamieszkując razem wspólne gospodarstwo). Na to pytanie nie odpowiedziało 46,2 % ankietowanych. Według innych opinii wskazywano na:

„niekompetencje udzielającego pomocy”; „niedoskonałość przepisów prawnych”; „ofiara nie chce nic zmieniać, chce aby wszystko było załatwione przez innych bez jej udziału”; „gdy ofiara nie współpracuje”; „mało konkretnych możliwości (pomocy)”.

Zapytano również badanych jakie zastrzeżenia względem udzielanej pomocy zgłaszają ofiary. Na to pytanie nie udzieliło odpowiedzi 79,2 % badanych. W odpowiedzi na to pytanie otwarte stwierdzano wyjątkowo, że:

- „bezdusność, obojętność”; - „różne – ogromne wymagania”;

Na kolejne pytanie otwarte: jakie powinno się podjąć dodatkowe dalsze działania w celu przeciwdziałania przemocy w rodzinach, ale i ulepszenia udzielanej pomocy ofiarom odpowiedziało: 6 % respondentów. Nie odpowiedziało na pytanie 9%. Inni akcentowali, że w przeciwdziałaniu przemocy pomocne by były:

- „niezapowiedziane kontrole, rozmowy z sąsiadami, rodziną”; „izolacja sprawcy”; „ograniczanie sprzedaży alkoholu (rozwiązanie nieekonomiczne dla budżetu państwa więc nierealne)”; „przymusowe leczenie alkoholowe”; „większa dostępność placówek świadczących pomoc prawną lub psychologiczną”

Ankietowanym nie są znane dane statystyczne dotyczące skali występowania zjawiska przemocy w zasięgu ogólnopolskim.

Natomiast na pytanie jak często ofiara wracała do sprawcy przemocy (np. po pobycie w odpowiedniej placówce udzielającej jej pomocy) udzieliło odpowiedzi: 66 % respondentów. 26,4 % nie odpowiedziało na to pytanie. W świetle jednak uzyskanych danych ankietowani uważali, że ofiara przemocy. 52,8 % ankietowanych wskazywało, że w 70-95 % ofiara powracała do przemocowego środowiska, tylko 13,2 % ankietowanych uważało, iż miało to miejsce w 20-30 % takich przypadków.

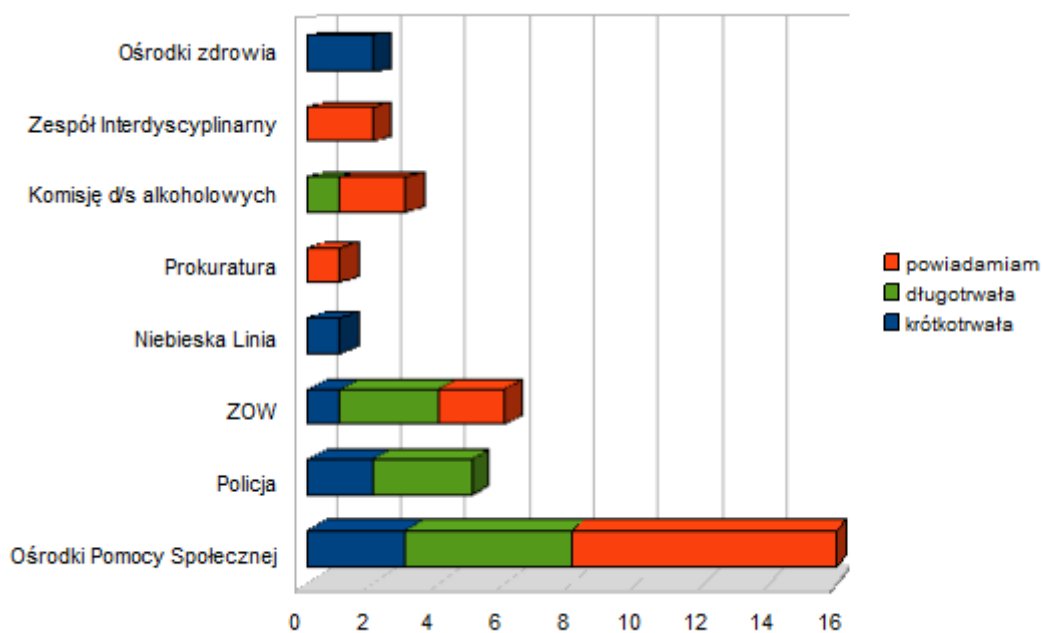
Jako powód powrotów ofiar do sprawców wskazywano na zróżnicowane uwarunkowania: głównie ekonomiczne: 33 %; - mieszkaniowe: 6,6 %; emocjonalne – w tym postawy pasywne (ofiara próbuje wybaczyć; uzależnienie od sprawcy- obietnice poprawy; dzieci; brak chęci do zmian -poza zachowaniem sprawcy; brak perspektyw)– 39,6 %; 19,8%; nie udzieliło odpowiedzi.

Na pytanie: jak często zdaniem ankietowanych powtarzała się przemoc w rodzinie- odpowiedziało 66 % respondentów; nie odpowiedziało na nie 26,4 %.

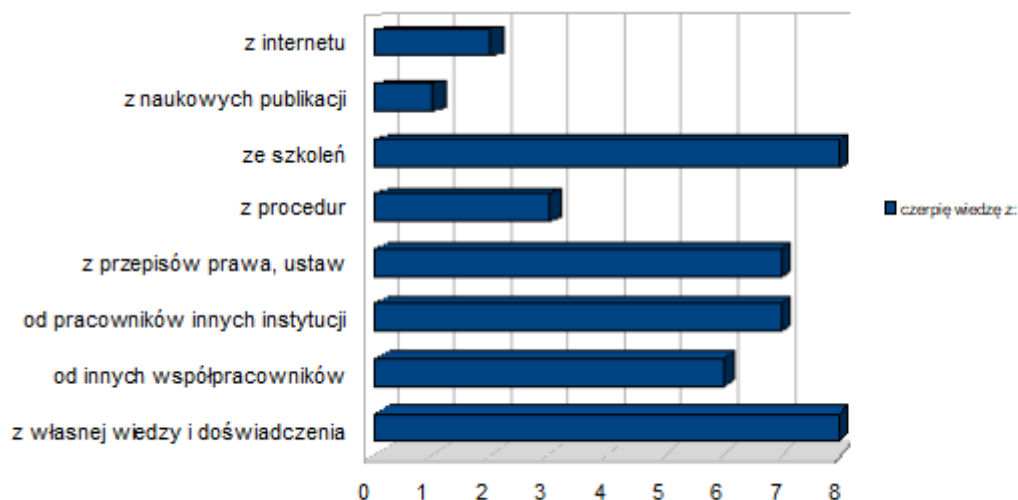
Ankietowani sądzili, że często jeśli sprawca raz uderzy może to ponownie zrobić. Uważano, że ofiary ponownie spotykały się ze zjawiskiem przemocy w sferze domowej w: 10- 40 % - taką opinię miało 13,2 % badanych; 50-70 % - tak twierdziło 19,8 % badanych; 80- 100 % - 33 % badanych.

Na pytania jakie placówki udzielają pomocy ofiarom przemocy odpowiedziało 66,6 % respondentów, nie udzieliło odpowiedzi 33,4 %.

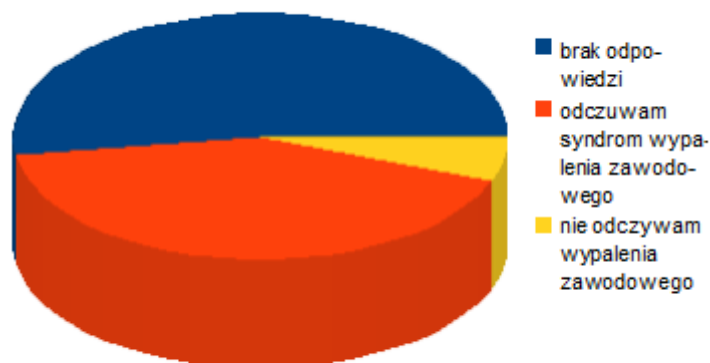

Badanym zadano także pytanie skąd czerpią wiedzę na temat zjawiska przemocy. Na to pytanie odpowiedziało 73,4 % ankietowanych; nie odpowiedziało: 26,4%. W większości nie zgłaszano trudności we współpracy z innymi instytucjami. Tylko w 13,2 % wskazywano na trudności współpracy z pracownikami MOPS, i 6,6 % z prokuraturą. Poza tymi nielicznymi zastrzeżeniami nie zgłoszono, żadnych uwag.

Na pytania otwarte dotyczące sugestii, co w przyszłości powinny zawierać programy pomocowe skonstruowane dla ofiar przemocy bądź jakiego wsparcia jeszcze udzielać, odpowiedziano tylko w 19,8 %. W rekomendacjach akcentowano, że warto zwiększyć zakres opieki nad ofiarą przemocy; zapewnić więcej pomocy psychologicznej, udział w terapiach grupowych; zapewnienie ofiarom mieszkania oddzielnego od sprawcy przemocy.

Badanych zapytano także o syndrom wypalenia zawodowego. Na trzy związane z nimi pytania nie odpowiedziało 33 % badanych. Pozostali uważali w 100 %, że ich praca może wpływać na syndrom wypalenia zawodowego. Niepokojące jest to, że aż połowa ankietowanych, która odpowiedziała na te pytania (26,4 %) boryka się z tym problemem.

By zapobiec wypaleniu zawodowemu badani radzą sobie w różny sposób. Pomocne również w tym zakresie są szkolenia - 19,8 %; zdiagnozowanie problemu, rozmowy: 6,6 % ; nie myślenie w czasie wolnym o pracy- 6,6,%; zmiana zakresu obowiązków: 6,6%. Niektórzy podkreślili, że nie znają sposobów na uniknięcia syndromu wypalenia zawodowego; bądź pomimo że odczuwają jego skutki nie podejmują żadnych działań, nie wierząc w ich skuteczność – 19,8%.

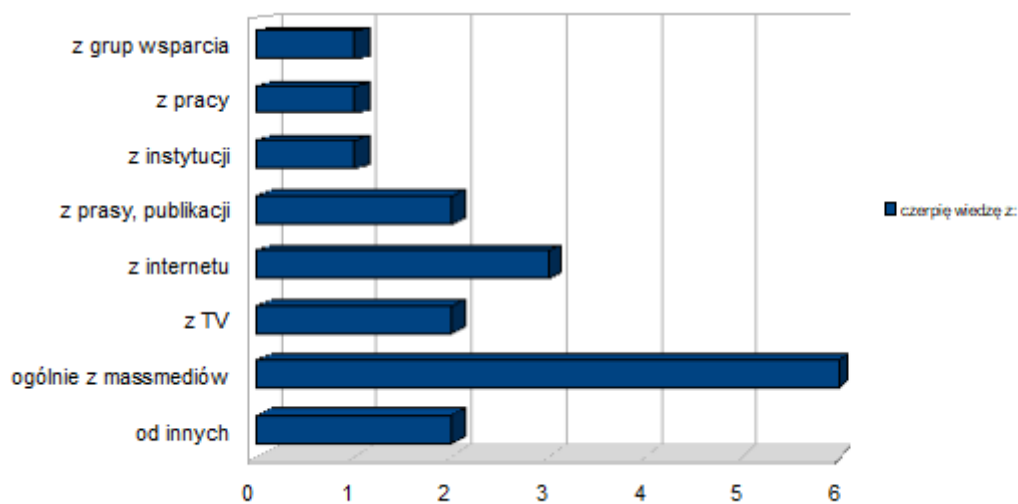
Dzielnicowi również sygnalizowali, że na nich ciąży ciężar sporządzania Niebieskich Kart, jak i na pracownikach socjalnych oraz, że w tym zakresie nie otrzymują oni pomocy.

Kolejny blok ankiety poświęcony był edukacji, ale i sprawdzeniu wiedzy na temat występowania zjawiska przemocy. Najpierw zadano badanym pytanie, czy temat przemocy w przestrzeni zbiorowości objęty jest tabu.

Na to pytanie uzyskano zróżnicowane odpowiedzi, a jedynie 13,2 % ankietowanych nie wzięło udziału w tej części badania. Zdaniem respondentów temat ten nie jest objęty tabu bądź raczej nie jest w 66,6%. 19,8 sądzi, że tematyka ta jest objęta społecznym tabu. Jednocześnie w kolejnym 7 (w bloku V) w pytaniu kontrolnym sądzono znacznie częściej, że społeczeństwo wciąż zbyt mało wie na temat zjawiska przemocy. 12,3 % nie odpowiedziało na to pytanie, ale pozostali sądzili, że: „raczej tak” (zbyt mało wie): 33 %; „tak” : 26,4%; „raczej nie”: 12,3 %; „nie”: 6,6 %.

Ci którzy wskazali na pozytywną odpowiedź w następnym pytaniu dotyczącym powodu zachowywania tabu odpowiadało zgodnie, że przyczyną tego zjawiska najczęściej jest: „poczucie wstydu”. W opinii badanych zwykli ludzie czerpią wiedzę o przemocy przede wszystkim ze środków masowego przekazu (przy czym 26,4 % badanych nie udzieliło żadnej odpowiedzi):

Wykres obrazujący odpowiedzi respondentów na pytanie:
- Skąd ludzie czerpią wiedzę o zjawisku przemocy?

Zdaniem badanych jeśli deklarowano zbyt niską wiedzę społeczeństwa na temat zjawiska przemocy, twierdzono, że powodem tego stanu jest:

- „brak chęci wiedzy”; „brak zainteresowania”; „brak świadomości, że może to również dotyczyć mojej osoby”;

- „zbyt małe zaangażowanie w krzywdy doznawane przez innych”;

- „zbyt słaba edukacja”;

Na to pytanie nie uzyskano odpowiedzi od 39,6 % respondentów.

Zdaniem badanych na temat przemocy powinno się rozpocząć edukację – od najmłodszych lat, w szkole podstawowej, wyjątkowo stwierdzano, że w okresie dojrzewania w szkołach średnich; w szkołach na wszystkich poziomach nauczania. Inni stwierdzali, że zawsze powinno się edukować społeczeństwo na temat przemocy.

W celu zwiększenia profilaktyki prospołecznej powinno się zgłaszać zaobserwowane problemy; ale i większy nacisk kłaść na kampanie prospołeczne emitowane w mass mediach. Zdaniem innych:

- „w większości przypadków zjawisko przemocy jest związane z nadużywaniem alkoholu, dopóki puszka piwa będzie tańsza od puszki z napojem bezalkoholowym zawsze będzie występowało zjawisko przemocy”;

Osobnego omówienia wymaga ankieta przesłana z prokuratury. Z ankiety wynika, że prokuratura udziela wsparcia wszystkim potrzebującym, także w zakresie porad prawnych. Przyjmuje zawiadomienia, przesłuchuje, kieruje do innych placówek świadczących pomoc dla ofiar przemocy. Prowadzi postępowanie przygotowawcze, zabezpiecza materiał dowodowy, wydaje opinie sądowo- psychologiczne. Badany dostrzegł związek z dorastaniem w środowisku biedy, w rodzinie z dysfunkcją w oddziaływaniu na kształtowanie u dziecka niewłaściwych zachowań, przejmowanych przez dzieci od rodziców. Niestety na pozostałe pytanie nie otrzymano więcej odpowiedzi.

5.6. Analiza ankiet skierowanych do pracowników specjalistycznych ośrodków i urzędników samorządowych

Do jednych z najważniejszych źródeł badawczych należąankiety wypełnione przez grupę specjalistów, pracowników ośrodków udzielających pomocy, naankietę odpowiedzieli

także pracownicy Komisji do spraw Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, działających w powiecie pruszkowskim. W szczegółowej specyfikacji badaniami objęto przedstawicieli 10 ośrodków, w tym: instytucji pomocy społecznej pracujących zarówno na poziomie powiatu, miast oraz gmin; jak i Zespołów Ośrodków Wsparcia oraz dwóch Gminnych Komisji do spraw Rozwiązywania Problemów Alkoholowych funkcjonujących w powiecie pruszkowskim. W badaniu uwzględniono również głosy urzędników państwowych związanych w swej pracy zawodowej ze zjawiskiem przemocy, a przyczyniający się czynnie do powstania tej diagnozy.

POZYSKANE ANKIETY STANOWIŁY 27,2 % MATERIAŁÓW BADAWCZYCH DO PRZYGOTOWANIA DIAGNOZY „GRUP RYZYKA” Z PROGRAMU „KOPIUJ – WKLEJ. POKAŻ MI TEN LEPSZY ŚWIAT”

Ankietowani stanowili grupę kobiet 91,7 %, a jedynie 3,3 % stanowili mężczyźni.

Ankietowani w podziale na płeć.

Udział w badaniu wzięły osoby zarówno ze stanowisk kierowniczych, jak i inni pracownicy, w tym również specjaliści.

Rozkład ankietowanych w podziale na sprawowane funkcje

Ankietowani z tej grupy posiadają najlepsze rozeznanie na temat sposobów definiowania przemocy. W odpowiedziach na pytanie otwarte, jak definiują przemoc odpowiadano np.:

- „przemoc to intencjonalne działanie przeciwko drugiemu człowiekowi, naruszenie jego godności, cielesności, uczuć, dóbr osobistych. Stawianie siebie ponad drugim człowiekiem” (pracownik ZOW).
- „jest to przemyślane, celowe działanie jakiejś osoby powodujące u innych cierpienie lub urazy (urzędnik państwowy)

Zazwyczaj też wymieniano większość form przemocy: psychiczna, fizyczna, zaniedbanie, ekonomiczna, seksualna. Nie wymieniano zjawiska – cyberprzemocy, co może wynikać z braku kontaktu w pracy zawodowej z takimi ofiarami.

Ankietowani zaangażowani w specjalistycznych ośrodkach dążą do zapewnienia ofiarom przemocy możliwie kompleksowej pomocy. Posiadają również wiedzę o innych instytucjach, ośrodkach udzielających krótkotrwałej oraz długotrwałej pomocy poszkodowanym. W razie potrzeby respondenci kierują poszkodowanych na odpowiednie konsultacje specjalistyczne, które mają miejsce w punktach konsultacyjnych w ich ośrodkach bądź w innych, świadczących takie usługi.

W większości ośrodków pomocy społecznej oprócz pomocy socjalnej (w ośrodkach pomocy społecznej), świadczona jest pomoc psychologiczno-pedagogiczna oraz prawna. Niekiedy też istnieje możliwość skorzystania z mediacji (MOPS). Udzielana pomoc zazwyczaj nie polega też na doraźnym wsparciu, ale w razie potrzeby jest ciągła i trwa tak długo, dopóki poszkodowani jej potrzebują. ZOW(SOW OIK) dodatkowo zapewniają ofiarom i ich dzieciom możliwość pobytu w hostelu. W wyniku regulacji prawnych czas ich pobytu jest ograniczony do trzech miesięcy z możliwością przedłużenia w zależności od sytuacji rodziny.

W tych placówkach przestrzegana jest polityka bezpieczeństwa: „tak” odpowiedziało

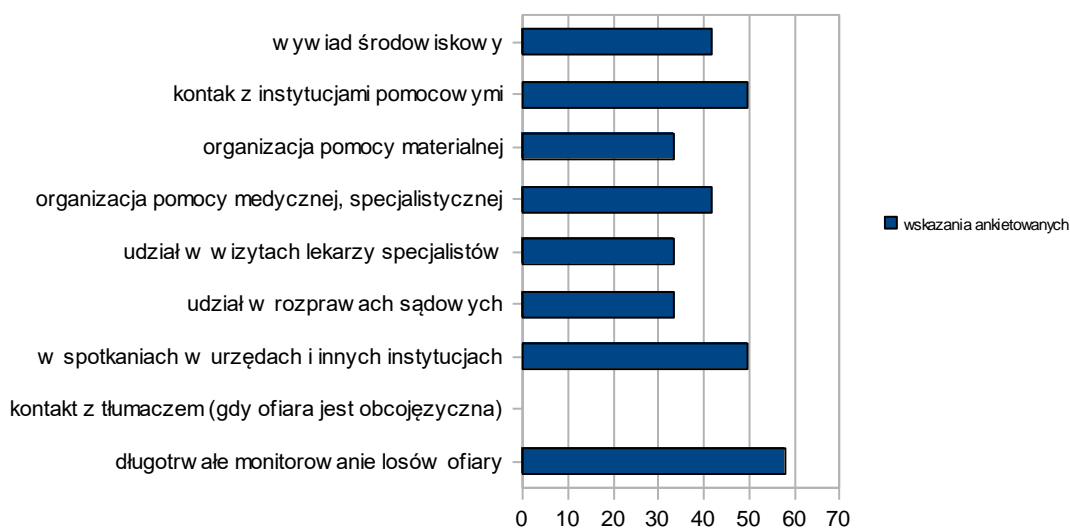

66,4 %; odpowiedzi nie udzieliło 24,9 %.

Celem ich działań jest zapewnienie potrzebującemu poczucia opieki, wsparcia i bezpieczeństwa, a w przypadku ofiar przemocy pomoc w przerwaniu tych doświadczeń, ale i pomoc w wyjściu z traumy, odnalezieniu się na rynku pracy, jak i odbudowaniu w ofierze poczucia własnej wartości, jej wewnętrznym motywowaniu, jak i praca nad zmianą negatywnych strategii życia na pozytywne. Rodziny, w których doszło do aktów przemocy są monitorowane przez pracowników socjalnych, co wzmacnia ich poczucie bezpieczeństwa.

Specjaliści zatrudnieni w ośrodkach, bądź z nimi współpracujący, jak np. psychologowie pełnią zróżnicowane zadania z zależności od charakteru instytucji. W przypadku wspomnianych Komisji ich praca jest wspierająco-informacyjna, ale w drugim ośrodku specjaliści przeprowadzają krótko i długoterminowe terapie, jak i nawiązują oni kontakt z pomocniczymi instytucjami. W instytucjach pomocy społecznej, w której zatrudnionych jest psycholog prowadzone są grupy wsparcia dla osób dorosłych doświadczających przemocy, ale i poradnictwo indywidualne dla dorosłych i dzieci; jak również terapie krótko i długoterminowe. W tych instytucjach, które zapewniają opiekę pedagoga do ich obowiązków należy według wskazań respondentów: konsultacje wychowawcze, socjoterapia, współpraca z innymi ośrodkami np. w ramach procedury „NK”.

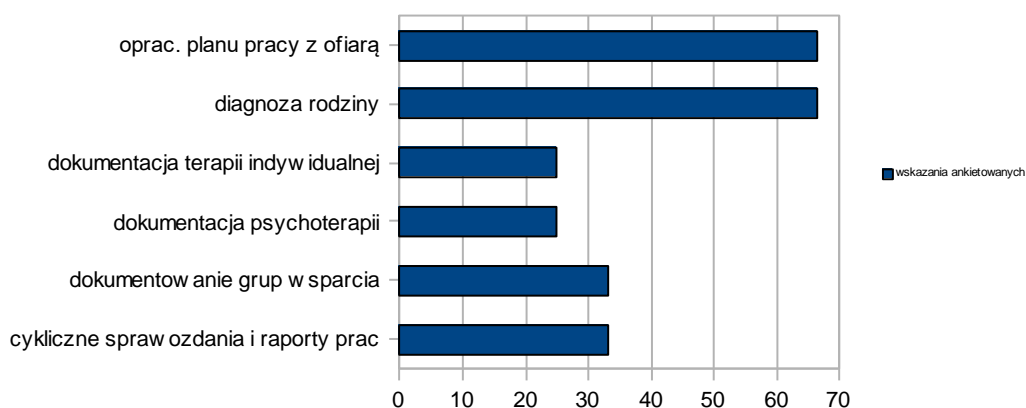
W ośrodkach, w których zatrudnieni są pracownicy socjalni, ankietowani wskazywali, że do ich obowiązków należy:

Podkreślano, że monitorowanie rodziny jest prowadzone w zależności od jej sytuacji. Niekiedy kontakt ma miejsce nawet kilka razy dziennie. W większości wskazywano na odpowiedź: „kilka razy w roku”.

W tych placówkach, w których zatrudnieni są specjaliści przynajmniej raz w roku są oni poddawani superwizji; w jednym przypadku podkreślono jej brak.

W ośrodkach, w których zatrudnieni są specjaliści ankietowani wskazywali, że do ich obowiązków należy:

W kolejnych pytaniach otwartych poproszono respondentów o opinię jakie były bezpośrednie rezultaty z podjętych działań; jakiego jeszcze wsparcia udzielono ofierze

oraz jak monitorowane były dalsze losy ofiary. W pytaniu zamkniętym zapytano natomiast ankietowanych czy udzielana pomoc była konstruktywna. „Tak” odpowiedziało 66,4 %; nie wiem - 16,9%. W jednym przypadku badana zaznaczając odpowiedź „nie wiem” jednocześnie stwierdziła: „ale starałam się jak mogę”.

Na pozostałe pytania otwarte odpowiadano np.:

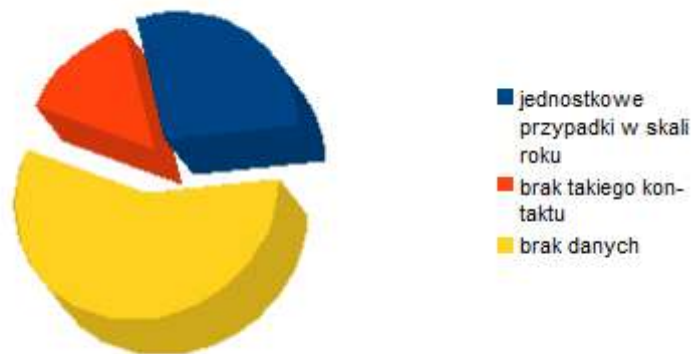
- „rozmowy motywujące do utrzymania efektów podjętych do tej pory działań w kierunku zmian, zachęcanie do udziału w grupie wsparcia; kontakt z rodziną (telefoniczny i wizyty w środowisku)”;

- „monitorowanie rodziny przez pracowników socjalnych”; „rozmowy ze sprawcą przemocy, sąsiadami, rodziną”

- „kontakt z rodziną po zakończeniu procedury „NK” celem oceny czy pozytywne zmiany są zjawiskiem trwałym”;

Ankietowani deklaruowali swoje przygotowywanie do wykonywanej pracy w przedziale od 80% do 100%. W 100 % badani uczestniczyli w szkoleniach związanych ze zjawiskiem przemocy. W 91,3 % podkreśliło jednak, iż nie uczestniczyli dotąd w szkoleniach poświęconych pracy z osobą obcojęzyczną. Na to pytanie nie odpowiedziało 8,3 % badanych.

Zazwyczaj ankietowani nie spotykali się z ofiarami obcojęzycznymi. Dominowały wskazania na „brak danych”, bądź brak takiego przypadku. Jedynie w 26,4 % wskazano na jednostkowe kontakty z ofiarami przemocy obcojęzycznymi, co obrazuje poniższy wykres:

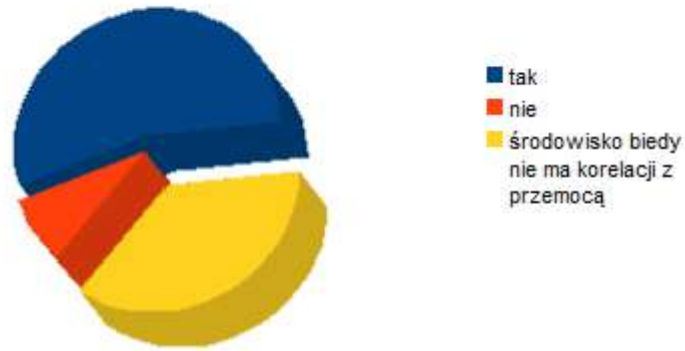

W 33,2 % deklarowano, że specjaliści zatrudnieni w instytucji prowadzą również programy korekcyjno- edukacyjne poza miejscem pracy. Taki sam odsetek badanych stwierdzał, że w ramach działalności swojej instytucji przewidziano prace terapeutyczne ze sprawcą przemocy. Na pytanie czy powinno się sprawców przemocy obejmować programami korekcyjno - edukacyjnymi nie odpowiedziało 16,6 %. Inni zdecydowanie udzielali odpowiedzi twierdzącej, a w dodatkowym pytaniu otwartym związanym z tą tematyką stwierdzano, że w ich wyniku można :

- „zapobiegać powtarzaniu się sytuacji z użyciem przemocy”;
- „powinno się obejmować opieką terapeutyczną zarówno ofiary, jak i sprawców przemocy, skorzystanie z takiej formy pomocy *leżeć* winna po stronie tych osób”;
- „istnieje zależność wiązana, praca ze sprawcą kierowana na redukcję zachowań agresywnych”;
- „ważne jest wsparcie osób doznających przemocy przy ścisłej współpracy ze sprawcą, aby przyniosło to wymierne efekty”.

W ankiecie zadano pytanie, czy w wywiadzie z ofiarami i sprawcami przemocy specjaliści z nimi pracujący próbują poznać negatywne wzorce jakie jednostka mogła obserwować dorastając w swoich rodzinach. Twierdzących odpowiedzi zarejestrowano 100 %.

Na pytanie jednak czy dorastanie w rodzinie dysfunkcyjnej, naznaczonej piętnem ubóstwa (biedy) ma wpływ na zwiększenie ryzyka występowania zjawiska przemocy w rodzinie respondenci odpowiedzieli następująco: „tak” - 49,8 %; „nie” - 8,3 % . W 33,2 % przypadków doprecyzowano, że dorastanie w środowisku „biedy” nie ma korelacji z przemocą.

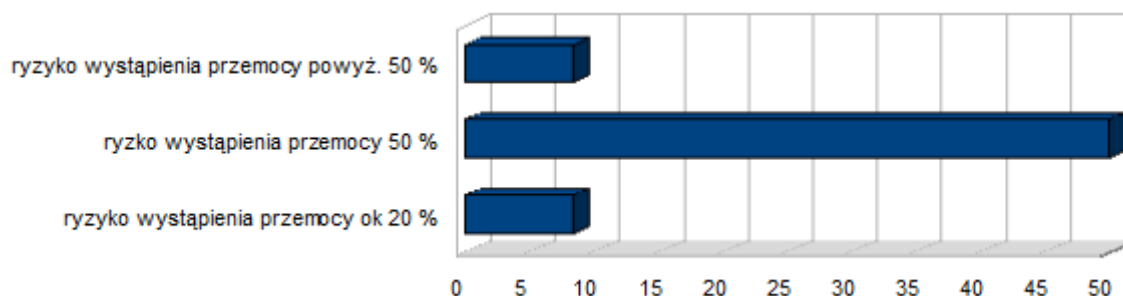

Na pytanie otwarte jaki może mieć na człowieka wpływ dorastanie w rodzinie dysfunkcyjnej odpowiadano:

- „znaczący”,
- „ogromny”
- „brak pozytywnych wzorców, powielanie negatywnych zachowań jest często przyczyną przemocy w rodzinie”
- „powielanie przez dziecko zachowań dorosłych wchodzenie w rolę sprawcy i ofiary”
- „powielanie zachowań, zachwianie relacji rodzinnych, społeczne zaburzone relacje emocjonalne”.

Poproszono także badanych o wskazanie na wykresie procentowym częstotliwości występowania zjawiska przemocy w rodzinach znajdujących się w dobrej sytuacji finansowej. 16,6 % ankietowanych nie odpowiedziało na to pytanie. Pozostali wskazywali najczęściej na około 50 % możliwości występowania w rodzinach dobrze sytuowanych zjawiska przemocy – tak odpowiedziało 49,9 % badanych; 8,3 % ankietowanych uważało, że takie rodziny zjawisko przemocy dotyka w 20 %; w 8,3 % ankietowani odpowiedzieli, że ryzyko występowania w takich rodzinach przemocy przekracza 50 %.

Wykres obrazujący opinie ankietowanych na temat występowania zjawiska przemocy w rodzinach dobrze sytuowanych finansowo.

Zapytano również badanych czy poziom wykształcenia małżonków może mieć wpływ na zjawisko występowania przemocy. Odpowiedzi twierdzących uzyskano 33,2 %; przeczących: 49,8 %. W kolejnym pytaniu poproszono o odpowiedź czy ryzyko występowania zjawiska przemocy może się zwiększać jeśli kobieta zdobywa wyższe wykształcenie, niż jej partner/mąż. Uzyskano następujące odpowiedzi: tak - 16,6 %; nie: 66,4 %. Badani zdecydowanie też stwierdzili, że wyższe wykształcenie męża/partnera nie zmniejsza ryzyka występowania zjawiska przemocy w rodzinie: 100 %. Niektórzy jednakże dostrzegali, że wyższy status osiągniany przez kobiety w sferze społecznej zawodowej może mieć wpływ na zwiększenie ryzyka występowania przemocy w rodzinie. Taką korelację dostrzegali 8,3 % respondentów; w przeciwieństwie do 91,1 % - mających odmienne opinie.

Wykres obrazujący stosunek badanych do poziomu wykształcenia małżonków/partnerów w korelacji do zjawiska występowania przemocy.

W pytaniu otwartym dotyczącym trudności pracy z ofiarą przemocy ankietowani odpowiadali najczęściej:

- „nieskuteczność działań prokuratury i sądów”;
- „brak motywacji do realizacji konkretnych działań w kierunku zmian”;
- „wymagania, ale nic od siebie”; „oczekiwania iż teraz to wszystko załatwi już odpowiednia instytucja, odpowiednia służba”;
- „wyuczona bezradność, brak wiary w zmiany, niskie poczucie własnej wartości, niskie przekonania”;

na to pytanie nie udzieliło odpowiedzi: 16,6 %.

W pracy z ofiarą przemocy obcojęzycznej obawiano się zarówno barier językowych 16,6%, jak i kulturowych (mentalności): 24,9 %, ale i na brak doświadczenia w tego typu interwencjach: 8,3 %. Nie odpowiedziało na to pytanie: 24,9% ankietowanych.

Wykres obrazujący opinie ankietowanych na temat trudności pracy z ofiarą obcojęzyczną

Ankietowanych poproszono również o opinię na temat dlaczego pomoc udzielana ofierze może być mało skuteczna. W odpowiedziach najczęściej podkreślano, że ofiara zazwyczaj nie ma możliwości oddzielenia się od sprawcy (zamieszkuje razem wspólne gospodarstwo). Na to pytanie nie odpowiedziało 16,6 % ankietowanych. Według innych opinii wskazywano na:

- „zbyt często wobec sprawców przemocy nie są wyciągane odpowiednie konsekwencje prawne i karne”;
- „za mało narzędzi do pracy z osobą stosującą przemoc”;

- „mało konkretnych możliwości”;
- „brak izolacji sprawcy od swoich ofiar”;
- „długie oczekiwanie na terapie, umarzanie postępowań; fakt, iż nadal ofiara musi szukać bezpiecznego miejsca”.

Ankietowanym nie są znane dane statystyczne dotyczące szacowanej skali występowania zjawiska przemocy w zasięgu ogólnopolskim.

Natomiast na pytanie jak często ofiara wracała do sprawcy przemocy (np. po pobycie w odpowiedniej placówce udzielającej jej pomocy) 66,8% respondentów udzieliło odpowiedzi, a 33,2% nie odpowiedziało na to pytanie. 49,8 % ankietowanych wskazywało, że w 60-80 % ofiara powracała do przemocowego środowiska.

Jako powód powrotów ofiar do sprawców wskazywano na zróżnicowane uwarunkowania:

- „z własnego wyboru – wiara iż teraz będzie dobrze bo „on” się poprawił;
- „brak możliwości uzyskania własnego lokalu”;
- „miłość do dzieci, brak perspektyw”;
- „niezaradność życiowa”.

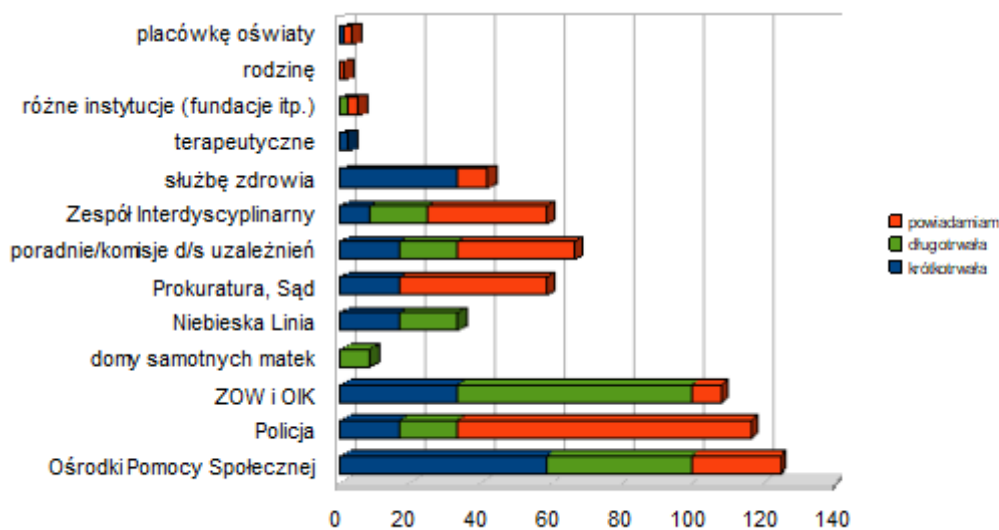
Na kolejne pytanie: jak często zdaniem ankietowanych powtarzała się przemoc w rodzinie- odpowiedziało 24,9 % respondentów; od pozostałych nie uzyskano odpowiedzi.

Ankietowani sądzili, że ofiary ponownie spotykały się ze zjawiskiem przemocy w sferze domowej w: 20 % - taką opinię miało 8,3 % badanych; 50-70 % - tak twierdziło 24,9 % badanych.

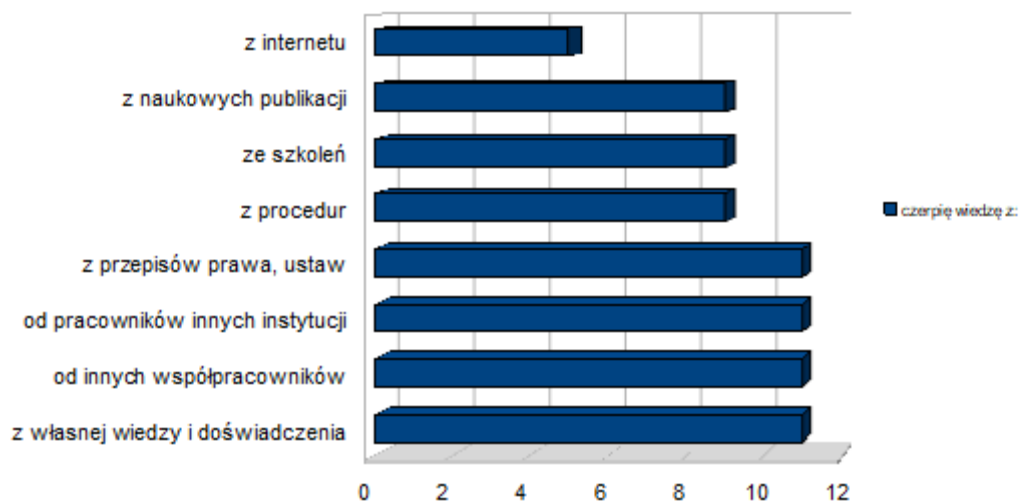
Na pytania jakie placówki udzielają pomocy ofiarom przemocy odpowiedziało 91,7 % respondentów, nie udzieliło odpowiedzi 8,3 %.

Wskazywano również na trudności współpracy przede wszystkim z prokuraturą: 16,9 %; oraz w pojedynczych przypadkach na trudności współpracy z placówkami medycznymi, policją, ośrodkami wsparcia i OIK.

Badani podkreślali również, że podejmowane decyzje konsultują ze swoim przełożonym, z innymi współpracownikami (zwłaszcza z pracownikiem socjalnym), specjalistami, niektórzy podkreślali również znaczenie konsultacji z pracownikami fundacji „Niebieska Linia”; przewodniczącym Zespołu Interdyscyplinarnego, z kuratorami z dzielnicowymi, ale i z pedagogiem szkolnym – w razie potrzeby oraz ze zróżnicowanymi instytucjami powiatu, starostwa i gmin.

Badanym zadano także pytanie skąd czerpią wiedzę na temat zjawiska przemocy. Na to pytanie odpowiedziało 91,7 % ankietowanych; nie odpowiedziało: 8,3 %.

Na pytania otwarte dotyczące sugestii, co w przyszłości powinny zawierać programy pomocowe skonstruowane dla ofiar przemocy, ale i jakie udoskonalenia powinny być przedsięwzięte dla zwiększenia efektywności pracy w zakresie przeciwdziałania zjawisku przemocy odpowiadano, że:

- „pomoc powinna być wielopoziomowa”;
- „działania powinny być bardziej zindywidualizowane; powinny zawierać; powinny zawierać różne formy, ciekawe niekonwencjonalne propozycje wychodzenia z traumy”;
- „superwizja dla osób pracujących z ofiarami przemocy”;
- „działania aktywizujące w zakresie sytuacji zawodowych, kontaktów społecznych, łatwiejszy dostęp do placówek opiekuńczo- wychowawczych typu dziennego dla dzieci”
- „(większa) pomoc psychologiczna, pomoc w załatwieniu zatrudnienia i uzyskania mieszkania”;
- „większa wymiana informacji między specjalistami celem opracowania skutecznego i spójnego planu działania”;
- „nałożenie prawnego obowiązku do współpracy osoby stosującej przemoc (np. do udziału w zajęciach korekcyjnych), większe możliwości odizolowania sprawcy od osoby doznającej przemocy”;
- „nie powinno się traktować przez „ofiary” procedury „NK” do spraw rozwodowych co jest nagminne i często traktowane tylko w tym celu” ;
- „przeciwdziałanie przemocy wymaga obecnie wzmocnienia poprzez zmianę przepisów”.

Badanych zapytano także o syndrom wypalenia zawodowego. W większości badani uważali, że wykonywana przez nich praca może wpływać na syndrom wypalenia zawodowego – 74,7 %. Nie odpowiedziało na to pytanie: 24,9% respondentów. Niepokojące jest to, że aż 33,2 % ankietowanych boryka się z tym problemem. 58,1 % nie odczuwa tego problemu.

By zapobiegać wypaleniu zawodowemu badani radzą sobie w różny sposób we własnym zakresie:

- „stosuję wszelkie dostępne mi, w ramach moich prywatnych możliwości techniki relaksacyjne”;
- „superwizja koleżeńska”;
- „realizacja własnych zainteresowań”; „udział w szkoleniach”;
- „dbam o swoją higienę psychiczną na bieżąco”; „dbanie od siebie”;
- „nie podejmuję żadnych działań, staram się pracować dalej i pomagać”.

Kolejny blok ankiety poświęcony był edukacji, ale i sprawdzeniu wiedzy na temat występowania zjawiska przemocy. Najpierw zadano badanym pytanie, czy temat przemocy w przestrzeni zbiorowości objęty jest tabu.

Na to pytanie uzyskano zróżnicowane odpowiedzi, a jedynie 13,2 % ankietowanych nie wzięło udziału w tej części badania. Zdaniem respondentów temat ten nie jest opleciony tabu bądź raczej nie jest w 16,6%. 83% sądzi, że tematyka ta jest społecznym tabu. Jednocześnie w kolejnym 7 (w bloku V) w pytaniu kontrolnym sądzono znacznie częściej,

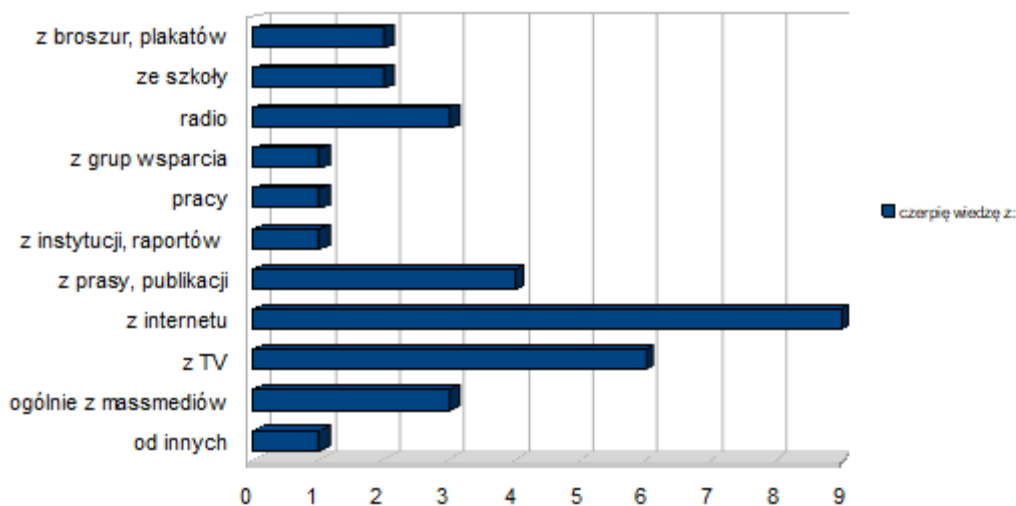
że społeczeństwo wciąż zbyt mało wie na temat zjawiska przemocy. 6 % nie odpowiedziało na to pytanie, ale pozostali sądzili, że: „raczej tak” (zbyt mało wie), „tak” : 6%.

Respondenci wskazali na pozytywną odpowiedź w następnym pytaniu dotyczącym powodu tabu odpowiedzi zgodnie, że przyczyną tego zjawiska najczęściej jest: „poczucie wstydu”. Inni w pytaniach otwartych odpowiadali następująco:

- „brak świadomości, że pewne zachowania są zachowaniami przemocowymi”;
- „schematów społecznych”;
- „jest dużo programów seksistowskich; osoby ważne w państwie, politycy wypowiadają się a raczej używają języka seksistowskiego, mówią stereotypowo; gry komputerowe wyzwalają agresję itd.”;
- „zobojętnienie społeczne w dobie agresywności zachowań w każdej dziedzinie życia społecznego”;
- „niechęć do słuchania o trudnych tematach, zbyt mało przekazywanej wiedzy”;
- „nie interesują się przemocą, bo myślą, że to ich nie dotyczy”;
- „mała dostępność do wiedzy, publikacji – pęd życia”

W opinii badanych zwykli ludzie czerpią wiedzę o przemocy przede wszystkim ze środków masowego przekazu:

Wykres obrazujący odpowiedzi respondentów na pytanie:
 - Skąd ludzie czerpią wiedzę o zjawisku przemocy?

Zdaniem badanych na temat przemocy powinno się rozpoczynać edukację – od najmłodszych lat, od przedszkola i w szkołach na wszystkich poziomach nauczania. Inni stwierdzali, że zawsze powinno się edukować społeczeństwo na temat przemocy poprzez:

„kampanie – spoty, konferencje, pogadanki, rozdawanie ulotek; spotykanie się specjalistów w różnych środowiskach; warsztaty; edukowanie się społecznie nawzajem; zwracać uwagę, gdy się jest świadkiem przemocy”.

W celu zwiększenia profilaktyki prospołecznej powinno się zwiększyć nacisk na edukację, która może prowadzić do zmian postaw; zwiększenia świadomości społecznej.

W rekomendacjach ankietowanych, co do potrzeby przyszłych działań pojawiały się opinie, że:

- „edukacja w szkole, artykuły w prasie, reportaże”;
- „działania profilaktyczne, informacyjne, zwiększenie dostępności do nieodpłatnej pomocy ofiarom; większa aktywność osób doznających przemocy w podejmowaniu działań samopomocowych”;
- „prohibicja”;
- „zmiana prawa, większa skuteczność prawa chroniącego ofiarę, a nie sprawców przemocy”;

- „powinno powstawać więcej ośrodków interwencji kryzysowej w każdym powiecie, powinno w nich pracować więcej specjalistów w ośrodkach, dla dobra klientów pracujących w jednej strukturze”;

- „powinno się podnosić cały czas kompetencje osób, specjalistów zajmujących się przemocą. Mówić o tym problemie otwarcie w godzinach wychowawczych itp.

5.7. Analiza ankiet skierowanych do pracowników ochrony zdrowia

Z ośrodków zdrowia pozyskano tylko dwie ankiety. Pomimo faktu, że dostarczono je do zróżnicowanych instytucji, szpitali, przychodni itd. na ankietę prawie wcale nie odpowiadano.

Te ankiety, które odesłano do powstania diagnozy w większości pytań nie zawierały odpowiedzi. W jednym przypadku ankietowany zatrudniony w przychodni medycznej podkreślał, że brakuje mu wiedzy, nie posiada również wystarczających doświadczeń zawodowych „jak i przygotowania do pracy z ofiarami przemocy. Osoba ta nie brała udziału ani w szkoleniach doskonalących metody pracy z osobą doznającą przemocy, ani też nie ma wsparcia od pracowników z innych ośrodków. W sytuacji kryzysowej kontaktuje się jedynie z MOPS oraz z policją. Podejmowane działania konsultuje z innymi współpracownikami medycznymi. Podkreślał jednak, że najważniejszą kwestią w pomocy ofiary jest:

- „odizolować od oprawcy, zwiększyć pomoc dla ofiar”.

Druga ankietę pochodziła z placówki szpitalnej. W niej nie znana była nawet procedura Niebieskiej Karty

5.8. Wnioski i rekomendacje

W świetle uzyskanych wyników można stwierdzić, że mieszkańcy powiatu pruszkowskiego postrzegają najczęściej przemoc przez pryzmat zróżnicowanych form dominacji, ale i prób takiego sprawowania władzy, który przebiega względem negatywnych wzorców relacji społecznych, bazując na przemocowych formach wywierania wpływu. Przykładowo stwierdzano, że przemoc jest:

- „wykorzystaniem przewagi nad drugim człowiekiem” (psycholog szkolny);

- „fizyczne lub psychiczne zmuszanie innej osoby do niechcianych przez nią zachowań lub zaniechania zachowań ” (nauczyciel);
- „stosowanie trwałego, zamierzonego, skierowanego do konkretnej osoby przymusu, nacisku, agresji...” (pedagog ze świetlicy środowiskowo- Integracyjnej);
- „przemoc wobec osoby starszej, dzieci i kobiet w formie cielesnej i słownej, zrobienie krzywdy drugiej osobie cielesnej i psychicznej” (urzędnik samorządowy).

Zdecydowanie najczęściej w grupie osób niebędących specjalistami rozróżniano dwie podstawowe formy przemocy: fizyczną i psychiczną, co świadczy o wciąż zbyt niskiej edukacji społeczeństwa na temat zjawiska przemocy. Niekiedy tak również wypowiadali się nauczyciele. Zdecydowanie rzadziej wskazywano na inne formy przemocy, np. ekonomiczną, seksualną bądź inną. W przypadku pracowników specjalistycznych ośrodków/instytucji te proporcje rysują się inaczej. W większości znano wszystkie formy przemocy, choć najrzadziej wskazywano na przemoc seksualną, oraz na zjawisko cyberprzemocy.

Ankietowani deklarowali też, że najczęściej mieli bezpośredni kontakt ze zjawiskiem przemocy, albo samemu jej doświadczając, bądź też będąc świadkami przemocy wymierzonej w inne osoby. Byli jej świadkami w szkołach, na ulicach, placach zabaw (gdy np. matki karały klapssem dziecko lub krzyczały na nie), ale i wskazywali na przemoc występującą w sferach domowych.

Przemoc występującą w rodzinie zazwyczaj łączono z patologicznym, jak to określano środowiskiem, co jest świadectwem uproszczeń i stereotypów istniejących na temat przemocy. Niekiedy twierdzono, np. że: „to najczęściej są osoby ze środowiska patologicznego, ale też i w rodzinach zamożnych dochodzi do przemocy”.

Wedle przeprowadzonych badań w opiniach ankietowanych pojawiały się najczęstsze wskazania na ofiary przemocy, które są: słabe fizycznie lub/i psychicznie, bądź też uzależnione od sprawców przemocy, ale i godzące się na przemoc w wyniku dorastania w zaburzonych wzorcach relacji rodzinnych. Łączono również z grupą ryzyka środowiska biedy, jak i inne zagrożone z różnych przyczyn wykluczeniem społecznym. Wskazywano też m.in. na dzieci, które często nie mogą się same obronić przed sprawcami przemocy, jak i na brak rozwiniętych kompetencji rodziców, nieprzygotowanych do takiej roli.

Z występowaniem przemocy w rodzinie może być związany problem alkoholowy (bądź będące skutkiem innych uzależnień), wyzwalający agresję wymierzoną m.in. w członków rodziny. Choć istnieje wyraźny związek przemocy ze sprawcami będącymi pod wpływem alkoholu należy podkreślić jeszcze raz, że w grupie ryzyka ofiarą przemocy może być każdy, co nie ogranicza się do jednostek słabych psychicznie, czy wywodzących się z rodzin dysfunkcyjnych.

Istnieje również świadomość w społeczeństwie, że zróżnicowanych form przemocy mogą się dopuszczać osoby nie zrównoważone emocjonalnie, bądź chore psychicznie oraz nadpobudliwe. Sprawców opisywano, także jako tych, którzy borykają się z niskim poczuciem własnej wartości, bądź charakteryzujących się takimi cechami charakteru, które określano np. jako „brutalne”. Wskazywano także najczęściej na mężczyzn w średnim wieku tłumacząc, że mogą być oni bardziej skłonni do stosowania przemocy:

- „ze względu na przewagę fizyczną”;
- „bo nieraz wydaje im się, że zachowanie silne i władcze jest dozwolone, a stąd już krok do przemocy (takie przyzwolenie kulturowe)”.

Sprawcą przemocy może być jednak każdy człowiek, który wykorzystuje przemocowe wzorce wpływu, nękając inną jednostkę.

W opinii połowy ankietowanych temat przemocy jest raczej objęty w społeczeństwie **tabu, a według drugiej grupy „nie jest”**. Zdaniem tych badanych, którzy wskazali na tabu, jego przyczyną są stereotypowe przekonania, wedle których na pierwszym miejscu wskazywano na problem wstydu, publicznego naznaczenia dysfunkcją daną rodzinę. Obok tych uwarunkowań podkreślano, iż wciąż istnieje niechęć do ingerowania w cudze konflikty, ale i do uczestnictwa w trudnych sytuacjach. Stwierdzano np., że:

- „przemoc w rodzinie jest tematem wstydliwym, a o problemach rodziny się nie mówi”;
- „ludzie się wstydzą lub nie chcą się wtrącać”;
- „złe nawyki i przekonania”;
- „bo na niektóre rzeczy mamy przyzwolenie społeczne- kulturowe, bo boimy się reagować”;
- „myślenie typu: bo mnie to nie dotyczy; wiem lepiej; co za głupie gadanie”.

Z drugiej strony twierdzono, że w zbiorowości istnieje wiedza na temat skutków przemocy i jej form występowania, ale ludzie nie reagują na zjawisko przemocy odpowiednio

ze względu na bierność i: „zobojętnienie społeczne w dobie agresywności zachowań w każdej dziedzinie życia społecznego”.

Istotną kwestią jest to, by uwrażliwić społeczeństwo na fakt, że będąc świadkami przemocy należy ją zawsze dostrzegać, ale i przerwać w miarę możliwości samemu, bądź z wykorzystaniem służb. Każdy jej przejaw powinien być dostrzeżony, ale i sprawca przemocy musi zdawać sobie sprawę z konsekwencji swoich czynów, jak i z odpowiedzialności karnej.

Podkreślano jednakże często, że społeczeństwo wciąż zbyt mało wie na temat zjawiska i form przemocy, ale i zbyt mało jest świadoma istoty problemu, jak i jej społecznych konsekwencji. Zgodnie z sugestiami ankietowanych jeśli istniała większa edukacja społeczeństwa na temat konsekwencji przemocy, ale i świadomość jej form wówczas wraz z rosnącą wiedzą: „niektórzy mogliby zakwalifikować swoje zachowanie jako przemocowe i mieć wiedzę o jej konsekwencjach”;

Uważano, że poprzez lepszą edukację społeczeństwa skala występowania przemocy mogłaby się zmniejszyć. Postulowano by edukować na temat zjawiska przemocy dzieci (już od najwcześniejszych lat życia), ale i że powinna ona trwać przez całe życie obejmując nią zarówno dorosłych, a zwłaszcza rodziców. Jednocześnie sądzono, że gry komputerowe mogą mieć wpływ na wzrost zjawiska występowania przemocy rejestrowanej wśród dzieci i młodzieży. Dlatego powinno się dążyć do ograniczania uczestnictwa we wszelkich formach agresji, ale i do kształtowania dobrych nawyków, wzorców dobrych relacji społecznych. Dzieci też w szkołach powinny mieć większy kontakt ze specjalistami. Ważnym też jest, jak sugerowano by obejmować programami szkoleniowymi nauczycieli pomagając im pozyskać lepsze narzędzia do pracy z uczniami stosującymi przemoc, ale i zwiększającymi możliwość pomocy ofiarom przemocy.

By podnieść wiedzę społeczeństwa o zjawisku przemocy w sferach rodzinnych powinno się wykorzystywać zróżnicowane formy przekazu. Sugerowano te, że największy skutek odnoszą kampanie prospołeczne uwrażliwiające ludzi na sytuację ofiar przemocy. W opinii ankietowanych ludzie ulegają wpływom masowych środków przekazu i głównie za ich pośrednictwem czerpią wiedzę o tym zjawisku. Dlatego powtarzała się opinia, że największą skuteczność odnoszą spoty prospołeczne emitowane w telewizji, ale i dokumenty – reportaże, paradokumenty, filmy emitowane w telewizji, kinach, jak i audycje radiowe poświęcone tej

tematyce. Ankietowani sugerowali również, że aby skutecznie edukować społeczeństwo należy robić to „pomysłowo, jak w dobrej reklamie; ale i długofalowo tak aby utrwaliły się skutki (tak rozumianej edukacji)”.

W opinii publicznej powinno się propagować wychowanie we wzorcach równościowych, bez względu na płeć. Naświetlać konsekwencje związane z nierównym procesem socjalizacji dziewczynek i chłopców a wraz z tym zmieniać kulturowe wyobrażenia wzorców męskości oraz kobiecości.

Diagnostując współczesną sytuację m.in. urzędnicy państwowi dostrzegają coraz lepsze efekty w przeciwdziałaniu skutkom przemocy w związku ze zmianą przepisów prawnych. Jednak pracownicy instytucji specjalistycznych nakierowani na zwalczanie skutków przemocy, jak i na jej przeciwdziałanie dostrzegają wciąż wiele aktualnych problemów.

Najważniejszym z nich jest problem ofiar, które nie mając innych możliwości wracają często do wspólnego gospodarstwa po traumie nadal mieszkając ze sprawcą przemocy. Mogą one najpierw być jedynie czasowo odizolowane, przebywając w specjalistycznych ośrodkach wsparcia, a po okresie 3 miesięcy, maksymalnie po pół roku, jeśli nie mają gdzie rozpocząć swego życia po traumie powracają do sprawcy przemocy. Sprawcy nie będąc objętymi programami korekcyjno- edukacyjnymi często dopuszczają się ponownych aktów przemocy. W opinii specjalistów istnieje potrzeba objęcia sprawców przemocy takimi programami, ale i zobowiązanie ich prawne do uczestnictwa w nich. Powszechnie sądzono, że taka pomoc terapeutyczna mogłaby wpływać na zmniejszenie skali występowania przemocy w środowisku rodzinnym. Jak również istnieje potrzeba utworzenia na terenie powiatu pruszkowskiego mieszkań chronionych oraz zwiększenie istniejącej ilości mieszkań socjalnych.

Problemem jest także zależność ekonomiczna ofiar od sprawców. Ograniczenia na rynku pracy, trudności w znalezieniu zatrudnienia, ale i w zwiększeniu zawodowych kompetencji ofiar nie wpływają w perspektywie długoterminowej na poprawę sytuacji takich jednostek próbujących rozpocząć na nowo samodzielne życie po doświadczonej traumie. W usamodzielnieniu się osób po traumie związanej z przemocą bardzo pomocne po opuszczeniu specjalistycznego ośrodka wsparcia byłoby spokojne miejsce zamieszkania wraz z dziećmi, znalezienie zatrudnienia, a w przypadku małych dzieci także przedszkola. I pozostanie w dalszym kontakcie z psychologiem.

Osobnym problemem są niekiedy także postawy takich osób, które z różnych przyczyn nie dążą do usamodzielnienia, ale i pozostają w emocjonalnym uzależnieniu od sprawców przemocy. Może również dochodzić u osoby doznającej przemocy do rozwoju poczucia winy, w przekonaniu, że mogła ona doprowadzić, sprowokować powstanie w rodzinie zjawiska przemocy (syndrom sztokholmski). Jeśli sprawca przemocy wykazuje wolę poprawy, wówczas niejednokrotnie ofiary wycofują oskarżenia o przemoc, a sprawcy pozostają bezkarni (zbyt małe konsekwencje karne dla sprawców przemocy). Niekiedy też ofiary przemocy godzą się na kontynuowaną w sferze domowej przemoc z innych przyczyn (np. kierując się „dobrem dzieci”; bądź ze względów społeczno- religijnych nie dążąc do rozwodu).

Z tych względów ważne są zindywidualizowane programy pomocowe dla osób doświadczających przemocy, ale i takie wypracowanie dróg pomocy, które wpłyną na zmianę postaw i strategii życia z biernych na aktywne (odbudowujące poczucia własnej wartości ofiar, ale i wpływające na ich motywację wewnętrzną). Konieczne są również takie programy, które nie tylko obejmują opieką ofiary, czy korygują sprawców przemocy, ale i takie które angażują dalszych członków rodziny, która może pomóc w procesie naprawy rodzinnych relacji. Ważnym jest także wypracowanie dróg dla rozwoju wzajemnej samopomocowej współpracy osób, które wyszły z traumy związanej z przemocą w rodzinie.

W świetle wypowiedzi specjalistów twierdzono, że najbardziej jednak brakuje pomocy po kryzysowej sytuacji, a już zwłaszcza po czasowym pobycie w specjalistycznym ośrodku: „- brakuje tego, co powinno być po wyjściu z Ośrodka dla ofiar przemocy. Obserwuje się tu ogromną lukę w pomocy, a dopiero wtedy tak naprawdę zaczyna się najtrudniejsza droga dla osób po traumie”.

Bardzo niepokojącym zjawiskiem jest brak procedury „Niebieskiej Karty” w placówce szpitalnej, ale i świadectwa ankietowanych pochodzących ze średniego personelu medycznego o braku wiedzy, doświadczeń, szkoleń na temat zjawiska przemocy.

Z punktu współpracy między instytucjonalnej pilnym problemem jest brak możliwości dostępu do wspólnych baz danych związanych m.in. z procedurą „Niebieskiej Karty”. Aktualna procedura „Niebieskiej Karty” przewiduje ścisłą współpracę służb realizujących zadania dotyczące przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Jej celem jest zapobiegnięcie dalszemu stosowaniu przemocy w rodzinie oraz zrealizowanie indywidualnego planu

pomocy¹⁶. Brakuje jednak wspólnej jednej bazy komputerowej umożliwiającej taki sam do niej dostęp specjalistów, jak i m.in. pracowników służb mundurowych. Baza taka mogłaby pomóc w zintegrowaniu działań, opracowaniu planu pracy m.in. specjalistów z osobami doznającymi przemocy i stosującymi przemoc.

Brakuje również jednej spójnej procedury łączącej w działaniach zarówno służby mundurowe, medyczne, jak i instytucje pomocowe oraz sądowe. Jak podkreślano konieczna jest: „większa wymiana informacji między specjalistami celem opracowania skutecznego i spójnego planu działania”. W toku dalszych prac powstanie takiego dokumentu mogłoby znacząco wpłynąć na rozwój bardziej zintegrowanej współpracy, a przez to możliwości wypracowania pełniejszego planu udzielanej pomocy osobom doświadczającej przemocy.

Najczęściej wskazywanymi problemami w międzyinstytucjonalnej współpracy są trudności w zintegrowaniu działań z Prokuraturą, co tłumaczono np. jako: „brak zaangażowania i zrozumienia sytuacji osoby doznającej przemocy”; ale i ze służbami medycznymi, co wynika ze wskazanych powyżej powodów.

W toku dalszych prac, których celem jest przeciwdziałanie zjawisku przemocy, ale i pomoc w zwalczaniu jego skutków koniecznym staje się przygotowanie służb i specjalistów także do pracy z obcojęzycznymi ofiarami przemocy. W tych instytucjach brakuje szkoleń dotyczących ewentualnego postępowania z ofiarami obcojęzycznymi, wywodzącymi się z odmiennych kultur, co może wkrótce wraz z napływem emigrantów uniemożliwić pracę z takimi ofiarami przemocy. W toku przyszłych działań należy zachować świadomość, że przemoc m.in. względem kobiet występuje zwłaszcza w środowiskach tradycyjnych związanych m.in. z emigrantami (honorowe przestępstwa – za zniewagę rodziny, przymuszanie do małżeństw, okaleczenia narządów płciowych), a to wpływa na konieczność przygotowania specjalistów zarówno do pracy z takimi ofiarami, jak i ze sprawcami przemocy.

5.9. Przemoc i rozpad rodzin na tle zmian ról rodzinnych kobiet i mężczyzn.

W świetle diagnozy zagrożeń społecznych w gminie Michałowice, z 2016 roku w opinii mieszkańców do najpoważniejszych problemów społecznych wskazywanych przez respondentów na pierwszym miejscu znajduje się kryzys rodzinny. Aż 50,8% badanych uważa, że jest to poważny oraz bardzo poważny problem w ich gminie (2012 rok: 36,7%

---

¹⁶ M. Lewoc, 2014, Diagnoza skali zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce, s 42

wskazań na odpowiedź bardzo poważny oraz poważny problem społeczny)¹⁷. Można przypuszczać, że zjawisko to nie tylko dotyczy tej gminy, ale i innych.

Udostępnione dane przez GUS wnoszą wiele istotnych treści dotyczących m.in. kondycji rodzin z których wynika, że w powiecie pruszkowskim: w 2015 roku zmalała liczba zawieranych małżeństw w stosunku zarówno do wskaźników z woj. mazowieckiego, jak i względem danych ogólnopolskich. Na 1000 mieszkańców śluby wyniosły 4,3 %, jednocześnie odnotowano 2,4 % rozwodów, co także przekracza statystyki mazowieckie, jak i ogólne rejestrowane w kraju. 58,2% żyje w związkach małżeńskich, a 6,4% mieszkańców jest po rozwodzie.

Warto w toku dalszych projektów badawczych poświęcić baczniejszą uwagę przyczynom rozpadu rodzin. Ważne w tej kwestii mogą okazać się analizy dokumentów sądowych, prowadzone zarówno pod kątem w jakiej skali mężczyźni i kobiety wnoszą pozwy rozwodowe, jak również z jakich przyczyn dążą do rozpadu małżeństwa.

Osobnym problemem w świetle anonimowych wypowiedzi zarówno funkcjonariuszy policji, jak i pracowników m.in. GOPS-ów były rejestrowane jeszcze w ubiegłym roku próby kobiet, dążących do założenia swym małżonkom „Niebieskiej Karty” wówczas gdy planowały rozwód. Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że zobowiązywali je do takich działań niejednokrotnie mecenasi mający prowadzić rozwodowe sprawy, by uzyskać jak najlepszą podstawę dla rozwiązania małżeństwa na warunkach niekorzystnych dla mężczyzn.

W powiecie pruszkowskim zdecydowanie rośnie też liczba osób zdobywających wyższe wykształcenie (27,1 %), znacznie wybijając się na tle woj. mazowieckiego (24,4%), jak i na tle tendencji ogólnopolskich (17,9%). Wykształcenie wyższe przeważa u kobiet (29,%), w stosunku do mężczyzn (24,5%). Kobiety zdobywały także częściej średnie wykształcenie.

Nie jest wykluczone, że wraz z lepszą pozycją kobiet na rynku pracy może dochodzić do konfliktów rodzinnych, zwłaszcza zaś w tam, gdzie dominował tradycyjny wzorzec ról rodzinnych kobiet i mężczyzn. Nie dostrzegano jednak tej korelacji zwiększenia ryzyka wystąpienia przemocy wówczas w tym badaniu. Tylko w jednym przypadku respondent

---

¹⁷ Diagnoza lokalnych zagrożeń społecznych – Gmina Michałowice 2016, s. 21

z GOPS stwierdził, że awans zawodowy kobiety i wzrost jej prestiżu może wpłynąć na występowanie przemocy w rodzinie.

Już jednak w świetle przeprowadzonych w 2010 roku badań pilotażowych w powiecie Grodzisk Mazowiecki w znacznym stopniu przyczyną m.in. rozpadu małżeństw był mobbing rodzinny związany z psychiczną przemocą, która częściowo była związana z tymi uwarunkowaniami. Wzrost przemocy psychicznej może być świadectwem trudności odnalezienia się mężczyzn we współczesnych rolach, jak i w nowych modelach rodziny, w których preferowane jest partnerstwo.

Grupą ryzyka zagrożone są kobiety, które żyjąc w tradycyjnym modelu rodziny, uzyskują wyższą pozycję społeczno-zawodową, niż ich mężowie. W reakcjach na awans zawodowy żony we wspomnianych badaniach pilotażowych pojawiły się przykładowo następujące stwierdzenia respondentów:

„Żal”

„Przepychałem się łokciami nie jest tak, jak partnerka chce”

„Czasem są problemy, podkreśla, że jego praca jest ważna...”

„Mój partner ukrywa emocje dotyczące mego awansu w firmie”

„Partner pozytywnie odbiera mój rozwój zawodowy, ale obowiązków domowych nie chce dzielić”¹⁸.

W wyniku rosnących w rodzinie, m.in. na tym tle frustracji, może dojść pomiędzy małżonkami do praktyk mobbingowych, wpięrow „metodą wbijania szpilek“ partnerowi, okazywania nie tylko swego niezadowolenia, ale i manifestowania również innych zachowań wskazujących na brak postaw szacunku wobec partnera (faza frustracji i możliwość wystąpienia działań mobbingowych). Problem polega na tym, że w tradycyjnych modelach i wzorcach męskości, mężczyzna nie powinien okazywać słabości, rzadko więc dochodziło do sytuacji takich, w których powody frustracji są jasno artykułowane, a przez to i napięcia powstające w rodzinie na tym tle -rozładowywane. Również mężczyzna, który wychowany był w tradycyjnych wzorcach ról odgrywanych w rodzinie, nie mogąc już wypełnić swej kulturowo przypisanej roli (zwłaszcza gdy kobieta staje się głównym żywicielem rodziny), może traktować partnerkę jako tą, która zagraża jego pozycji w rodzinie.

W takich sytuacjach również dużą rolę mogą odgrywać osoby trzecie, mogące świadomie bądź nie podsycać konflikty istniejące pomiędzy małżonkami. Dodatkowo

---

¹⁸ Badania pilotażowe przeprowadzone z mieszkańcami pow. Grodzisk Mazowiecki w 2010 roku przez Zakład Antropologii, Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora.

współwystępuje z tym zjawiskiem piętno *złej matki*, zwłaszcza wówczas gdy kobiety zbyt dużo czasu spędzają w pracy. Nie mniej bolesnym dla mężczyzn jest piętno „złego ojca”, a już zwłaszcza *nieudacznika*..

Istnieją również inne uwarunkowania mogące przyczynić się do zjawiska występowania przemocy w rodzinie, ale i skutkujące rozwodem. W relacjach rozmówczyń do takich czynników należała chorobliwa zazdrość partnera/męża; zdrady, ale i przemoc nasilająca się z jeszcze innych względów.

Poważnym problemem wywołującym zróżnicowane formy agresji są uzależnienia alkoholowe. Opisy losów m.in. kobiet żyjących w takich związkach obrazują wpisy ofiar spotykane na forach internetowych, jak np.:

„Małżonek po alkoholu jest agresywny – wymyśla mi, szantażuje, zastrasza, bije (gryzie, szarpie, itp.), robi awantury, również osobom trzecim, często z powodu niczym nieumotywowanej zazdrości. Co rusz dochodzi między nami do rękoczynów (kilka razy interweniowała policja)”¹⁹.

W takich przypadkach istotne jest zobowiązanie sprawców przemocy do leczenia z uzależnień, ale i uczestnictwa w warsztatach edukacyjno-korekcyjnych. By móc takie działania wprowadzić konieczne są zmiany w polskim prawodawstwie, jak i w przyszłości przygotowanie programów edukacyjno- korekcyjnych dla sprawców przemocy.

Wiemy w jak dużej skali praktykom mobbingowym i przemocy m.in. psychicznej ulegają w rodzinie mężczyźni. Ta forma przemocy jak można sądzić na podstawie statystyk policyjnych jest najrzadziej przez mężczyzn zgłaszana. Może to korespondować z tradycyjnymi wzorcami męskości, wedle których mężczyzna nie powinien okazywać słabości, a już zwłaszcza w sferze publicznej, co utrudnia wykrywalność i możliwość oszacowania faktycznej skali tego zjawiska. Alarmują również o tym zjawisku takie fundacje, jak np. Masculinum:

„Problem jest i jeśli do nas zgłaszają się takie osoby, to najczęściej mówią one o poniżaniu, wyganianiu z domu (groźby, szantaże), o finansowej presji, wyśmiewaniu, wykluczaniu z roli ojca czy z obszaru seksualności [...] mężczyźni częściej po cichu skarżą się na psychiczną

---

¹⁹ Anonimowy wpis Ewa L, lat 21, na formu Pomocy SYCHAR, wątek pt.: Kryzys małżeński - rozwód czy ratowanie małżeństwa?
<http://www.kryzys.org/archiwum2008/printview.php?t=2590&start=0&sid=7bd2102960f6d5ea65887dd5cca6df30>

przemoc”²⁰. Na potrzebę dalszych prac badawczych przeprowadzonych również pod tym kątem wskazują wyniki badań CEBOS z których wynika, że „co dziewiąta kobieta (11%) i co dziesiąty mężczyzna (10%) żyjący w stałych związkach doświadczali przemocy fizycznej ze strony swoich partnerów, a co piąty mężczyzna (20%) i co szósta kobieta (16%) byli przez nich psychicznie dręczeni. Uwzględniając obie formy przemocy można stwierdzić, że równie często doświadczali ich kobiety (21%), jak i mężczyźni (22%) (2012 r.)²¹.

Kolejnym problemem jest odmawianie mężczyznom uczestnictwa w ojcostwie. Wciąż jeszcze niejednokrotnie ich wpływ na wychowanie potomstwa może być ograniczany przez kobiety, a ich rola w tradycyjnych rodzinach może być sprowadzana do zapewnienia rodzinie poczucia stabilizacji finansowej (zjawisko m.in. *wykluczania z ojcostwa*, które jest spotykane zwłaszcza po rozwodzie). Również te społeczno-kulturowe uwarunkowania wymagają podjęcia dalszych badań przede wszystkim jakościowych pozwalających głębiej poznać skalę powstającej na tym tle przemocy - z podziałem na płeć, obejmując także badania byłych współmałżonków po ich rozwodzie.

Powracając do raportu CEBOS z 2012 wynika z niego również, że: „Ponad cztery piąte badanych (84 proc.) całkowicie potępia przemoc wobec kobiet. Co dziewiąty (11 proc.) uważa natomiast, że czasami zdarzają się sytuacje usprawiedliwiające użycie siły wobec partnerki. Jednak kiedy ofiarą jest mąż bądź partner, już tylko połowa ankietowanych (56 proc.) bezwzględnie potępia zachowanie partnerki²².

5.10. Zjawisko przemocy spotykane wśród dzieci.

Nie jest sloganem stwierdzenie, że przemoc rodzi przemoc. Zaburzone relacje więzi dziecka z opiekunami, które akcentował Bowley, zwłaszcza zaś te budowane na poczuciu braku bezpieczeństwa mają często poważne skutki społeczne, zarówno bliższe dla ofiary, jak i dalsze dla społeczeństwa.

Zaburzone wzorce relacji mogą uaktywniać się w dorosłym życiu dzieci wywodzących się z rodzin dysfunkcyjnych, mogąc być powielane w kolejnych generacjach. Na tym tle projekt „Kopiuj – Wklej. Pokaż mi ten lepszy świat” wyjątkowo trafnie nakreśla te zagrożenia. Trzeba też zaznaczyć, że wszystkie formy przemocy nie tylko wymierzone

²⁰ M. Gąsior, 2012, Jak nekają nas kobiety. 20 % mężczyzn pada ofiarą przemocy psychicznej-
<http://natemat.pl/76931,jak-nekaja-nas-kobiety-20-proc-mezczyzn-pada-ofiara-przemocy-psychicznej>

²¹ Przemoc i konflikty w domu CEBOS -www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_082_12.PDF

²² Przemoc i konflikty w domu CEBOS -www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_082_12.PDF

w ludzi, ale i w zwierzęta a obserwowane przez dzieci od najmłodszych lat mogą wpływać na ich agresywne postawy, negatywne wzorce zachowań, ale i na jakość relacji budowanych w dalszym życiu.

Na podstawie podjętej analizy zagrożeń istniejących w powiecie pruszkowskim można stwierdzić, że zjawisko występowania przemocy domowej wciąż jest aktualnym problemem. Przemoc występuje również w placówkach oświaty, co jest poważnym symptomem problemów społecznych. Zdecydowanie istnieje konieczność zwiększenia edukacji dzieci i młodzieży na temat zjawiska przemocy a przede wszystkim dążąc do rozwiązania przyczyn i skutków występowania przemocy wśród grupy rówieśniczej.

Wielu rozmówców podkreślało, że najczęściej przemoc spotykana jest w szkołach wśród rówieśników. Jedna z nauczycielek stwierdziła, że spotyka się z przemocą wielokrotnie: „w pracy na każdym kroku spotykałam się z przemocą rówieśniczą, z przemocą rodziców względem dzieci”.

Wyniki ankiet przeprowadzonych z pracownikami placówek oświaty podsumowała Joanna Kaczanowska następująco:

„Badania pokazują, że wzrasta poziom świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy. Placówki oświatowe posiadają ogólną wiedzę z zakresu przeciwdziałania przemocy

– potrafią zdefiniować i wymienić podstawowe czynniki występujące przy zjawisku przemocy. Znają przyczyny i mechanizmy działania tego zjawiska. Nie lekceważą przypadków przemocy na terenie szkoły oraz znają procedury postępowania w razie pojawienia się takiej sytuacji. W celu rozwiązania problemu przemocy wśród uczniów grono pedagogiczne rozmawia z uczniami o przemocy i jej skutkach, podjęta zostaje interwencja psychologiczna, wprowadzenie zostają zajęcia edukacyjne dotyczące zjawiska przemocy, jak również podjęta jest regularna praca zespołu interwencji profilaktycznej oraz rozmowy z rodzicami. Takie działania podejmowane są niezwłocznie po otrzymaniu sygnału, że istnieje podejrzenie zjawiska przemocy. Działania te zawsze są zgodne z obowiązującymi w szkole procedurami. Zazwyczaj są inicjowane na prośbę ucznia, nauczyciela. Uczniowie będący świadkami przemocy zgłaszają takie sytuacje osobie dorosłej, czasami przyglądają się biernie. Ofiary przemocy zawsze uzyskiwały kompleksową pomoc.

Działania podejmowane były długofalowo i przyniosły oczekiwane rezultaty w postaci zaprzestania przemocy.

Z analizy ankiet wynika, że w placówkach oświatowych występuje zjawisko przemocy. W większości sprawcami tego zjawiska są chłopcy. Z przeprowadzonych badań można też wnioskować, że istnieje duży związek przemocy z dysfunkcją rodziny. Przemoc w środowisku szkolnym może też być powodowana przez ucznia z zamożnej rodziny w podobnym stopniu jak z rodziny niepełnej.

Jak wynika z otrzymanych danych z badań, najczęstszymi przyczynami występowania zjawiska przemocy w środowisku szkolnym jest nieprzestrzeganie norm przez uczniów i nauczycieli oraz rodziców, brak reakcji na zachowania agresywne, długoterminowe konflikty między uczniami, brak zorganizowania czasu pozalekcyjnego dla uczniów, cechy osobowości dziecka (niskie poczucie własnej wartości, niedojrzałość emocjonalna, dysfunkcje rozwojowe, zaburzenia psychiczne, zazdrość, brak autorefleksji, brak empatii), trudne sytuacje rodzinne, złe wzorce wychowawcze przenoszone z domu (agresja i przemoc w rodzinie, zaniedbanie, brak ciepła, zaangażowania, ...), nieodpowiednie środowisko rówieśnicze, brak konstruktywnego radzenia sobie z emocjami, brak edukacji dotyczącej przestrzegania granic, nietolerancja wobec „innych” (dzieci chorych, z problemami rozwojowymi).

Z analizy ankiet wynika również, że ofiarami przemocy najczęściej są dzieci słabsze psychicznie, z określoną niepełnosprawnością, o dobrych osiągnięciach edukacyjnych. Natomiast sprawcami przemocy zazwyczaj są uczniowie z niską empatią, ze słabo rozwiniętym systemem moralnym, z nieadekwatnym poczuciem własnej wartości, nie radzący sobie z emocjami, z brakiem autorefleksji. Uczniowie z cechami przywódczymi o niskiej tolerancji na inność.

Do zjawiska przemocy najczęściej dochodzi na szkolnym korytarzu.

Wyniki ankiet pokazują również, że w placówkach oświatowych działają programy anty-przemocowe, i są one realizowane co kilka miesięcy lub w zależności od potrzeb. Treścią takich programów jest właściwa komunikacja, skuteczne rozwiązywanie problemów, rozwijanie postaw tolerancji i szacunku, wzmacnianie adekwatnego poczucia własnej wartości, radzenie sobie z emocjami. Innymi formami przeciwdziałania przemocy w

placówkach są: Trening Zastępowania Agresji, uświadamianie na godzinach wychowawczych, społeczne akcje w życiu szkoły, warsztaty dla młodzieży, wzbogacone zajęcia pozalekcyjne, angażowanie uczniów w życie szkoły, wdrażanie programów profilaktycznych, zajęcia socjoterapeutyczne, konsultacje dla rodziców, pomoc psychologiczna i pedagogiczna. W ramach profilaktyki zapraszani są również specjaliści spoza środowiska szkoły, którzy podejmują działania w placówkach na rzecz przeciwdziałania przemocy. Są to takie instytucje jak: Policja, Ośrodek Pomocy Społecznej, Fundacja Dzieci Niczyje, Przedstawiciele Fundacji związanych z bezpiecznym korzystaniem z Internetu, Przedstawiciele Fundacji z dziedziny profilaktyki uzależnień, Poradnia Psychologiczno-pedagogiczna, Straż Miejska, Fundacja Polska jest Kobietą, Dialog - Centrum Edukacji i Profilaktyki, Ośrodek Interwencji Kryzysowej.

Na podstawie analizy badań można powiedzieć, że ośrodki oświatowe posiadają doświadczenie w zakresie pracy z uczniem doświadczającym przemocy oraz wdrażają programy anti-przemocowe w swoich placówkach w celu zwiększenia świadomości społecznej i zwiększenia efektywności pracy. Programy te zmniejszą poziom występowania zjawiska przemocy w placówkach oświatowych.

Pomimo tego, że wzrasta świadomość społeczna na temat zjawiska przemocy, z analizy ankiet można stwierdzić, że zjawisko przemocy nadal występuje. Aby jeszcze skuteczniej przeciwdziałać przemocy należy w równym stopniu edukować zarówno ofiary, jak i sprawców przemocy, obalać stereotypy związane z występowaniem zjawiska, zwiększyć dostępność do instytucji pomocowych. Należy większy nacisk położyć na wychowanie w szkołach, powinna być zwiększona liczba godzin wychowawczych. W mediach powinno się zaprzestać propagowania przemocy, a należałoby propagować wartości związane z rodziną, historią, kulturą, szacunkiem wobec innych.

Wszystkie ośrodki oświatowe stwierdziły, że edukacja powinna być wprowadzona od najmłodszych lat, stale niezależnie od wieku i grupy społecznej. Ponad połowa ośrodków oświatowych stwierdziła, że powinna ona mieć charakter profilaktyczny, czyli pojawiać się przed wystąpieniem zjawiska. Dzieci od najmłodszych lat winny być zapoznawane z problematyką przemocy. Należy zwiększyć zaangażowanie środków masowego przekazu tj. telewizji, Internetu w działania o charakterze profilaktycznym a nie jedynie informacyjnym. Edukacja społeczna powinna przebiegać kompleksowo. Musi być to edukacja systemowa płynąca z inicjatywy nie tylko środowisk lokalnych ale programów rządowych.

Musi docierać do każdego niezależnie od stopnia świadomości i wiedzy. Należy również objąć wsparciem rodziny i jednostki z grupy ryzyka występowania przemocy. Różne instytucje powinny współpracować ze sobą w celu objęcia opieką ofiar, sprawców i świadków przemocy”²³.

W świetle ogólnopolskich badań, jak i w corocznych statystykach opracowanych w sprawozdaniach Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, czy w opracowywanych diagnozach, jak np. przez Michała Lewoca należy stwierdzić, że wciąż grupą szczególnego ryzyka są dzieci i młodzież doświadczający stosunkowo często przemocy (nie tylko w środowisku rodzinnym, ale i w placówkach oświaty).

Wnioski z badań ogólnopolskich płynące z realizacji projektu *Moniki Miedzik* pt.: „Diagnoza zjawiska przemocy i możliwości uzyskania pomocy w sytuacji doświadczania przemocy w percepcji dzieci i młodzieży” są następujące: Ofiary przemocy wedle szacunków dzieci i młodzieży w środowisku ich rówieśników, wynoszą: 37%. To wciąż bardzo niepokojące wskaźniki wskazujące konieczność objęcia dzieci i młodzieży szczególną opieką, uwrażliwiającą je od najmłodszych lat na konsekwencje zjawiska przemocy.

Takie działania profilaktyczne mogą doprowadzić do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, w którym nadrzędną zasadą jest poszanowanie godności drugiego człowieka.

---

²³ W opracowaniu mgr Joanna Kaczanowska

6. ODDZIAŁYWANIA KOREKCYJNO-EDUKACYJNE WOBEC OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC W RODZINIE

6.1 GENEZA

Kompleksowe działania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie powinny dotyczyć zarówno organizacji pomocy osobom doświadczającym przemocy, działań profilaktycznych w tym zakresie, jak i wszelkich działań mających na celu zatrzymanie zachowań przemocowych u osób stosujących przemoc. Zjawisko przemocy domowej jest bardzo „demokratyczne” i dotyka osoby bez względu na wiek, wykształcenie, stan zdrowia czy też status społeczny. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie(Dz. U. z 2005 r. nr 180, poz. 1493, Dz. U. z 2015 r. poz. 1390), oprócz zdefiniowania pojęcia przemocy w rodzinie, nakłada na organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy oraz zadania w zakresie oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc.

Programy oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych to integralny element kompleksowych działań w zakresie przeciwdziałania przemocy. Większość podmiotów, które zobowiązane są do pracy na rzecz osób uwikłanych w przemoc najczęściej ogranicza się do niesienia pomocy osobom jej doświadczającym lub też świadkom. Jednakże realizowane zgodnie z ustawą programy korekcyjno – edukacyjne są coraz powszechniejszą metodą pracy z osobą stosującą przemoc czego skutkiem jest rosnąca liczba osób kierowanych i motywowanych do udziału w tych programach. Niezbędna jest zatem ewaluacja tych programów oraz stałe ich dostosowywanie do potrzeb osób, które dopuszczają się czynów prawnie uznawanych za przemoc.

Podjęcie pracy na rzecz osób stosujących przemoc jest niewątpliwie trudnym oraz wymagającym zadaniem. Osoby podejmujące się niesienia pomocy wykazały się winny nie tylko wiedzą i umiejętnościami ale także osobistymi predyspozycjami oraz osobistą gotowością do takiego działania. Społeczeństwo z reguły jest gotowe potępiać osoby stosujące przemoc a naganność ich postępowania skłania raczej do karania a nie rozważania dlaczego oraz w jakim celu to robią i w jaki sposób można pomóc im w nabyciu umiejętności radzenia sobie z emocjami. Jak konstruktywnie rozwiązywać konflikty.

Program korekcyjno – edukacyjny to forma oddziaływania na osoby stosujące przemoc w celu wydobycia ich predyspozycji do samokontroli, kształtowania w nich postawy partnerstwa jak też poszanowania drugiego człowieka. Program korekcyjno – edukacyjny ma charakter zarówno edukacyjny jak i korekcyjny. W części edukacyjnej skoncentrowany jest na przekazaniu szeroko pojętej wiedzy na temat zjawiska przemocy, natomiast część korekcyjna ukierunkowana jest na zdobycie umiejętności niestosowania przemocy, trening umiejętności społecznych i asertywności oraz nauką konstruktywnego rozwiązywania sporów i korzystania ze wsparcia społecznego.

Reasumując można stwierdzić, by skutecznie zapobiegać oraz zwalczać przemoc domową wraz z jej skutkami należy osoby, które tę przemoc stosują edukować, a przemocowe zachowania poddawać korekcie mającej na celu zdobycie takich umiejętności by tej przemocy nie stosowały.

6.2 ZAŁOŻENIA PROGRAMU KOREKCYJNO – EDUKACYJNEGO

Ogólnym założeniem programu jest eliminacja zachowań przemocowych u osób stosujących przemoc, poznanie alternatywnych dla przemocy zachowań, a także zatrzymanie przemocy. Oddziaływanie w postaci programów korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc powinny być uzupełniane:

- działaniami interwencyjnymi ,
- działaniami profilaktycznymi mającymi na celu zapobieganie wszelkim formom przemocy,
- uzyskaniem bezpieczeństwa osoby doznającej przemocy w rodzinie by realizowane programy przyczyniły się do konstruktywnych zmian u sprawcy przemocy,
- zmian w zachowaniu i przekonaniach dotyczących funkcjonowania rodziny oraz odpowiedzialności za własne czyny,
- treści edukacyjne, które mają na celu dostarczać informacje dotyczące dynamiki, etiologii i procesu powstawania wzorców zachowań z użyciem przemocy,
- metody pracy nad zmianami behawioralno – poznawczymi stwarzającymi możliwość zmiany dotychczasowego sposobu zarówno myślenia, jak i zachowań w relacji z bliskimi

osobami z jednoczesnym uwzględnieniem poszanowania oraz życzliwości wobec tych osób,

- rozpoznawaniu oraz zmianą systemu przekonań, jak i osobistych postaw, gdyż program powinien stanowić okazję obserwacji oraz refleksji dotyczących osobistego systemu postanowień, które wzmacniają stosownie przez nich przemocy,
- promowanie alternatywnych do przemocowych wartości i postaw.

Realizacja programu korekcyjno – edukacyjnego, winna stanowić elementarną część systemu na rzecz przeciwdziałania przemocy a istotą jest stworzenie na danym terenie prężnej współpracy zarówno ludzi, jak i środowisk zawodowych zajmujących się problemem przemocy w rodzinie. Będą to w szczególności członkowie stanowiący zespół interdyscyplinarny czy też członkowie grup roboczych, jak i osoby aktywnie działające w obszarze przeciwdziałania przemocy w innych strukturach.

6.3 CELE I REZULTATY ODDZIAŁYWAŃ KOREKCYJNO – EDUKACYJNYCH

Podstawowym celem działań programowych jest pomoc osobom stosującym przemoc w rodzinie w zaprzestaniu stosowania tej przemocy poprzez edukację:

- zmniejszającą skalę zjawiska przemocy oraz zmniejszenie częstotliwości jej występowania,
- zwiększającą skuteczność działań interwencyjnych oraz korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie,
- uświadamianie osobie stosującej przemoc czym ona jest,
- rozpoznawanie i zmiana zachowań typu przemocowego na rzecz partnerstwa,
- rozpoznanie poprzez osoby stosujące przemoc sygnałów ostrzegawczych zapowiadających zachowanie przemocowe,
- opracowanie własnego planu „bezpieczeństwa” zapobiegającemu bez użycia przemocy sytuacjom konfliktowym,
- naukę umiejętności układania stosunków w rodzinie jak i uczenie się korzystania z pomocy innych,

- kształtowania umiejętności wychowawczych w relacji z dzieckiem bez użycia przemocy,
- uzyskanie informacji o możliwości korzystania z działań pomocowych, interwencyjnych, prawnych, psychologicznych itp.,
- trening umiejętności społecznych,
- realizację własnych potrzeb w taki sposób by nie krzywdzić innych.

Główny cel jest przede wszystkim ukierunkowany na rozpoznanie oraz zmianę postaw i zachowań przez osoby, które przemoc stosują.

7. CELE PROGRAMU

7.1. Analiza SWOT przeciwdziałania przemocy w rodzinie w powiecie pruszkowskim

Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie i jej przeciwdziałania w Powiecie Pruszkowskim jest kolejnym etapem działań zmierzających do kontynuacji Powiatowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochronie Ofiar Przemocy. Jego celem jest opis zjawiska przemocy w rodzinie oraz działania instytucji zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w Powiecie Pruszkowskim. W tym celu zaprojektowano i przeprowadzono badanie społeczne, w którym wykorzystano takie techniki badawcze, jak:

1. Grupy fokusowe (FGI- Focus Group Interview)

Celem **grup fokusowych** było zebranie wniosków, opinii od uczestników podzielonych na grupy ze względu na specyfikę doświadczeń zawodowych związanych z zjawiskiem przemocy w rodzinie:

- grupa POLICJA (1 osób),
- grupa POMOC SPOŁECZNA (6 osób),
- grupa OŚWIATA (11 osób),
- Ochrona Zdrowia (3 osoby).

Na 21 uczestników grup fokusowych zdecydowana większość posiada wieloletnie doświadczenie w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Przewagę wśród uczestników badania stanowiły kobiety (18- oświata, pomoc społeczna i służba zdrowia). Grupę 3 osób reprezentowali mężczyźni (Policja, Służba Zdrowia).

Uczestnicy grup fokusowych wielokrotnie podkreślali, że skuteczna pomoc osobom doznającym przemocy powinna opierać się na trzech etapach:

- **Przygotowanie osoby doznającej przemocy do interwencji** – wszystkie działania specjalistów, które przygotowują osobę do interwencji, tj.:

- informacja prawna, psychologiczna na temat zjawiska przemocy skierowana do osoby,

- poinformowanie osoby o konieczności podjęcia określonych działań,

- motywowanie osoby do podjęcia interwencji.

- **Przeprowadzenie interwencji** – poinformowanie odpowiednich organów państwowych o zjawisku przemoc. Zabezpieczenie bezpieczeństwa osobie doznającej przemocy. Składają się na nią m.in.: poinformowanie prokuratury i policji o popełnieniu przestępstwa, uruchomienie procedury Niebieskiej Karty, odizolowanie osoby stosującej przemoc od osoby jej doznającej, umieszczenie osoby pokrzywdzonej w bezpiecznym miejscu (pokój schronienia w ZOW lub w przypadku poważnych obrażeń w szpitalu). W szybkiej i skutecznej pomocy na pewno ważny jest też sprawny przepływ informacji pomiędzy poszczególnymi służbami zaangażowanymi w problem.

- **Udzielenie pomocy psychologicznej** – warunkiem do przystąpienia do tego etapu jest zapewnienie bezpieczeństwa osobie doznającej przemocy i jej zatrzymanie. Udzielenie pomocy psychologicznej powinno obejmować interwencję kryzysową i długotrwałą pomoc terapeutyczną. **Interwencja kryzysowa** polega na tym, by w krótkim czasie z wykorzystaniem określonych umiejętności i strategii pomóc osobie przeżywającej kryzys w uporaniu się ze wzburzeniem emocjonalnym wywołanym sytuacją czy zdarzeniem. Jest ona aktywnym, dyrektywnym i krótkotrwałym oddziaływaniem, następuje po ujawnieniu kryzysu. Obejmuje wiele technik- od zapewnienia bezpośredniego kontaktu i wsparcia po załatwienie intensywnego leczenia lub terapii. Celem interwencji kryzysowej jest:

- ✓ odzyskanie równowagi i zdolności samodzielnego radzenia sobie w danej sytuacji,

- ✓ odzyskanie równowagi psychicznej i złagodzenie objawów reakcji kryzysowej,
- ✓ profesjonalna pomoc, która ogranicza bezpośrednie skutki kryzysu i zapobiega skutkom odległym (stan chroniczny, kryzysu).
  - **Długotrwała pomoc terapeutyczna** – to działania psychologiczne, które mają zmniejszyć poziom psychopatologii związanej z doznałą krzywdą. Do najczęstszych zaburzeń psychicznych spowodowanych przez przemoc w rodzinie należą:
    - zaburzenia lękowe (zaburzenie lęku uogólnionego, zaburzenia psychosomatyczne, zaburzenia adaptacyjne),
    - zaburzenia afektywne (depresja),
    - zespół stresu pourazowego (PTSD).

Jeżeli osoba doznająca przemocy zmaga się z problemami psychicznymi jest konieczna długofalowa pomoc terapeutyczna.

Analiza SWOT przeciwdziałania Przemocy w rodzinie w Powiecie Pruskowskim

Mocne i słabe strony praktyk przeciwdziałania przemocy przedstawiono w poniższej tabeli.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
---------------------	---------------------

- funkcjonowanie ZOW w Piastowie i Domu Samotnej Matki w Brwinowie
- funkcjonowanie Punktów Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
- możliwość bezpłatnego skorzystania z poradnictwa prawnego, psychologicznego, specjalistycznego
- zorganizowany i realnie działający zespół pracujący nad wdrażaniem strategii powiatowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie
- kompetentne kadry, wykształcone i z dużym zaangażowaniem
- różnorodność specjalistycznych placówek pomocowych przeciwdziałających przemocy w rodzinie
- organizowanie specjalistycznych szkoleń, spotkań i konferencji
- zaangażowanie w pracę z osobą doświadczającą przemocy przez różne służby
- dobre przygotowanie merytoryczne pracowników służb pomocowych (wyszkolona kadra specjalistów)
- działające programy profilaktyczne
- zmniejszenie poziomu przestępczości

- zwiększenie świadomości i edukacji społeczeństwa na temat przemocy
- reagowanie społeczeństwa i powiadamianie odpowiednich instytucji
- funkcjonowanie procedury Niebieskiej Karty
- funkcjonowanie w każdej gminie Zespołów Interdyscyplinarnych
- zwiększona liczba godzin pracy lekarza psychiatry w ZOW
- Funkcjonowanie Zespołu Ośrodków Wsparcia (OIK i SOW) w Piastowie (szeroka specjalistyczna pomoc: psychologiczna, prawna, pedagogiczna, socjalna, terapeutyczna, psychiatryczna, miejsca schronienia dla osób doznających przemocy)
- wspólne konstruowanie programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie i ochrony ofiar przemocy
- programy profilaktyczne, dla osób zagrożonych przemocą
- szybkie działania OPS w pomocy osobom doznającym przemocy
- dobra współpraca z Oświatą

- brak występowania w GOPS, MOPS działów zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie
- mały odzew na proponowane szkolenia czy konferencje
- brak zaangażowania we wspólne inicjatywy niektórych placówek
- presja czasu, zbyt mało pracowników
- brak wiedzy o naszych własnych, powiatowych zasobach (nie zawsze jedni profesjonalści wiedzą o pracy innych, o tym, że mogą współpracować i pomagać sobie w różnych dziedzinach)
- minimalne wsparcie członków grup roboczych-brak superwizji
- częsta absencja członków grup roboczych na spotkaniach
- obojętność na krzywdę ze strony sąsiadów, strach przed zemstą
- zbytne obostrzenie przepisów dot. ochrony danych osobowych
- braki w zatrudnieniu specjalistów (psychologów, terapeutów) w MOPS-ach
- słaba współpraca kuratora z rodzinami, w których są dzieci, a istnieje przemoc
- słaba współpraca asystenta rodziny z rodziną
- brak szybkiego dostępu do psychologa, terapeuty, psychologa dziecięcego
- brak udzielenia schronienia (poszukiwania miejsca)
- brak materiałów, ulotek informujących o stosowaniu przemocy
- brak gotowości do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc
- opór osób doświadczających przemocy do przyjęcia przemocy, szybkie wycofywanie się, wiara, że sprawca szybko się zmieni i będzie dobrze. To staje się powodem nie wzywania odpowiednich służb
- nieskuteczne prawo
- małe zaangażowanie służby zdrowia i prokuratury
- niepełne wykorzystanie potencjału i dorobku oik
- słaba współpraca z sądem, policją
- brak współpracy pomiędzy jednostkami, głównie pcp, ochrona zdrowia, kuratorami i

<ul style="list-style-type: none"> - działania interdyscyplinarne - szeroka oferta dla osób uzależnionych od alkoholu - szeroka oferta dla osób doświadczających przemocy i stosujących przemoc - znajomość środowiska, dobre rozeznanie - szybki przepływ informacji na linii policja-szkoła-instytucje wspierające - możliwość izolacji matki/ojca z dziećmi w ośrodku, gotowość i otwartość współpracy z ośrodkiem wsparcia w Piastowie - działalność świetlic środowiskowych - dobrze przeprowadzona diagnoza środowiska - akcje informacyjne, teledyski, kampanie społeczne - cykliczność i różnorodność konferencji, szkoleń organizowanych przez ZOW, w tym szkolenia VenDo - funkcjonowanie Stowarzyszeń: „Możesz”, „Dzieci Mazowsza” 	<p>szkołą</p> <ul style="list-style-type: none"> -długi okres oczekiwania na decyzję sądu (wniesienie aktu oskarżenia przeciwko osobie stosującej przemoc) - brak otwartości kuratorów na współpracę z placówkami oświatowymi - brak możliwości pozyskania środków finansowych na zapraszanie specjalistów - mało efektywne działania pcpr - brak szkoleń dotyczących pomocy prawnej - brak szkoleń rad pedagogicznych - brak środków finansowych na organizowanie warsztatów dla uczniów - problem z prywatnymi przychodniami, które oddelegowują osobę mało rozezną w temacie przemocy - brak współpracy w grupach roboczych przy Zespołach Interdyscyplinarnych - brak mieszkań chronionych, socjalnych - brak miejsca odosobnienia dla osób stosujących przemoc - nie ma mediatora w każdej instytucji, bo gro spraw nie dotyczy przemocy lecz konfliktu np. między małżonkami, partnerami.
--	---

--	--

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - kampanie dotyczące przeciwdziałania przemocy w rodzinie - powstanie działu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w GOPS, MOPS - zdecydowanie więcej pracy interdyscyplinarnej, działań podejmowanych wspólnie przez instytucje - konieczność poznania się nawzajem, zbudowanie bazy wiedzy na temat placówek świadczących pomoc w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie - łatwe i szybkie zgłoszenie do odpowiednich służb - monitorowanie środowisk przemocowych - cykliczne spotkania, np. 2 razy w roku prokurator, sąd, policja, poradnia leczenia uzależnień, zow - natychmiastowa reakcja na przemoc - wymiana informacji, dobrych praktyk, informowanie o trudnościach - zwiększenie nakładów finansowych na organizacje, instytucje zajmujące się problemem przemocy - spotkania edukacyjne dla osób starszych, które są zależne od innych członków rodziny, zmniejszenie procedur dla lekarzy rodzinnych tak, aby zgłaszali problem przemocy wobec w/w osób - dawanie tzw. Świadectw w kościołach, klubach, uniwersytetach III wieku - pogadanki dla rodziców organizowane podczas zebrań szkolnych - uświadamianie mieszkańców poprzez prelekcje, zebrania, media - wzmocnienie kadry pracowników MOPS 	<ul style="list-style-type: none"> - ukrywanie przez członków rodziny problemu przemocy - niechęć osób przeciwdziałających przemocy do podnoszenia swoich kwalifikacji - opieszałość instytucji w reagowaniu na przemoc zgłoszoną np. przez szkoły - brak wiedzy społecznej, nt. sposobu rozpoznawania przemocy również akceptacja społeczna zachowania przemocowe - brak szybkiej reakcji w razie sytuacji kryzysowej w rodzinie z przemocą, co powoduje bezkarność wśród osób stosujących przemoc - niechęć uczestniczenia osób z problemem stosowania przemocy w programach korekcyjno-edukacyjnych - nieznanostwo swoich praw przez osoby doznające przemocy i oczekiwanie, że wszystkie sprawy zostaną załatwione przez instytucje - brak spójnego działania wszystkich instytucji działających na rzecz osób doznających przemocy i stosujących przemoc - brak wystarczających umiejętności motywowania rodzin do korzystania z systemu pomocy osobom z problemem przemocy - słaba skuteczność leczenia osób uzależnionych, coraz niższy wiek inicjacji - trudna praca z osobami współuzależnionymi - podział kompetencji pomiędzy instytucjami przeciwdziałającymi przemocy - ignorowanie symptomów przemocy - niska skuteczność Niebieskiej Karty - brak zdecydowanych działań ze strony

przez zatrudnienie większej ilości asystentów rodzinnych, psychologów

-zamieszczanie ulotek w placówkach służby zdrowia, kościołach, szkołach nt. jak radzić sobie z przemocą

- superwizja dla specjalistów

- poradnictwo dla dzieci i dorosłych

- mieszkania socjalne dla kobiet opuszczających miejsce schronienia w zow

- pobyt w hostelu około 1 rok, by osoba mogła osiągnąć trwałą zmianę w relacji z osobą stosującą przemoc

- udział przedstawiciela oik w pracach Zespołu interdyscyplinarnego w gminach

- stworzenie procedur ułatwiających współpracę w prowadzeniu Niebieskiej Karty (obowiązkowe uczestnictwo, bez psychologii)

- wyjazdy studyjne, wymiana dobrych praktyk (ogólnokrajowych, zagranicznych)

- lepsza koordynacja ośrodek wsparcia-mops-policja-prokuratura

- inicjatywa powstania młodzieżowej rady Pruszkowa

- monitorowanie i nakłanianie do leczenia osób z problemem alkoholowym przejawiających zachowania agresywne

- powstanie akademii rodziców, szkoły rodziców

- brak mediatorów szkolnych

- lepsza koordynacja działań zow, pcpr,mops

- wsparcie dla kadr, które będzie przeciwdziałać syndromowi wypalenia zawodowego

-rozwój działalności oik i zow w Piastowie-zapewnienie finansowania na poziomie zaspokojenia potrzeb placówki i realizacji programu przeciwdziałania przemocy w

organów ścigania, Policji, Prokuratury polegające na umarzaniu spraw, odmowie wszczęcia dochodzenia

- bierność świadków przemocy

- brak ochrony świadków przemocy, którzy powiadamiają odpowiednie organy ścigania

<p>rodzynie</p> <ul style="list-style-type: none"> - stałe rozszerzanie działalności oik na gminy-dyżury specjalistów w gminach 	
--	--

7.2. Wnioski i rekomendacje

Uczestnicy grup fokusowych sformułowali następujące **postulaty** dotyczące przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Powiecie Pruszkowskim:

- pełen zakres usług z opracowanym systemem współpracy;
- superwizja dla wszystkich specjalistów zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy;
- opracowanie jasnego programu z podziałem kompetencji;
- debaty społeczne na temat zjawiska przemocy w rodzinie;
- współpraca ze środowiskiem naukowym;
- szeroka edukacja społeczeństwa na temat przemocy przy udziale mediów;
- zwiększenie środków finansowych na działania związane z przeciwdziałaniem przemocy;
- zwiększenie nakładów finansowych na podniesienie świadomości dotyczącej uzależnień i współuzależnień;
- zorganizowanie telefonu zaufania;
- programy promujące prawidłowe metody wychowawcze, ale też prezentujące prawidłowe postawy rodzicielskie i relacje w rodzinie;
- dostęp do tłumaczy dla obcokrajowców;
- zorganizowanie zajęć relaksacyjnych dla pracowników zajmujących się zjawiskiem przemocy;
- powstanie na terenie powiatu mieszkań chronionych i socjalnych;
- profilaktyka poprzez opracowanie i dystrybucję broszur, ulotek;

- utworzenie izby wytrzeźwień z punktem informacyjnym o uzależnieniach i możliwościach pomocy;
- stworzenie bazy kontaktów pracowników instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie;
- sporządzenie informacji dla instytucji o tym, jakiego rodzaju wsparcia można oczekiwać od pozostałych instytucji;
- obowiązkowe uczestnictwo przedstawiciela szkoły w rozprawach Sądu Rodzinnego, który wnioskuje o wgląd w sytuację wychowawczą rodziny;
- informowanie wnioskodawcy np. szkoły o rozstrzygnięciach w sprawie, która została wniesiona przez szkołę;
- kurator monitorujący, współpracujący cyklicznie nie tylko w sytuacji przemocy, ale także w dalszych działaniach;
- jeszcze większe rozpropagowanie działalności ośrodka wsparcia poprzez plakaty w szkołach, przedszkolach oraz w telewizji kablowej;
- zwiększenie szkoleń dla sędziów, prokuratorów;
- stworzenie bazy pomocowej dla osób stosujących przemoc;
- angażowanie wszystkich służb w poszczególne działania zmierzające do przeciwdziałania przemocy;
- angażowanie władz i osób decyzyjnych w przeciwdziałanie zjawisku przemocy;
- czytelna koordynacja działania osób, podmiotów działających w zakresie przeciwdziałania przemocy;
- wprowadzenie interwencyjnych zespołów do spraw przeciwdziałania przemocy w rodzinie mających na celu pomoc psychologiczną, prawną, psychiatryczną osobom doznającym przemocy.

Podstawą dla wszystkich uczestników grup fokusowych jest kontynuowanie współpracy z gminnymi i powiatowymi instytucjami na trzech poziomach: (1) formalnym (przepisy, porozumienia), (2) proceduralnym (wspólne procedury, interwencje) i (3)

praktycznym (m.in. szybki i dobry przepływ informacji). Gwarantem dobrej współpracy i realizacji wielu wspólnych przedsięwzięć miałyby być zapisy w Powiatowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, na które w razie potrzeby można by się powołać.

Uczestnicy grup fokusowych zwrócili uwagę na systemową pracę z rodziną, np. programy osłonowe dla osób doświadczających przemocy, programy korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc.

Uczestnicy grup fokusowych zwrócili także uwagę na **potrzeby szkoleniowe**, które byłyby bardzo pomocne w pracy z rodziną uwikłaną w przemoc, mogłyby poszerzyć wiedzę oraz warsztat pracy. Jednak w ocenie uczestników najlepiej gdyby były to szkolenia przeprowadzone w systemie warsztatowym dla praktyków już posiadających sporą wiedzę teoretyczną

Szkolenia na temat:

- uwrażliwianie na przemoc;
- mechanizmy zachowania osób doświadczających przemocy (np. dla policjantów);
- przełamywanie stereotypów, mitów, budowanie motywacji osoby doświadczającej przemocy do zmian;
- szkolenia motywacyjne np. jak motywować osoby uwikłane w przemoc do podjęcia pracy.

Ważną kwestią jest też specjalistyczne szkolenie w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie SPPwR (Studium Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie) nie jest ono bezpłatne, a brak środków finansowych powoduje, że wielu pracowników nie może z niego skorzystać.

Biorąc pod uwagę inspiracje uczestników grup fokusowych można sformułować następujące **rekomendacje**:

1. System przeciwdziałania przemocy powinien składać się z:

- ✓ powiatowego zespołu interdyscyplinarnego ds. realizacji powiatowego programu (koordynującego działania poszczególnych instytucji, umożliwiające świadczenie instytucjonalnej pomocy, oraz wypracowanie spójnej procedury);
- ✓ grup roboczych (zajmujących się konkretnym przypadkiem przemocy w gronie pracowników znających konkretną rodzinę z problemem przemocy).

2. **Współpraca między instytucjami** powinna odbywać się pomiędzy pracownikami wszystkich instytucji. Szczególnego wsparcia należy udzielić służbie zdrowia i policji – zwłaszcza w zakresie przekazywania niezbędnej wiedzy i umiejętności, głównie wiedzy psychologicznej. Także motywowanie do udziału w szkoleniach pracowników służby zdrowia, prokuratury, sądu. Współpraca idąca w kierunku wypracowania wspólnych metod działania pomiędzy pracownikami różnych instytucji zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy, wymiana doświadczeń i wiedzy. Wsparcie i pomoc, ale także docenienie pracy ze strony władz samorządowych mogłoby jeszcze bardziej motywować do pracy.
3. Ważne jest utworzenie **bazy pomocowej** dla potrzeb (1) osób doznających przemocy zawierającej miejsca, gdzie na terenie powiaty można uzyskać specjalistyczną pomoc – formy i zakres pomocy, godziny urzędowania itd. I (2) pracowników (lista osób i funkcji w instytucji – czas pracy i gotowości tych osób do udzielenia pomocy). (3) bazy pomocowej dla osób stosujący przemoc w rodzinie.
4. Należy dokładnie rozpoznać potrzeby specjalistów zaangażowanych w pomaganie osobom doznającym przemocy, a także zapewnić ciągłość szkoleń warsztatowych w celu podniesienia ich kompetencji. Ważne, żeby przy wyborze szkolenia brać pod uwagę specyfikę pracy instytucji, a nie szkolić pracowników jednego typu instytucji. Zapewni to wymianę doświadczeń, dobrych praktyk między pracownikami, ich wzajemne poznanie się. Szkolenia realizowane w ramach działania Powiatowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie mogłyby być miejscem do wspólnych spotkań, rozmów, wymiany spostrzeżeń. Wynika stąd ich przewaga nad szkoleniami kierowanymi do pracowników konkretnej instytucji.
5. Konieczne jest także **rozpoznanie potrzeb psychologicznych** przedstawicieli różnych instytucji zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy, w tym też dla kadry kierowniczej, zapewnienie im wsparcia: oferowanie grup superwizyjnych (koleżeńskich), ale i superwizji prowadzonej przez certyfikowanych superwizorów, warsztatów „wentylujących” itd.

Grupy superwizyjne mogą składać się z pracowników różnych instytucji. Da to możliwość wymiany poglądów, spostrzeżeń, a przede wszystkim kontakt osobisty, co może przyczynić się do jeszcze lepszej współpracy między instytucjami.

Szczególnie ważne jest zapewnienie superwizji, tym pracownikom instytucji, którzy nie mieli do niej dostępu (np. OPS, Szkoła, Policja).

Osoby doświadczające przemocy opuszczające pokój schronienia w ZOW powinny mieć zapewniony powrót w bezpieczne miejsce, by mogły usamodzielnić się. Do tego potrzebne są mieszkania chronione i socjalne, aby osoby te nie wracały do domu z którego uciekły.

Dobrym rozwiązaniem pomocowym dla całej rodziny byłoby otwarcie Szkoły dla rodziców, Akademii Rodziny. Gdzie rodzice mogliby być edukowani w kierunku prawidłowych postaw rodzicielskich w stosunku do dzieci od najmłodszych lat.

7.3. Cele programu

Cel główny: Ograniczenie zjawiska przemocy w rodzinie i skuteczna pomoc osobom doświadczającym przemocy w Powiecie Pruszkowskim.

Cele szczegółowe:

1. Efektywna współpraca instytucji, służb i organizacji pozarządowych działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie i ochrony ofiar na terenie Powiatu Pruszkowskiego.
2. Wysoka jakość i skuteczna pomocy udzielanej dorosłym i małoletnim osobom doświadczającym przemocy oraz działań na rzecz osób stosujących przemoc.
3. Skuteczne formy pomocy i wsparcia kierowane do rodzin.
4. System współpracy instytucjonalnej podejmowanej na rzecz osób doświadczających przemocy.
5. System wsparcia i pomocy kierowanej do osób niepełnosprawnych doświadczających przemocy

7.4. Harmonogram

HARMONOGRAM POWIATOWEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE I OCHRONY OFIAR PRZEMOCY W RODZINIE, NA LATA 2018-2023

CEL GŁÓWNY				
OGRANICZENIE ZJAWISKA PRZEMOCY W RODZINIE I SKUTECZNA POMOC OSOBOM DOZNAJĄCYM PRZEMOCY W POWIECIE PRUSZKOWSKIM				
CEL OPERACYJNY 1				
EFEKTYWNA WSPÓLPRACA INSTYTUCJI, SŁUŻB I ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH DZIAŁAJĄCYCH NA RZECZ PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE I OCHRONY OFIAR NA TERENIE POWIATU PRUSZKOWSKIEGO				
ZADANIA	SPOSÓB REALIZACJI	WSKAŹNIKI	REALIZATORZY	CZAS REALIZACJI
1.1. Zorganizowanie interdyscyplinarnych szkoleń, seminariów i konferencji dla przedstawicieli instytucji, celem podniesienia kompetencji zawodowych i wymiany doświadczeń.	<ul style="list-style-type: none"> - opracowanie tematyki konferencji - wybranie specjalistów i wykładowców - przygotowanie list uczestników na seminaria i konferencje 	<ul style="list-style-type: none"> liczba szkoleń, konferencji, seminariów i warsztatów liczba uczestników liczba podmiotów biorących udział 	- Członkowie Zespołu	- 2 razy w roku przez cały okres trwania Programu
1.2. Inicjowanie współdziałania z wolontariatem	<ul style="list-style-type: none"> - pozyskiwanie wolontariuszy - udział wolontariuszy w działaniach na rzecz dzieci i młodzieży - udział wolontariuszy w działalności podmiotów zaangażowanych w realizację programów 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba wolontariuszy - liczba osób objętych pomocą wolontaryjną 	- Członkowie Zespołu i powiatowe jednostki zajmujące się działaniami na rzecz przeciwdziałania przemocy rodzinie i pomocy ofiarom przemocy	- cały okres trwania Programu

1.3. Współpraca z organizacjami pozarządowymi i organizacjami innymi	<ul style="list-style-type: none"> - szkolenia - kampanie - warsztaty dla dzieci (w tym wyjazdowe dla dzieci i rodziców, nauka po przez zabawę np. spływy kajakowe) - konferencje 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba szkoleń, konferencji, warsztatów - ilość uczestników - liczba podmiotów biorących udział 	- członkowie Zespołu	- cały okres
--	---	---	----------------------	--------------

CEL GŁÓWNY

OGRANICZENIE ZJAWISKA PRZEMOCY W RODZINIE I SKUTECZNA POMOC OSOBOM DOZNAJĄCYM PRZEMOCY W POWIECIE PRUSZKOWSKIM

CEL OPERACYJNY 2

WYSOKA JAKOŚĆ I SKUTECZNOŚĆ POMOCY UDZIELANEJ DOROSŁYM I MAŁOLETNIM OSOBOM DOZNAJĄCYM PRZEMOCY ORAZ DZIAŁAŃ NA RZECZ OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC

ZADANIA	SPOSÓB REALIZACJI	WSKAŹNIKI	REALIZATORZY	CZAS REALIZACJI
2.1. Systematyczne podnoszenie kwalifikacji i doskonalenie umiejętności poszczególnych służb i instytucji w zakresie przeciwdziałania przemocy	<ul style="list-style-type: none"> - organizacja szkoleń i warsztatów - organizowanie superwizji dla specjalistów 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba szkoleń i warsztatów, superwizji - liczba osób przeszkolonych 	- członkowie Zespołu	- cały okres
2.2. Opracowanie i upowszechnianie materiałów instruktażowych w zakresie przeciwdziałania przemocy	<ul style="list-style-type: none"> - opracowanie ulotek informacyjnych, plakatów i innych materiałów celem rozpowszechnienia - opracowanie biuletynu - prezentowanie treści edukacyjnych na stronach internetowych 	liczba materiałów informacyjnych	<ul style="list-style-type: none"> - członkowie Zespołu - powiatowe jednostki zajmujące się działaniami na rzecz przeciwdziałania przemocy rodzinie i pomocy ofiarom 	- cały okres

			przemocy	
2.3. Wdrażanie nowatorskich projektów	<ul style="list-style-type: none"> - Poszukiwanie i znajdowanie inicjatyw - wspieranie projektów - zapewnienie pomocy merytorycznej w przygotowaniu projektów 	liczba projektów	<ul style="list-style-type: none"> - członkowie Zespołu - powiatowe jednostki zajmujące się działaniami na rzecz przeciwdziałania przemocy rodzinie i pomocy ofiarom przemocy 	- cały okres
2.4. Upowszechnianie wiedzy na temat zjawiska przemocy w rodzinie	<ul style="list-style-type: none"> - opracowanie materiałów (plakaty, ulotki, broszury) - druk materiałów - kolportaż materiałów 	<ul style="list-style-type: none"> - ilość opracowanych materiałów - ilość wydrukowanych materiałów - ilość upowszechnionych materiałów 	<ul style="list-style-type: none"> - członkowie Zespołu - powiatowe jednostki zajmujące się działaniami na rzecz przeciwdziałania przemocy rodzinie i pomocy ofiarom przemocy 	- cały okres
2.5. Ułatwienie dostępu do informacji dotyczących zjawiska przemocy	<ul style="list-style-type: none"> - kampania informacyjna - materiały informacyjne dla osoby doznającej przemocy o przysługujących jej prawach 	<ul style="list-style-type: none"> - ilość przeprowadzonych kampanii informacyjnych - ilość przygotowanych materiałów informacyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> - członkowie Zespołu - powiatowe jednostki zajmujące się działaniami na rzecz przeciwdziałania przemocy rodzinie i pomocy ofiarom przemocy 	- cały okres
2.6. Szkolenia specjalistyczne w zakresie pracy z osobą doznającą przemocy	<ul style="list-style-type: none"> - przeprowadzenie szkoleń dla pracowników - przygotowanie i dystrybucja materiałów informacyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba szkoleń dla pracowników - liczba uczestników szkoleń - ilość przygotowanych materiałów informacyjnych 	- ZOW	- cały okres

2.7. Superwizja dla członków grup roboczych i zespołów interdyscyplinarnych	- organizowanie spotkań superwizyjnych	- ilość superwizji - liczba uczestników	- ZOW	- cały okres
2.8. Szkolenia dla sędziów, prokuratorów i pracowników służby zdrowia	- przeprowadzenie szkoleń	- ilość szkoleń - ilość uczestników - ilość przygotowanych materiałów	- ZOW we współpracy z zewnętrznymi firmami szkoleniowymi	- cały okres
2.9. Organizowanie debat społecznych	- organizowanie debat - upowszechnienie materiałów informacyjnych	- liczba debat - liczba uczestników	- ZOW we współpracy z placówkami edukacyjnymi powiatu	- cały okres
3.0. Prowadzenie Telefonu interwencyjnego	- prowadzenie interwencyjnego telefonu zaufania dla osób doznających przemocy w rodzinie	- ilość rozmów - ilość osób dzwoniących	- ZOW	- cały okres
3.1 Wyjazdy superwizyjne dla specjalistów w związku z przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu.	- organizowanie wyjazdu - prowadzenie superwizji w trakcie wyjazdu	- ilość wyjazdów - ilość uczestników	- Członkowie Zespołu - pracownicy ZOW	- cały okres
CEL GŁÓWNY				
OGRANICZENIE ZJAWISKA PRZEMOCY W RODZINIE I SKUTECZNA POMOC OSOBOM DOZNAJĄCYM PRZEMOCY W POWIECIE PRUSZKOWSKIM				

CEL OPERACYJNY 3

SKUTECZNE FORMY POMOCY I WSPARCIA KIEROWANE DO RODZIN

ZADANIA	SPOSÓB REALIZACJI	WSKAŹNIKI	REALIZATORZY	CZAS REALIZACJI
3.1. Budowanie lokalnych systemów przeciwdziałania przemocy w rodzinie	współpraca z gminnymi zespołami interdyscyplinarnymi	- liczba spotkań udokumentowanych protokołami - liczba zawartych umów i porozumień - liczba inicjatyw ze strony partnerów	- Członkowie Zespołu	- cały okres
3.2. Zapewnienie pomocy osobom doznającym przemocy w rodzinie w (1) zakresie interwencyjnym poprzez: - zapewnienie schronienia ofierze przemocy w rodzinie oraz dzieciom pozostającym pod jej opieką, bez skierowania i bez względu na dochód, przez okres do trzech miesięcy z możliwością przedłużenia - udzielanie natychmiastowej pomocy psychologicznej i prawnej oraz zorganizowanie niezwłocznie dostępu do pomocy medycznej w przypadku, gdy wymaga tego stan zdrowia ofiary przemocy w rodzinie, (2) w zakresie	Prowadzenie Zespołu Ośrodków Wsparcia w Piastowie	- ilość osób korzystających z pomocy - ilość udzielanych porad - ilość osób w hostelu - ilość grup wsparcia	- ZOW	- cały okres

<p>terapeutyczno-wspomagającym poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> - diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie, - opracowanie indywidualnego planu pomocy ofierze przemocy w rodzinie - udzielanie poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego - prowadzenie grup wsparcia lub grup terapeutycznych dla ofiar przemocy w rodzinie, - prowadzenie terapii indywidualnej - diagnozowanie sytuacji dzieci i młodzieży oraz udzielanie im wsparcia psychologicznego i socjoterapeutycznego <p>(3) w zakresie potrzeb bytowych poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zapewnienie całodobowego okresowego pobytu dla osób doznających przemocy w rodzinie - pomieszczeń do spania przeznaczonych maksymalnie dla pięciu osób, z uwzględnieniem sytuacji rodzinnej ofiary przemocy w rodzinie, 				
---	--	--	--	--

<ul style="list-style-type: none"> - wspólnego pomieszczenia do pobytu dziennego z miejscem zabaw dla dzieci i miejsca do nauki, - ogólnodostępnych łazienek, wyposażonych w sposób umożliwiający korzystanie zarówno przez osoby dorosłe, jak i dzieci, odpowiednio jedna łazienka na pięć osób, - miejsca do prania i suszenia, - ogólnodostępnej kuchni, - wyżywienia, odzieży i obuwia, - środków higieny osobistej i środków czystości. 				
<p>3.3. Prowadzenie Punktów Informacyjno-Konsultacyjnych ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie</p>	<ul style="list-style-type: none"> - udzielanie informacji - prowadzenie konsultacji - prowadzenie grup wsparcia 	<ul style="list-style-type: none"> - Ilość punktów informacyjno-konsultacyjnych - ilość uczestników 	<ul style="list-style-type: none"> - ZOW i jednostki działające na terenie powiatu przeciwdziałające przemocy w rodzinie 	<ul style="list-style-type: none"> - cały okres
<p>3.4. Prowadzenie placówek wsparcia dziennego, w tym specjalistycznych</p>	<ul style="list-style-type: none"> - wsparcie merytoryczne dla już istniejących, - wymiana dobrych praktyk, - kierowanie dzieci z rodzin trudnych - zorganizowanie imprez 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba placówek - liczba dzieci 	<ul style="list-style-type: none"> - PCPR - ZOW - jednostki z terenu powiatu zajmujące się działaniami na rzecz przeciwdziałania 	<ul style="list-style-type: none"> - cały okres

	integracyjnych		przemocy rodzinie i pomocy ofiarom przemocy	
3.5. Wdrożenie i realizacja programów profilaktycznych w szkołach, uwrażliwiających dzieci i młodzież na problem przemocy w rodzinie.	<ul style="list-style-type: none"> - wybór i dostosowanie programów profilaktycznych - wyznaczenie osoby odpowiedzialnej za wybór i realizację programów profilaktycznych 	<ul style="list-style-type: none"> - ilość programów - liczba uczestników 	<ul style="list-style-type: none"> - placówki edukacyjne terenu powiatu - ZOW - PCPR 	- cały okres
3.6. Rozwijanie i tworzenie grup wsparcia	upowszechnienie informacji o funkcjonujących grupach wsparcia	ilość grup wsparcia	- ZOW i inne jednostki organizacyjne pomocy społecznej i przeciwdziałające przemocy w rodzinie	- cały okres
3.7. Opracowywanie i realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc, przebywających w aresztach śledczych i zakładach karnych oraz w warunkach wolnościowych.	<ul style="list-style-type: none"> - zbieranie zgłoszeń od instytucji, prokuratury, sądu, - zatrudnienie dwóch specjalistów z odpowiednimi uprawnieniami do prowadzenia programu korekcyjno-edukacyjnego (kobieta-mężczyzna) 	<ul style="list-style-type: none"> - ilość uczestników - ilość edycji programu 	- ZOW	- cały okres
3.8. Zapewnienie opieki nad dziećmi nagle pozbawionymi opieki rodziców lub opiekunów prawnych w wyniku doznanej przemocy domowej poprzez umieszczenie w rodzinie zastępczej	<ul style="list-style-type: none"> - kampania informacyjna na rzecz tworzenia rodzin zastępczych - utworzenie zawodowych rodzin zastępczych pełniących funkcję pogotowia opiekuńczego 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba kampanii - utworzenie bazy danych o funkcjonujących placówkach opiekuńczo-wychowawczych - liczba zorganizowanych szkoleń i spotkań z kandydatami na 	- PCPR we współpracy z jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej i przeciwdziałającym i przemocy w rodzinie	- cały okres

		rodziców zastępczych - liczba zorganizowanych szkoleń i spotkań z rodzinami zastępczymi - liczba rodzin zastępczych		
3.9. Szkoła dla rodziców / Systemowa praca z rodziną	<ul style="list-style-type: none"> - warsztaty z zakresu komunikacji z dzieckiem - warsztaty dla rodziców mające na celu rozwój kompetencji wychowawczych - warsztaty dla osób pracujących z rodziną dotyczące problemów rodzin dysfunkcyjnych i niedostosowanych społecznie oraz dot. technik radzenia sobie z zespołem wypalenia zawodowego - warsztaty/grupy psychoedukacyjne dla dzieci z problemem przemocy w rodzinie w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba warsztatów - liczba grup - ilość uczestników 	- ZOW i Poradnia Psych-Pedag	- cały okres

3.10. Wdrożenie i opracowywanie programów profilaktycznych dla mieszkańców Powiatu	<ul style="list-style-type: none"> - program profilaktyczne „Trening Odważnych Rozwiązań” - kampania „Białej Wstążki” - kursy samoobrony - warsztaty umiejętności społecznych - edukacja poprzez sport - cykliczne programy w telewizji kablowej jak unikać zagrożeń 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba kampanii, warsztatów, kursów i programów - liczba uczestników 	- ZOW i inne jednostki z terenu powiatu przeciwdziałające przemocy w rodzinie	- cały okres
--	--	---	---	--------------

CEL GŁÓWNY

OGRANICZENIE ZJAWISKA PRZEMOCY W RODZINIE I SKUTECZNA POMOC OSOBOM DOZNAJĄCYM PRZEMOCY W POWIECIE PRUSZKOWSKIM

CEL OPERACYJNY 4

SYSTEM WSPÓŁPRACY INSTYTUCJONALNEJ PODEJMOWANEJ NA RZECZ OSÓB DOŚWIADCZAJĄCYCH PRZEMOCY

ZADANIA	SPOSÓB REALIZACJI	WSKAŹNIKI	REALIZATORZY	CZAS REALIZACJI
4.1. Opracowanie bazy danych na temat instytucji pomocowych	<ul style="list-style-type: none"> - usprawnienie przepływu informacji pomiędzy poszczególnymi instytucjami i służbami - promocja bazy danych 	<ul style="list-style-type: none"> - Ilość instytucji korzystających z bazy danych - ilość danych w bazie - opinie o bazie danych 	- ZOW we współpracy z innymi jednostkami z terenu powiatu przeciwdziałającym i przemocy w rodzinie	- cały okres
4.2. Bank dobrych praktyk	- gromadzenie danych dotyczących inicjatyw podejmowanych na rzecz osób doznających przemocy	Ilość inicjatyw	- ZOW we współpracy z innymi jednostkami z terenu powiatu przeciwdziałającym i przemocy w rodzinie	- cały okres

4.3. Baza danych dla osób doświadczających przemocy i stosujących przemoc	- gromadzenie informacji o zjawisku przemocy oraz o formach uzyskania pomocy		- ZOW we współpracy z innymi jednostkami z terenu powiatu przeciwdziałającym i przemocy w rodzinie	- cały okres
---	--	--	--	--------------

CEL GŁÓWNY

OGRANICZENIE ZJAWISKA PRZEMOCY W RODZINIE I SKUTECZNA POMOC OSOBOM DOZNAJĄCYM PRZEMOCY W POWIECIE PRUSZKOWSKIM

CEL OPERACYJNY 5

SYSTEM WSPARCIA I POMOCY KIEROWANEJ DO OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH DOŚWIADCZAJĄCYCH PRZEMOCY

ZADANIA	SPOSÓB REALIZACJI	WSKAŹNIKI	REALIZATORZY	CZAS REALIZACJI
5.1. Upowszechnienie informacji dotyczących zjawiska przemocy wobec osób niepełnosprawnych	- kampania informacyjna - materiały informacyjne dla osoby doznającej przemocy o przysługujących jej prawach	- ilość przeprowadzonych kampanii informacyjnych - ilość przygotowanych materiałów informacyjnych	- PCPR we współpracy z innymi jednostkami z terenu powiatu przeciwdziałającym i przemocy w rodzinie	- cały okres
5.2. Szkolenia dla pracowników jednostek pracujących z osobami niepełnosprawnymi	- przeprowadzenie szkoleń dla pracowników - przygotowanie i dystrybucja materiałów informacyjnych	- liczba szkoleń dla pracowników - liczba uczestników szkoleń - ilość przygotowanych materiałów informacyjnych	- PCPR we współpracy z innymi jednostkami z terenu powiatu przeciwdziałającym i przemocy w rodzinie	- cały okres
5.3. Podnoszenie kompetencji społecznych osób niepełnosprawnych	- organizowanie szkoleń, warsztatów, wsparcia indywidualnego dla osób niepełnosprawnych	- ilość szkoleń - ilość uczestników	- PCPR we współpracy z innymi jednostkami z terenu powiatu przeciwdziałającym i przemocy w rodzinie	- cały okres

8. SPOSÓB REALIZACJI PROGRAMU, MONITOROWANIE I EWALUACJA PROGRAMU NA LATA 2018-2023

Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy będzie stanowił strategię działań na lata 2018 – 2023, której celem będzie ograniczenie zjawiska przemocy w rodzinie i skuteczna pomoc osobom doznającym przemocy w Powiecie Pruszkowskim. Program realizowany będzie przy współpracy lokalnie działających instytucji, służb i organizacji pozarządowych działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie i ochrony ofiar.

Ze względu na interdyscyplinarny charakter programu jego realizacja będzie odbywała się w trybie stałej i nieprzerwanej pracy przez cały okres trwania Programu. Sposób spełnienia poszczególnych celów zawartych w Programie jest dostosowany do konkretnych zadań tak, żeby zapewnić jak największą efektywność i skuteczność. Realizacja działań będzie odbywała się poprzez:

- profilaktykę - programy profilaktyczne, kursy samoobrony, warsztaty umiejętności społecznych, programy w telewizji kablowej, badania skali zjawiska przemocy i monitoring;
- edukację - kampanie informacyjne, szkolenia, konferencje, warsztaty, seminaria, wzajemna wymiana doświadczeń materiały instruktażowe i edukacyjne;
- wsparcie - zapewnienie schronienia, pomoc psychologiczna, medyczna, socjalna, psychoterapia, grupy wsparcia, działania korekcyjno – edukacyjne, diagnoza dzieci i młodzieży, konsultacje wychowawcze, działania opiekuńcze, socjoterapeutyczne.

Program monitorowany będzie przez Członków Powiatowego Zespołu do spraw Wdrażania Powiatowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy. W ciągu roku kalendarzowego będą odbywać się spotkania członków zgodnie z opracowanym przez koordynatora harmonogramem spotkań.

Ewaluacja Programu będzie przeprowadzana w formie corocznego sprawozdania z realizacji zadań wyznaczonych przez harmonogram działań, a następnie będzie prezentowana przez ustanowionego przez Zarząd Powiatu Pruszkowskiego, Pełnomocnika Programu na Radzie Powiatu.

Program będzie realizowany corocznie ze środków zapisanych w budżecie realizatora zadania- Zespołu Ośrodków Wsparcia w Piastowie. Zakłada się, że realizatorzy zadań wyznaczonych w harmonogramie działań będą wykonywać przypisane zadania w ramach własnych kompetencji i środków.

Wszystkie działania ujęte w Harmonogramie będą finansowane z wykorzystaniem środków pochodzących z budżetu Powiatu Pruszkowskiego. Dodatkowo przewidziana jest możliwość tworzenia projektów finansowanych ze środków krajowych i zagranicznych.

9. BIBLIOGRAFIA

Bilska. E., Bulenda.T. , Pospiszyl. I. : „*Razem przeciw przemocy*”. Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 1999r

Diagnoza lokalnych zagrożeń społecznych – Gmina Michałowice 2016

Dobrzyńska- Masterhazy Agnieszka, Badura-Madej Wanda, *Przemoc w rodzinie. Interwencja kryzysowa i Psychoterapia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000

Grewiński Mirosław, Arkadiusz Karwacki (redakcja), *Strategie w Polityce Społecznej*. Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej

Gruszczyńska Beata, *Przemoc wobec kobiet w Polsce. Aspekty prawno kryminologiczne*. Wolters Kluwer Polska Sp. Z o. o. Kraków 2007

Herzberger S.D., *Przemoc domowa. Perspektywa psychologii społecznej*. PARPA Warszawa 2002

Jóźwik Magdalena, *Niezbędnik psychologa. Przemoc wobec kobiet w rodzinie*, Centrum Praw Kobiet Warszawa 2007

Lewoc M, *Diagnoza skali zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce*, Wydawnictwo Edukacyjne PARPA, Warszawa 2014

Madanes Cloe, *Przemoc w rodzinie psychoterapia sprawców i ofiar*, Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2004

Mazur J., *Przemoc w rodzinie, teoria i rzeczywistość*. Wyd. Akademickie „Żak” Warszawa 2002,

Mellibruda J., *Przemoc domowa*, w: *O przemocy domowej. Poradnik dla lekarza pediatry*, red.

J. Mellibruda, R. Durda, H.D. Sasal. PARPA Warszawa 1998

Michalska. K. , Jaszczak-Kuźmińska. D. : *Przemoc w rodzinie*. Wydawnictwo Edukacyjne PARPA, Warszawa 2007

Niezbędnik współpracy interdyscyplinarnej. Przemoc wobec kobiet w rodzinie, Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2009

Polanowski Jarosław, *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Prawo i praktyka*. PAMPAMEDIA Warszawa 2008.

Pospiszył Irena, *Razem Przeciw Przemocy*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa, 1999

Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy 2012-2017

Różyńska Joanna, *Niezbędnik pracownika socjalnego. Przemoc wobec kobiet w rodzinie*. Centrum Praw Kobiet Warszawa 2007

Salber P.R., M.D., Taliaferro E., *O przemocy domowej. Poradnik dla lekarza pierwszego kontaktu*. PARPA Warszawa 1998

Sasal D.H., *Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie*, Wydawnictwo Edukacyjne PARPA, Warszawa 2006

Sasal D.H., *Zadania polskich instytucji i służb społecznych w dziedzinie przeciwdziałania przemocy w rodzinie* w: *O przemocy domowej. Poradnik dla lekarza pediatry*, red. J. Mellibruda, R. Durda, H.D. Sasal, PARPA, Warszawa 1998

Stożek Monika, *Przemoc w Rodzinie. Zapobieganie w świetle Przepisów prawa*, Instytut Psychologii Zdrowia PTP, Warszawa 2009

Zakład Antropologii, Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora *Badania pilotażowe przeprowadzone z mieszkańcami pow. Grodzisk Mazowiecki* w 2010

Poniżej źródła internetowe:

[http:// www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012](http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012)

<http://www.kryzys.org/archiwum2008>

[http:// www.natemat.pl](http://www.natemat.pl)

[http:// www.polskawliczbach.pl/powiat_pruszkowski](http://www.polskawliczbach.pl/powiat_pruszkowski)

[http:// www.wikipedia.org/ wiki / Przemoc](http://www.wikipedia.org/wiki/Przemoc)